VICTOR PAPILIAN

Nuvele Oltenești

EDITURA RAMURI CRAIOVA

www.digibuc.ro

Victor Papilian

NUVELE OLTENEȘTI

Editura RAMURI
Craiova, 1946

C U P R I N S

CEARTĂ OLTENEASCĂ.....4
MASA VERDE.....25
POPA FĂR’ DE PĂCAT.....49
CÂNTEC DE PE AMARADIA.....72
PĂGÂNUL.....89
CABOTINAJ.....108

CEARTĂ OLTENEASCĂ

Lui Vania Gherghinescu

I.

— Milogule, milogule... fire-ai tu al dracului să fii...
— De ce mă drăcui, mă nană?
— Fiindcă ești milog și tâlhar.
— De ce-s tâlhar, mă nană?
— Fin' c-așa te-a făcut Dumnezeu, milog și tâlhar... Și taci dracului din gură, c-odat' te omor.
— De ce să mă omori, mă nană?
— Să scape lumea d-un milog și d-un orbete ca tine... să nu mai faci umbră pământului de pomană...
— Și dacă mă omori, cin' intră-n pușcărie?
— Te omor și te plătesc pe bani... firea-i tu afurisit să fii, cu inima și cu ficații din tine...

*

Între Ion Vrăbete, zis și Nicu (de la Ion, Ionicu, Nicu) și frate-său mai mare, Niculae, pe care de mic îl porecliseră loniță (mângâiere firească: Niculae, Niculăiță, Iță, Ioniță), se pornise mare ceartă. Pricina era cunoscută. Nicu se învoise să dea de suflet frățâne-su pe Veta - fata lui cea mai mică - și acum, după ce băuseră aldămașul, afurisitul își luase vorba înapoi.

— Frate mi-e, de-o lege și de-o cruce... se plângea loniță la primărie, machia, așa Rumân vrăjmaș și tiran nici la America nu s-a găsi... Oare de ce n-o fi făcut Dumnezeu, mă vere, pe toți oamenii de-o singură modă?...

Iar cei de față, și domnul primar, și șeful de post, și notarul îi dau dreptate. Aci, Dumnezeu o brodise rău: nu făcuse pe toți oamenii de-o singură modă.

Mă fraților, se încontra la cârciumă Nicu, ce?... dacă mi-e frate mai mare, adică contigent douăzeci și trei, are dreptul să mă înfrunte?... Păi și eu am fost cheia țării trei ani, la grăniceri... și fruntaș din manevre, că de... nu mi-a

plăcut să fiu gradat. Și vine el cu gura asupră-mi, să mă necinstească: Mă, făcu-ți și dregu-ți... Parcă eu nu-s tot al țării... Ba, mai la adicătelea, cine pleacă mai întâi, douăzeci și trei sau treizeci și doi?...

Și toți cei de față, aci, îi dau dreptate: că la o adicătelea, contingentul treizeci și doi pleca înaintea lui douăzeci și trei.

*

A doua zi dis-de-dimineață Ioniță intra în curtea lui Nicu. Era un om frumos Ioniță Vrăbete, în putere și acum ca-n ăl timp, când slujea țara ca sergent în artilerie. Scund și bine legat, cum șade bine omului frumos, îl cam strica părul bălan pe care-l purta lins, cu cărarea în stânga, ca domnii, și ochii prea albaștri ca varul siniliu. Ochi de muiere. Dar avea gât țeapăn și pumn s-abată plopul, și un glas, când drăcuia... Doamne, Doamne... să te ascunzi și-n gaură de lăcustă! Atunci, nasul lui drept și subțire se zbârlea la rădăcină și se umfla în nări, iar obrazul lui hârtie, de curat - părea tras în sfori, că nici mustața nu se mai alegea de răul crestăturilor.

— Mă, frate, mă... ne făcurăm de toată bazna[1]... începu el domol, așezându-se pe prispă.

— Ne făcurăm, mă nană... răspunse cu rușine Nicu, rămas mai la o parte în picioare.

— Că ai gura... Vezi omul necăjit, să plesnească fierea în el, și tu...

— De, nană... Dumnezeu, când vrea să omoare pe om, întâi îi ia mințile.

Vorba lui supusă dovedea căință și remușcare. Îl cam stricase la minte necazul, dar îi dase acum Dumnezeu gândul al bun și se făcuse la loc om de înțeles.

— Eu zic să fie o pace și o tomneală între noi, cum nu s-a văzut de când lumea...

[1] Basnă - Povestire mincinoasă.

— Să fie, mă nană.

— Că suntem frați buni, mă... de-un sânge și de-un lapte... Da, sau ba?

— Asta-i sfânt.

— Și când am rămas sărmani de tată, cin' te-a dus în cârcă prin toate nevoile?

— Dumneata, mă nană.

— Și-n armată, cin' a alergat cu plocoane, ba pe la furierul companiei, ba la don plotoner?... Adevărat?...

— M-ar trăsni Dumnezeu dac-aș minți.

— Ei, atunci dă-mi pe Veta... și să fugă urâtul și scârba dintre noi, dracului, pe poiană...

Acu odat' Nicu bagă de seamă că orătăniile lui alde Tănăsache, vecinul, intraseră în fasolea lui.

— Hia... huo... firea-ți închinate să fiți...

Și jart după ele cu baicoiu. Ionița îi dibui mișcarea, dar azi era hotărât... dacă pe frățâne-su nu-l putea dovedi cu dreptatea, atunci să-ncerce cu vorba bună, mai cu lauda, mai cu șiretenia. Îl așteptă deci să se întoarnă și o luă pe ocolite.

— Mă frate-miu, tu ai șase copii, anul și copilul...

Nicu surâse pe sub mustață.

— La asta-s vrednic...

Ionița văzu în bazna fraține-su semn bun, semn de învoială.

— Eu n-am nici unul... de pomană-i toată munculiță mea... că am porumbi de intre în ei de-a 'ncalare și vite bișag[1]...

Nicu vru să se arate înțelept.

— Bișag la copii, nu la vite, e blagosloveala lui Dumnezeu...

— Eu mă mulțumesc cu unul. Dă-mi pe Veta... și să mi se usuce mâna din cot dac-oiu atinge-o c-o palmă... și să mi se strâmbe gura dac-oiu înfrunta-o c-o vorba de ocară...

Nicu își plecă ochii în pământ și nu mai scoase un

[1] Belșug.

cuvânt. Ioniță îi urmarea însă gândurile cum treceau pâlcuri, pâlcuri, ca norii prin spicuiala grâului. Urât om frate-său ăsta. Cum dracu i se brodiseră copii unul și unul. Înalt și molâu, cu pălăria aia mare de paie aducea a ciuperca uscată gata s-o înșiri pe ață. Și avea un nas mare, cocârlat și moale ca al domnului Sabetay negustorul de grâu, și rât în loc de gură, și fața uscată de iască, ciupită de vărsat, și o mustață care-i intra în gură, și gâtul lung... Cum diavolul, i se brodiseră copiii unul și unul?

În sfârșit Ioniță se simți răzbit.

— Dar vorbește odată, mă băiete.

Nicu oftă, parcă să-și rupă brăcinarul.

— Mă nană, ăi fi tu harnic la avere, dar la copii tu știi una și eu o mie...

— Ce știi, mă afurisitule... Doamne iartă-mă... că iar începe să mă-mpungă fierea...

Nicu nu se mai simți strâmtorat de înfruntare, ci scoase din nou un oftat, greu de zăpuc ca dintr-o gură de cuptor.

— Asta-i lesne de spus: dă-mi pe Veta... dar nu te gândești și dumneata: machia, omul ala nu-i singur... vorba ăluia, el și căciula lui... are, numai Dumnezeu îl știe, una alta, o groază de necazuri... Și dumneata, ca frate mai mare, care zici că-mi vrei binele, nu te infurmezi. Machia, câte cheltuieli...

— Care cheltuieli, mă nenorocitule?... că Veta are doi ani..

— Ehe... făcu Nicu cu mâna pe falcă, parcă să-și scoată și din măsele vifornița sufletului. Dacă mi-ar da Dumnezeu în pătul numai jumătate din cât m-a costat copilul asta, mi-aș face niște palate de căși să crape fierea în alde popa Dăleacu din Poroina...

Și fără să mai dea răgaz se porni:

— Că cum s-a născut a și secat laptele mâni-săi... Că fiecare copil își are soarta lui, „avontul” lui. Dar de fata asta parcă s-a legat blestemul cu lanț de tractor. Și am cumpărat o capră - aia neagră, cu moț alb în frunte - o știi

dumneata... și așa a crescut, cu gura la țâța caprei, de aia a ajuns așa de mândră și de frumoasă. Și capra - uite, să-mi sară ochii din cap, dacă n-a costat nouă poli...

Acum Ionița își dete cu ideea unde bate frățâne-său.

— Bine, mă... ți-i plătesc.

— După aia, reluă numaidecât vorba Nicu, a mușcat-o albina de gât și am dus-o la doftor tomna 'n Severin... că ăla din Vânjuleț e o pedeapsă pe capul oamenilor, iar ăl din Vânj n-are nici oglindă, nici raze... că s-a „fectat" buba și-a copt... să mă bata Dumnezeu de n-am plătit cinspce poli, fără cursă...

— Uite, mă, îți dau douăzeci și patru de poli...

Lui Nicu îi flutura între sprâncene un gând blajin, vedea bine că frate-său greșise socoteala, nu de șiretlic, ci de nepricepere; de aia îl luă cu vorba bună.

— Vezi dumneata, mă nană, ăsta era hal an când băniciorul la țulindru îl dai c-un franc, iar cu doi îți luai pacul de tutun...

Omul se dumiri. Era milog frate-său fiindcă era strâmtorat, nu ca el chiabur.

— Uite, mă, îți dau cincizeci de poli... te-nvoiești.

Nicu cumpăni iute. Cincizeci de poli?... ieșea juncana... dar nu voia să arate grabă.

— Ei, zi odată... te-nvoiești?

Nicu dete din umeri, de... ca omul care n-are încotro și trebuie să se supună.

— Mă-nvoiesc.

— Bate mâna aici.

— Uite-o.

Și scuipând în semn de întărire a legământului:

— Să fie al dracului care minte?...

— Să fie al dracului care minte...

— Uite banii... adă fata...

Dar Nicu, care luase banii și-i băgase în sân, văzu din nou orătăniile vecinului în legumea lui și alergă să Ie mâne dracului, în drum. Când se întoarse era tot cu ochii în

pământ.

— Să vezi, mă nană, fata-i cu maică-sa la coana preoteasă... face muierea o țâr de clacă...

Ioniță se ridică.

— Vin mâine după ea.

— Vino. O ai gata, ca sacu-n car.

Înainte să iasă pe poarta, Ioniță se întoarse însă către frate-său. Îl privea, cum știa el de la miliție, aspru, cu ochii întorși pe sub sprâncene.

— Mă, să-l trăsnească Dumnezeu pe ăl de minte?

Nicu se arată supărat de atâta bănuială.

— Uite, mă nană... una mi-e crucea... Să-l trăsnească Dumnezeu pe ăl de minte...

Apoi după ce se închină rămase cu mâna pe piept.

— Și să-i sară ochii din cap până într-un ceas...

*

Când a doua zi Ioniță intră în curte la fratâne-său, curtea părea pustie. Nu orătanie, nu porc, nu pisic. Și în tindă, jos pe prag, hodinea Călina, muierea lui Nicu, torcând.

— Tu, Călină... am venit să ia pe Veta, după învoială...

Dar Călina avea fața neagră și uscată ca nuca seacă.

— Fă Călină, n-auzi?...

Ioniță intră din nou la bănuială. Femeia nici nu se ridicase în fața lui, nici măcar nu-l privea, ci tot cu ochii țintă la fus. El zise s-o ia domol, ca să n-aibă „cauza de pricină”.

— Că mă-nțelesesem cu omul tău și mă costă o groază de parale, cincizeci de poli...

Atunci femeia înfipse fusul în tort, ca pe un țăruș într-o măgură de țărână, și sări cu gura la el.

— Dar cum s-o dea, mă cumnate?...

— Ce vorba-i asta, mă femeie?

Călinei atâta-i trebui.

— Că lui i-e lesne... da, femeie, dovletele din vrej... Parcă

el a purtat-o?... el a lăuzit-o?...

Ioniță continua să se stăpânească. Așa-i cuminte. Nici vârsta femeii după obraz, nici înțelepciunea ei după gură.

— Că și moașa s-a speriat. Mă muiere, închinat trup ai... alta în locul tău se fărâma de tot... Să-ți vina copilul cu fața, nu cu creștetul, asta-i nu-i glumă... că la alta puneam cleștele. Dar eu n-am lăsat-o. Ce?... să mi se prade bunătate de copil?... Să iese cebaluit[1]? Și numai moașa m-a costat un sac de ovasc[2] și două bănicioare de făsui... da, nu-mi pare rău, c-a ieșit fata curată ca argintul...

Omul îi înțelese planul. Dar prea îndrăgise copila ca să strice târgul pentru câțiva poli acolo.

— Lasă, mă Călino, că eu recunosc... se înțeleg ei dușmanii, dar noi frații?... Vii la mine în magazie și îți iei doi saci de ovasc și...

Femeia însă nu-i dete răgaz.

— C-a spus moașa: nu mai fă copii, fă Călino, c-o să te omori de tot... c-am rămas de atunci cu șalele căzute și c-o fârșeală la ficați, care mă topește de tot, de tot... Și am zis la alde bărbatu-meu: Du-mă, mă Rumâne, la doftorul ăl mare și pe mine, la Severin, că ăl din Vânjuleț e o pedeapsă pe capul oamenilor, iar ăl din Vânj n-are nici oglindă și nici raze... Că trebuie să se fi „fectat” ceva la ficați...

— Ho, taci, moară stricată... taci. N-ați cinci poli și taci din gură.

Femeia se opri și-i aruncă o privire de milă.

— Vai de mine, mă cumnate, te văd om în toata firea dar la minte ești mai lesne ca un copil...

Și după ce-l mustră cu blândețe, se întărâtă:

— Bine, mă Rumâne, te doare măseaua și te duci la

---

[1] *cebăluí*, cebăluiésc, vb. IV (pop.) 1. a ameți, a zăpăci. 2. a strica ceva, a diforma, a poci; a rupe, a ciocârti, a măcelări, a căsăpi. 3. a-și bate joc de cineva.

[2] O plantă graminee ale cărei grăunțe, de forma orzului, se întrebuințează ca nutreț p. cai și dintr-a cărei făină se fac cataplazme.

rudar și dacă ți-o scoate fără doi poli, să mă chiorăști cu fusul asta de amândoi ochii.

Și trecând la explicație:

— Apoi, crezi că tot una-i... Apăi, când te doare măseaua, te încearcă doar așa un cuțit... dar aici e ceva ce nu se dovedește... la început, te urzică ca urzicele, te înghimpă ca scaieții, te ciupe ca ciorile, apoi se pornesc niște tăieturi parcă-ți face cruce cu iataganul prin trup... și la urmă niște scremete, Doamne, Doamne... că zici: acu, mă-ntorc,pe dos...

Dar omul era pus pe împăciuială.

— Uite, femeie, îți dau cinspce poli...

Acu femeia începu să jelească a mort:

— Doamne, Dumnezeule, dă și lui Ioniță un copil... Fă, Doamne, minunea asta... să știe și osul lui ce-i aia sarcina... Nu mă lăsa, Doamne, Dumnezeule, săruta-ți-aș tălpile picioarelor...

Omul se întoarse furios:

— Ascultă, fă nebuno, îți dau douăzeci de poli...

Femeia continua să-și laude marfa:

— Și are un noroc... că a venit cu fața, nu cu creștetul - cum îți spui - și la copiii ăștia norocul e legat anevoie... ai zice, cu lanțul de la tractor.

— Douăzeci de poli... nici-o „santimă" mai mult. Și dacă nu, să-mi dea bărbată-tu banii, că viu cu vătașelul și va iau și boii din bătătură...

Acum femeia se domoli, dar era otrăvită. Făcuse togma proastă bărbatu-său, ce să mai dreagă de-acu?... Se ridică în picioare. Lui Ioniță îi sclipeau ochii de bucurie. În fine.

— Uite banii, adă fata.

Femeia luă banii, apoi își strânse brațele colac și își îndoi capul.

— Fata e cu Nicu la câmp.

Ioniță scăpă o înjurătură. Și deodată femeia își căpătă voia bună. Ridică privirea, își sprijini barba în palma stângă și prinse a vorbi:

— Că i-am spus: lasă, mă bărbate, fata în pat... că vine nana Ioniță. Da el nu... Că zicea: tot se prăpădește ea, măcar odată s-o iau și s-o mai țiu în brațe...

— Ascultă, se răsti Ioniță, după amiază viu... și dacă mai găsesc vreo încurcală...

— Ce încurcală, cumnate?... se indignă femeia. Îmi pare rău...

— Să știi că aduc vătășeii de la primărie...

— Vai, cumnate, ce vorba-i și asta?...

— Și mă pui cu parul pe voi de vă frâng în bătaie.

— Nu mai vorbi așa, cumnate, că-i păcat de sfânta Vineri de azi... Păi, dumneata care ne subții ca pe niște frați mai mici și de credință... tomnai dumneata să ne necinstești cu așa gânduri.

Dar Ioniță o lasă cu vorba în buze și plecă furios din ogradă.

*

După amiază Ioniță se prezentă îmbrăcat ca de nedeie. Niciun logofăt nu-l rămânea - așa se ținea de mândru - cu pieptar înflorat, chimir lat la brâu din care stăteau umflate două pungi pline cu sutari de argint, și cu cizme brașovenești în picioare. Era umflat ca un curcan la vedere. În schimb, Nicu, desculț, numai în izmene și cămașă, fără bete la brăcinar, cu părul risipit ca la arie peste ochi și față, cu barba toată numai brâie, de țepi negri în răspăr, ca după priveghi. Și Călina rău cătrănită stătea pe prispă, fără să vorbească, fără să lucre, cu privirile în pământ. Își potrivise năframa neagră pe cap, de sub care atârna părul ca fuiorul despletit și ochii îi erau roșii parcă i-ar fi frecat cu nouă căței de usturoi.

Când Ioniță luă copilul în brațe, ea începu să se bocească ca după mort.

— Muică, muică... mă bătu pustia și mă lovi boala a rea...

Veniră și cele două fete mai mărișoare, care aflaseră că

mama lor e „prima întâi” la bocet și încercau să-i dibuiască meșteșugul.

— De ce nu te lepădai muică înainte să te fi făcut...

Ioniță se întoarse.

— Tăceți, mă fămei nebuițe...

Și își văzu de drum. Dar alaiul se ținea scaiete după el. Întâi tatăl, desculț, cu capul plecat ca după parângă, apoi mama și în urmă cele două fete.

— Muică, muică... mai bine te omoram cu mâna mea...

Și cele două fete îngânară numaidecât:

— Mai bine te omoram cu mâna mea...

Acum, Ioniță se înfurie.

— Fă, eu vă iau la goană...

Dar, profitând de-o clipă de tăcere, Veta, din brațele lui Ioniță, începu să gungure:

— A, ba... a, ba.... ba, ba...

Atât trebui mamei.

— Auzi cum îmi zice mamă... cum mă cheamă... Muică, tu mă chemi... și ea te-am dat pământului... Muică, muica, mâncați-aș ochișorii și țâțișoarele...

Și îndată fetele prinseră glasul:

— Mâncați-aș ochișorii și țâțișoarele...

— Fă fomeie... se răsti Ioniță.

— A ba... ta... ta... făcu copilul bătând pu mâinile în gol peste umărul omului.

— Auzi, bărbate, cum te strigă... cum îți zice, tata. Nu mă lăsați, oameni buni... nu mă lăsați, lume albă...

Atunci Ioniță mări pasul. Alaiul se porni pe fugă. La colțul străzii îi întâmpină troița de la pod. Asta doborî alt gând în jelania mamei.

— Cristosul meu, Cristosul meu...

Acu se întrecea, prea mult! Ioniță era un om bisericos.

— Fă fomeie, nu ți-e rușine să iei numele Domnului în deșert?

Femeia văzu ca o greșise și o schimbă numaidecât.

— Precista mea... Precista mea...

Și isonul fetelor prinse glasul cel nou:

— Precista mea... Precista mea...

În fine Ionița ajunse acasă. Intra în curte, trânti poarta cea mare de lemn și trase zăvorul. Alaiul ramase la poartă.

— C-avusei și eu precista și mi-o luară oamenii haini...

— Ha, fomeie, vino acasă... făcu bărbatul hotărât.

Femeia se lăsă ruptă de la poarta cumnatului, cum te lași rupt de la mormânt.

— Avusei și eu o precistă, una singură... și odat' am rămas sărmană și de cer și de pământ...

Și oprindu-se din când în când locului, se frământa pe loc, după moda priveghiului.

— Precista mea... Precista mea...

II.

De când și-a fost amiruit fata, Ioniță parcă înnebunise de tot, parcă nu mai știa cum se ține omul sănătos la minte. De o auzea plângând lăsa lopata în grâu, lăsa pătulul deschis, lăsa vițelul în bătătură și fuga fuga în odaie să vadă ce s-a întâmplat.

Bag sama, el care alt timp era iconom peste fire, acum nu dovedea cu risipa. Cinstea în cârciumă de-a nimereala, iar acasă ziua întreagă îl aștepta masa întinsă cu mâncări de dulce și țuică de prune... numai și numai să se grozăvească. Și o mândrie la el, care nu se mai dovedea. Vorbea numai în pilde și spunea la toți că după războiu, are și el oamenii lui la Severin care au să-l facă primar. În schimb Nicu n-avea ochi să-l vadă, iar Călina, când întâlnea pe cumnată-sa, Ilinca, începea să-i tremure carnea ca de friguri și genunchii i se slăbeau ca de lingoare.

— Ce se sulimenește așa, mă bărbate, cu munca altuia? Ce, ea a fost cu burta-n gură nouă luni? Ea a făcut-o? Ea a lăuzit?

Iar când, la două săptămâni, Ioniță a venit cu fata în brațe - mare-i răbdarea lui Dumnezeu - de nu l-a lovit cu

furca în moalele capului.

— Am venit mă... fiindcă, să mergem la oraș să facem formele...

Și sălta fata peste chimirul plin de poli.

— Uite mă, cum o țin eu pe Jenica... uite mă, ca pe-o fată de boier. Am ghete de cinspce poli... Am palton de astragan, iar cerceii mi i-a adus negustorul „ispre" din București.

*

În casă Nicu nu mai avea trai cu muierea, dar n-avea trai nici cu sufletul din el, de atâta otravă și ambiție. Auzi, cum o pociseră: Jenica... De, și la mângâiere e o socoată. Pe nevastă o chema Ioana și îi ziceau Călina. Asta se nimerea la probă: Ioana, Ionica, Nica, Niculina, Călina. Dar Jenica!... Nu voia să cârtească, dar frate-său se purta ca o haimana de oraș. Auzi, lume albă? Jenica!

Geaba priveau ei la juncanul cel nou, geaba dau pe lucru ovăsc din sacii frate-său, geaba socoteau polii rămași, oful nu le trecea.

— Măi bărbate, se văicărea Călina, noi am dat-o de suflet, n-am vândut-o... că vinzi un țigan rob și se cheamă c-ai vândut chipul lui Dumnezeu... noi am dat-o de suflet, dar nana Ioniță nu cunoaște alt Dumnezeu decât chimirul cu poli și nu cunoaște de fel la suflet de om.

A doua zi, Călina intră în casă, rău otrăvită.

— Bărbate, bărbate... ne paște osânda cea grea. Cumnatu odată ne spurcă și ne necinstește...

— Ce-i, mai muiere?

— Nu mai grijește, ca Rumânii, pe Veta cu anaforă... findcă s-a dat cu papistașii și cu pocăiții... mi-a spus baba Cristina care adună duminica prescurile pentru Sfinția sa.

Omul clătina doar din cap. De la un om hain ca frate-sau orice se putea dovedi.

— De când și-a făcut armata în Ardeal, bag sama că s-a

dat cu papistașii și pocăiții... continuă femeia.

Iar în ziua de Sântă Maria a mică, femeia s-a întors de la horă cu o patimă în suflet, care nu mai era suferință, ci curat blestemul lui Dumnezeu.

— Mai bărbate, cumnatu s-a stricat odat de tot la minte.

— Ce-a mai făcut?... se-ncruntă Nicu.

— Vrea să scoată fetei pulpele și splina.

Bărbatul se lovi cu palma peste falcă.

— Ce spui, muiere?

— Zău... să mor... Ca asă-i la boieri, le scot de mitutele pulpele și splina ca să aibă fața albă și trupu mlădios...

Bărbatul n-a mai spus o vorbă, dar și-a zis și el că nana Ioniță se stricase odat de tot la minte.

*

Noaptea era în cumpănă când pe șușea sună a alarmă glasul vardistului de la primărie.

— Hoții, măăă... hoții, măăă... Săriți, măăa...

Și apoi imediat chiote ca de lup:

— Hu, hu, huuu... hu, hu, huuu...

Ioniță simți ca o pocnitură în tâmple și înainte să se dezmeticească, vinele i se încordaseră până în pumni și picioarele și prinseră să-l furnice.

— Hoții, mă muiere... scoală, hoții...

Și nu mai încăpea în el, căci sângele începuse să colcăie ca apa în ceaun și pumnul și-l închipuia ciocan. Din stradă, glasul vardistului suna parcă chiar la fereastra lui.

— Hoții, mă... hoții...

Ioniță sări din pat, numai gândul hoției îi aprindea sufletul în piept ca praful de pușcă.

— Hoții, mă... hoții. Uuu, uuuiu...

Acum se porniseră și cânii. Lătrau potăile pe toate glasurile cănești, urlau, mușcau, și schelălăiau. Le răspundeau, sus pe deal, cocoșii. Orătăniile începuseră să ciocănească prin cotețe. Se deșteptaseră și vacile. Era o

larmă de pomină.

— Hoții, mă nană... hoții la stupii dumitale...

Ăsta era glasul lui Nicu, chiar la fereastră. Omul se repezi pe prispă așa cum se găsea.

— Tu ești, mă Nicule?

— Da, nană... Mă nimerii pe drum cu carul. Dar ce stai?... Deschide poarta... Uite hoții cum fug cu stupii dumitale în brațe.

— Ce spui, mă?

— Zău, să mor...

Dintr-o săritură loniță fu la poartă, trase zăvorul și coborî în stradă. Noaptea era ca ziua de luminoasă și luna, ca o burtă de lampă, lumina parcă drumul hoților.

— Ce stai, mă nană?... Nu-i vezi, cu stupii dumitale în brațe...

Acum, loniță se întărâtă rău. Stupii lui, averea lui... asta nu le-o ierta el. Nu putea avea hodină până ce nu-i făcea una cu pământul.

— Eu zic s-o luăm prin poiană... își dete cu părerea fratele cel mic, și să coborâm asupra lor din deal”.

Omul nu răspunse nimic, dar o luă spre poiană. Nicu simțea numai după pas cum colcăie sângele în frățâne-său, mai să-i spargă vinele. Gâfâia de ambiție și fugea parcă încălecat pe vânt. Când ajunse în poiană, Nicu nu mai putu ține pasul.

Nu trecuse însă nici preț de un ceas, și Călina intra în curtea cumnate-sei. Era sărită de spaimă.

— Dadă Ilinca... Dadă Ilinca...

Femeia ieși pe prispă.

— Ce-i, Călina?

— Sari de grabă... sari de grabă, că omorâră hoții pe nana Ioniță...

— Ce spui, tu?

— Zău, să crăp... odat' îl omorâră de tot...

— Unde, Călina?

— Jos la fântână... dar nu mai sta de taină. Aleargă, că te

așteaptă cu sufletul în buze. Aleargă, că-l omorâră odat' de tot, de tot...

Femeia porni dezbrăcată, numai în cămașă, cum dormise. Abia se departă și Calina intră în casă, ridică fata din pat, o luă în brațe și se mistui cu ea în noapte.

*

Ioniță și Ilinca se întoarseră amărâți. Spaimă zadarnică. Doi rudari, cu câte o buturugă de fag, treceau către sălaș. Dar intrând în casă își detera seama cine-s oameni lepădați de lege și câni spurcați. Pe Jenica ia-o de unde nu-i. Înfierbântat, Ioniță se repezi la poarta frățâne-su, dar aci, cum se luminase de ziuă, fata cea mare alegea vitele.

— Taica a plecat de cu noapte la moara...

*

Toată ziua a fiert și a pătimit de necaz Ioniță. Atâta prigoană și atâta batjocură de la un milog și de la un nenorocit!

— Mă pun cu parul pe el și-l frâng odat cu bătaia până-l omor. Auzi, să-și râdă el de mine...

Abia către, seara a dat de el. Se întorsese de la moară.

— Mă tâlharule... mă hoțule...

Nicu se uită odată în lături, apoi înapoi, parcă să vadă la cine zbiară frate-sau și apoi se dumiri.

— De ce mă-nfrunți, mă nană?

— Mă, cum furași fata?...

Nicu căscă o privire lată.

— Mă, să dai fata... că te omor de tot...

Atunci se arată în ușa Călina.

— Ba, n-om da-o, mă nană.

— Ce zici tu?

— Da, se întărâtă femeia, că la dumneata vin hoții noaptea...

— Voi sunteți hoții.

— Noi, sau alții... că dumneata ești plin de parale. Și zic hoții: hai să omorâm pe Ioniță a lui Vrăbete, că-i plin de parale... și nu mi-e de dumneata, mi-e de fată...

— Ba ni-i și de dumneata, corectă Nicu, dar mai mult de fată...

— Mă, voi sunteți mai tâlhari decât rudarii... Să-mi dați fata la loc...

— Ba n-o dăm... se-nfierbântă acum și Nicu.

Ioniță simți cum i se întorc din nou vinele pumnilor. Tot necazul strâns azi noapte împotriva hoților îl avea acum în pumni. Să-l fi pornnit odat, își scuipa măselele în țărână. Dar nevastă-sa îl sfătuise bine: Nu-ți pune mintea cu ăi milogi...

— Mă, dați-mi fata...

— Nu... făcură dintr-odată amândoi părinții.

Ioniță, deși vapor de mânie, cu sufletul sfârâind în nări și ochii scânteind în cap, avea însă și o socoată de plan. Că milogul nu-i os de zmeu, el nu cunoaște nici rușinea, nici credința, pe el îl rămâi doar cu amenințarea.

— Atunci, să-mi dați banii înapoi.

Nicu ridică o privire lenșă de pisic bătrân.

— Care bani, mă nană?

— Cincizeci de poli ție... și douăzeci ei...

Omul stătu câtva timp să se gândească, parcă tot chibzuia, parcă tot socotea, căutând, ca la percepție, rolul și partida cu datorii.

— Faci pe prostu... banii mei...

În fine omul se dumiri.

— Aia a fost altă vorbă.

— Ce vorbă?... Ai luat banii?... Da sau ba?...

— Luat... dar cum ți-am spus, aia a fost pentru întreținere...

— Ce întreținere, mă?

— Întreținerea fetei... zău, să mor...

loniță gândea c-odată ce fărâmă de tot, de tot... atâta

îndărătnicie e peste putință s-o rabde un suflet de om vrednic.

— Cum, pentru întreținere?

— Da, zău pentru întreținere… întări femeia.

Lui Ioniță mânia din pumni i se urcase parcă în minte.

— Mă, eu v-aduc la judecată…

— Adă-ne, mă nană… se iuți Călina. Ai vreo dovadă?

Ioniță nu mai fierbea de necaz. Căci în minte îi mijea un dor de răzbunare: să-l facă de râs înaintea judecătorului, a oamenilor, a satului…

— Te pui să juri, mă nenorocitule…

— O facem și pe asta dac-o trebui.

Ioniță se bucura de ticăloșenia fratâne-său. Avea să-l prindă într-o urzeală de vorbă ca pe-o muscă într-o pânză de păianjen.

— Jur tu strâmb?

— Eu jur.

— O să te pedepsească Dumnezeu… o să-ți moară fata.

Oamenii tăcură deodată, cu privările în pământ. Ioniță prinse partea slabă.

— Dacă juri strâmb, plătesc o molitvă la biserică și o să-ți moară fata până te întorci de la oraș…

Nicu se gândi o țâră și dintr-odată își potrivi vocea lui cea mai dulce:

— N-o să ai dumneata, mă nană, inima aia…

— Mă eu v-aduc la cruce…

— N-o s-o omori dumneata pe Veta… că de, se cheamă că e și fata dumitale…

— Ce, eu jur?… Voi jurați mincinos…

Lui Nicu i se umeziră ochii și nasul i se strâmbă parcă din rădăcină.

— Ai dumneata inima aia, s-o știi la doi stânjeni sub pământ?… Ai dumneata inima aia să-i sapi groapa?…

Dar și Ioniță simți topindu-i-se mânia din inimă, și ochi.

— Și când i-oi vedea, la cimitir, salcâmul cu cârpa în vârf, să ți se topească odat inima de tot, de tot…

— Taci, mă milogule.

Acu Nicu prinse coraj.

— N-ai dumneata inima aia, mă nană, să omori copil nevinovat...

— Mă milogule... Fire-ai tu al dracului să fii...

Nicu se strânse în el, ca și când l-ar fi lovit frate-sau cu proțapul în cap, dar inima râdea în el. Bagsam, când pricina ajungea aci, la zbierete și cuvinte de necinste, frate-său nu mai ținea la ceartă.

— De ce mă drăcui, mă nană?

— Fincă ești milog și tâlhar.

— De ce-s tâlhar, mă nană?

— Finc-așa te-a făcut Dumnezeu, milog și tâlhar... și taci dracului din gură, c-odat te omor...

— De ce să mă omori, mă nană?

— Să scape lumea d-un milog și d-un orbete ca tine... să nu mai faci umbră pământului degeaba.

— Și dacă mă omori, cine intră în pușcărie?

— Te omor și te plătesc pe bani, fire-ai tu afurisit să fii cu inima și cu ficații din tine...

Și ieși, plin de fierbințeală, din curtea milogului. În uliță se întâlni cu domnul primar.

— Mă vere, mă... îl întâmpină omul, de ce n-o fi făcut Dumnezeu oamenii pe-o singură modă?...

III.

Trecuse preț de două săptămâni de la Sfânta Maria cea mică, când Călina s-a întors cu sufletul ca păcura de la claca popii. Ce aflase nu era bună. Ioniță voia să ia de suflet pe Leana, fata cea mică a Mariei, văduva lui Pitulice. Bărbatul o ascultă cu luare aminte și apoi își dete cu gândul.

— Să știi c-o face.

— O face, pe cât e de nărod și de ambițios.

— Și o să scrie tot pe numele ei.

— Ba, te pomenești că face testament și pentru ceilalți copii.

— Și Veta noastră?

— Și Veta, și Constandin, și Lena, și Vasilica, și Barbu...

Toata noaptea oamenii n-au putut dormi. Numai de asta tăinuiau, numai la asta se gândeau. Testament, înscris, chitanțe, advocat...

Dis-de-dimineață, nici nu se crăpase de ziuă, abia ațipise omul, că muierea-l trezi.

— Mă bărbate, mă duc eu...

— Unde?

— La alde cumnata Ilinca.

— Și ce să faci?

Femeia nu-i răspunse. Era împovărată de gânduri.

— Vezi tu de oi și de orătănii.

Și din tindă:

— Aba, bărbate... oare cumnatu o fi la câmp?...

Nicu clătină în laturi capul, adică: da. Apoi, adeveri și prin gură:

— Ara în deal la popa.

— Atunci e bine.

Și femeia porni plină de coraj. Pe cumnata-sa Ilinca știa ea cum s-o ia. Era femeie bună, năroadă de bună, după cum cumnatu-său era ambițios, nărod de ambițios. O găsi în curte cu strachina de uruială în mână și toate orătăniile în jur.

— Mă dadă Ilinca, ia lasă ale orătănii și vin să tăinuim o țâră, să tăinuim ca muierile... că ce m-aduce nu-i a bună.

Ilinca era și sperioasă ca toate femeile bune.

— Că o vorba au două femei ce se țin ca surorile... și dacă bărbații ne sunt la câmp, am zis: să merg la dada Ilinca, să mai tăinui cu ea, că ce s-aude nu-i de cinste.

— Da ce-i, Călină?

Călina clipi din ochi și amândouă urcară pe prispa.

— Da, dadă Ilinca, dumneata îmi ești mie ca și-o soră... Ce spui, ca o soră?... ca și o mamă... că de, eu sunt fomeie

singură pe lume... și d-aia eu nu pot lăsa să te-ajungă batjocura și nenorocul...

Chipul femeii se făcu ca lutul.

— Da ce nenoroc mă paște, fă Călină?

Călina se mulțămi doar să ofteze.

— Vorbește, Călină.

— Of, of... c-așa-i partea noastră pe pământ, a fomeilor... să n-avem parte de credința bărbaților.

Ilincăi i se puse o frigare sub coaste.

— Giaba-i spălăm, giaba-i cârpim... ei tot ce-au apucat știu...

— Vorbește, mă Calină.

— Apoi, sa vorbesc... să vorbesc... dar mi-i că nu te-or răbda puterile...

— Vorbește, și nu mai mă fierbe în oală seacă...

Atunci Călina nu mai rupse sfiala.

— Dadă Ilinca, mă tem că omul dumitale te-nșeală.

Chipul femeii se strânse lacăt.

— Așa spunea alde mătușa Anica, mai ieri, la claca popii: Ioniță se are bine cu Maria lui Marin Pitulice. Că de-aia vrea să ia de suflet pe Leana, fata ei cea mică, că-i copilul lui...

Ilinca își sprijini capul în palme.

— Oare?

— Eu n-aș jura la cruce... dar oricum, dadă Ilincă, dacă el atâta se încăpățânează s-aducă os străin în casă, mă tem... că de, Veta mea e ca și copilul lui... Dar cu Maria... Ba îmi mai zicea nașa: fă, proasto, de aia a zis el ca ia de suflet pe Veta ta, s-arunce praf în ochii oamenilor... să joace comedie ca la bâlciu...

Ilinca, buimăcită, nu putea grai decât atât:

— Oare?

— Dumneata o să vezi... Dacă-ți aduce copilul în casă, e sfânt...

Și plecă, dar de la poarta se întoarse:

— Rogu-te, dadă, nici-o vorbă lui cumnatu Ioniță... cum e

el ambițios, mă omoară odat' de tot...

Duminică dimineața, când Ioniță se ducea la biserică, se întâlni din întâmplare cu Călina.

— Aba, mă nană Ioniță, ce necaz îți doborî capul din grumaz... de parcă te sfiești să privești lumina soarelui?

— Ia, oamenii răi...

— Mie-mi vorbești de oamenii rai?... Dar cine-mi făcu mie inima prescură și ochii stropitoare?...

Și se luă după cumnatu-sau, mergând în tăcere preț de câțiva pași mai înapoia Rumânului, așa cum e cuviința muierii.

— Aba, mă nană Ioniță, știi dumneata ce tăinuiam chiar aseară cu omul meu?... Hai, mă bărbate, să facem un copil lui nenea Ioniță... o fată... că tare-i om sărman în casă bogată...

Ioniță mergea însă înainte fără să-i dea ascultare.

— O fată, ziceam, că fata-i bucurie, ajutor și spor... că băiatul, abia flăcăiandru, pune căciula pe-o ureche și pe-aci ți-e drumu...

Omul parcă rărise pasul.

— Zău, mă nană Ioniță, lasă-ne dumneata pe noi să-ți dăm o bucurie, care nu se mai află... că, s-o cădea după atâta bine pe care l-am cunoscut de la dumneata... de, ca frate mai mare...

Omul se întoarse.

— Mă fomeie, voi sunteți niște mincinoși și niște blestemați, cum nu se mai află.

— Zău, să mor, mă nană Ioniță... dumneata să stai dincolo și când ăi auzi țipăt de copil, îl și cuprinzi, nici să nu mi-l arăte moașa...

— Zău, fomeie?... făcu omul îmbunat.

— Nici să nu mi-l arăte... că dacă-l vezi, uite așa se prinde de tine ca făsuiul de arac...

Merseră câtăva vreme în tăcere, dar Călina băgă de seamă cum fața omului se luminează dintr-o parte.

— Că la mine, mă nană Ioniță, e tare lesne să fac un

copil... că zicea și moașa: Fă, Călino, tu nu ești muiere, tu ești fabrecă... Mai lesne ca la fabreca de țibricuri... că la fabrecă lucră opt-nouă muieri pentru un țibric, dar tu îl slobozi - fire-ai păcatelor să fii - ca făina prin ulucul morii...

Chiar în seara aceea Nicu s-a îmbătat la cârciumă și, când era mai cu voie, și a arătat gândul cel adevărat.

— Mă, fraților, mă... pe nana Ionița, ăsta, cât e el de bogat, uite așa mi ți-l joc... că iar l-am prostit... cu una cu alta, că-i face muierea un copil... până ce m-o scrie în testament. Dar ce, mă?... muierea mea-i fabrecă de țibricuri?... că și țibricu e al ăluia cu fabreca...

Un vecin șiret a trecut iute la primărie, unde în poartă tăinuia Ioniță Vrăbete cu primarul și șeful de post. Când a auzit de batjocura asta nouă, omul a doborât cu gura biciușca la cârciumă.

— Mă milogule... milogule...

Nicu se smeri dintr-odată.

— Milogule, milogule... fire-ai al dracului tu să fii.

— De ce mă drăcui, mă nană?

— Fiindcă ești milog și tâlhar.

— Da de ce-s tâlhar, mă nană?

— Fiindcă așa te-a făcut Dumnezeu, milog și tâlhar...

Și adresându-se celor de față:

— Mă, oameni buni, de m-ați găsi mort, să știți că de inimă rea și de năduf m-am prăpădit!... Mă fraților, de ce n-o fi făcut oare Dumnezeu pe toți oamenii de o singură modă!...

MASA VERDE

Lui Costică Anițescu

I.

— Mă, Dom'le Primar... Mă, Dom'le Primar...

Ghiță Dărăbanțu, primarul comunei Boceni, recunoscu vocea de mâț a lui Istodor Surdu, vătășelul, dar se făcu a nu aude. Ce bine odihnea el aici, la poarta țarinii, departe de oameni, departe de primărie, singur, trântit pe burtă, la umbra dafinului, cu țigara prinsă de colțul buzei și privind alene la caii priponiți, cum pășteau în câmp mai încolo... Umbra dafinului? Vorba venea! Că avea pomul un trup de trestie și în vârf câteva otrepe de frunziș... dar pe vremea asta de zăpuc, când soarele înghimpa ca ghearele de pisică, era bun și el.

— Mă, Dom'le Primar... Mă, Dom'le Primar...

— Ia mai du-te dracului, mâț scopit... Doamne iartă-mă... că mă făcuși să drăcui în zi de Vineri...

Și întoarse capul către vătășelul, care venea de-a fuga, cât îl lăsa piciorul ăl șchiop, venea adăugând din șold, ca din coasă, la fiece pas.

— Al dracului piciorong, Doamne iartă-mă!... uite-l cum gonește când într-o rână, când în cealaltă, de parc-ar merge de-a călare și pe brazdă și pe mnejdină.

— Mă, Dom'le Primar, te cheamă coana la ccurte...

Ghiță Dărăbanțu sări sus mai iute ca puricele.

— Machia, ce-o fi având cu mine coana...

Vătășelul închise un ochi cu dichis și dete cu cotul.

— Apoi nu ca să-ți dea ăl plocon...

Și în mintea lui îl judeca:

— N-am ce zice... Harnic primar... Nu se satură de ședere... Ăstuia i-e lene să și poruncească...

Dar Ghiță Dărăbanțu se sculase și scuturându-și poalele cămeșii de scaieți și goange, îl poftea cu binișorul:

— Ma vere Istodore, stai tu aici cu caii... că de... pe mine mă cheamă cucoana la curte... și porunca-i poruncă...

Și scoase din sân pacul de tutun învelit în foaie de gazetă. Istodor rupse foaia, apoi o umplu bine cu tutun și

răsucindu-și țigara, se lăsă în locul mai marelui său pe burtă, la umbra dafinului. Dar gândul de ceartă nu-l slobozea. Primar e acesta! Fuge de canțilarie! Fuge de muncă! Stă, ca trântorul și bâzâie la coada cailor...

Înainte de a porni, primarul îi mai dete în primire caii.

— Stai pân' ce scoboară finu Ioniță din coasta Braniștei și îi slobozi lui caii... Că uite, acum scapătă soarele...

Vătășelul își aprinse țigara. Dar fumul de hârtie groasă îi înțepa nările și-l îneca în piept.

— Primar e asta?... Își face țigările cu foaie de ziar... Uite, eu-s doar vătășel... și am cărticica mea de foiță...

Primarul porni cu pasul ușurel. Dar când să dea în șușea, simți că-l înghimpe un mărăcine, în piciorul stâng. Se opri și-l scoase. Apoi băgă de seama că era desculț, numai în cămașă și izmene... de, ca omul la muncă, fără pălărie în cap, fără brăcinar la brâu - și rămase gânditor. Dar îl chemase coana la curte. Și porunca era poruncă. Să meargă acasă?... Sta în vatra satului tocmai în vale și curtea era ici în deal. Până acasă îl prindea noaptea și coana acum îi poruncise. Se privi încă odată pe el, îi era aminte de-acasă, unde în lavița a mare avea haine - nu glumă - se gândea însă și la coana Schinteoaia.

— Dracu... Doamne, iartă-mă, scosese în cale-mi pe mâțu ăsta de vătășel!

Întoarse privirea către coasta unde pădurea Schinteoaiei în puterea zăpucului părea acoperită cu praf de nisip. Și la vremea asta, când și zăpucul poate să doboare crengile din pom, se mai abate omul prin pădure... și de... omul e om... mai adună niște surcele, mai smulge un puete, dacă nu cumva i se agață de umăr chiar și un pom... Dar de răul lui își vedeau oamenii de drum... și astfel cum sta el la umbra pomului, se chema că păzește și averea Schinteoaiei.

Deodată îi sari gândul ăl de ispravă. Să se încingă cu pripoanele cailor! Nu era mare lucru... dar oricum își mai ascundea goliciunea.

Se întoarse din drum.

— Mă vere Istodore... Mă... Ai grijă... Iau pripoanele cailor.

Istodor rânji în suflet.

— S-a întors din drum... Semn rău!

Și tare:

— Ia-le, mă dom'le Primar...

Omul merse în câmp, dezlegă caii și le luă pripoanele. Apoi cum coti de țarină, potrivi un brâu de frânghie și își încinse mijlocul.

*

— Oare ce-o fi având coana cu mine? se întreba Ghiță Dărăbanțu mergând tot de-a-fuga, să nu întârzie la poruncă. Din „foncția" lui de primar, nu învățase ceva prea multe, dar de la Domnul Ilarie, fostul prefect, știa una și bună: că porunca-i poruncă! La ale canțilariei toate, nu se prea pricepea. Noroc de Stancu Vulpe, notarul. El știa ceti, el avea scrisoare frumoasă! De! Fusese omul furier la cumpanie!

Aci sufletul lui Ghiță se făcu cât vârful acului. Avea o singură spaimă la sufletul său: nu știa scrie, nu știa ceti. Învățase să se iscălească, dar chipul buchiilor din iscălitură îi rămăsese străin, ca semnele zodiacului. Încolo treabă lesnicioasă, treaba de primar. Asculți ce-ți citește notarul, iscălești ce-ți scrie el! Pe urmă ți se dedă și ochiul cu condicele și catastifele! Deosebești dintr-odată care-i biletul de obor și care-i certificatul de căsătorie! Treabă lesnicioasă treaba de primar, mai ales cu un notar ca Stancu Vulpe! Aci, Ghiță zâmbi pe sub mustață. Să nu fi avut el patima asta a beției... de mult ar fi fost la oraș conțopist sau chiar ipistat! Dar așa... Norocul amândurora! Din beție îl dăduseră afară de la prefectură și tot Domnul Ilarie se milostivise de el: „Să se ducă dracului notar la Boceni, ca altcum, stricat cum nu se află altul, ajunge tâlhar de drumul mare și îi putrezesc oasele la ocnă...".

Ehe! Ce bine era cu Domnul Ilarie! Nu-l vedea decât la treierat și la alegeri. Și atunci „Ghiță, să-mi scoți oamenii la clacă!” Sau: „Ghiță, mâne-s alegerile la colegiul al III-lea”. Și totul mergea zbârnăind! Nu tu inspecții, nu tu circulari... ca acum când prefect e Domnul Poroineanu.

Omul scuipă într-un șanț. Ăsta-i omul dracului! Câte și mai câte nu se vorbea despre el! Nu te asculta, nu te judeca... Cum te vedea te și înfrunta... Ba și mai rău, te lega la stâlp... El nu știa multe. Iute cu el, la stâlp! Dar parcă nu de asta se temea, cât de alta. O aflase de la notar. Pasă-mi-te lucrase cu el! Cum intra în primărie nici ziua bună nu da, de, ca creștinul, și dintr-odată te pomeneai: „Știi să scrii, primarule? Ia fă-te ’ncoa cu buchile, primarule!” Și asta-i smulgea somnul lui Ghiță Dărăbanțu. Că iată se împlinea soroc de cinci ani de când primărea și se arătase om vrednic și de mare credință! Și la politică era prima întâi. Făcuse două alegeri și în amândouă scosese pe oamenii Domnului Ilarie. Și nici prea scump: două voturi la un leu. Și de-i spunea: „Mâne să-mi oprești pe delegații din Ciovârnișani”, cu parul sta la poarta țarinei și îi întorcea din drum. Dar vezi că Domnul Ilarie era din ălalt partid, al boierilor... nu ca Poroineanu din partidul țiganilor și al milogilor! De aia Domnu Ilarie credea omului nevoiaș. Da’ asta, cum te vedea te și înfrunta: „Știi să scrii, primarule? Ia fă-te ’ncoa cu buchile...”.

*

Tot gândind amarnic, iată-se la curtea Schinteoaiei. Avea coana niște palate de căși, cum nici la oraș nu se găsesc, cu gard de fier ce te lua în spăngi și curte pietruită să te dai de-a ghețușul, apoi grădina cu pomii aliniați pe flanc, singura de probă pe toată valea Motrului, nu de geaba îi zicea „rai”.

Ghiță n-avea de lucru prea mult aici, el era învoitor

dincolo în Rocșoreni, la omul lui care-i era și naș, la boierul Ilarie. De aia se cam sfia. Dar porunca era poruncă. Și făcându-și coraj, deschise poarta și o luă binișor pe poteca pietruită de lângă casă. Altul îi era sufletul când mergea la Domnu Ilarie! Era și bărbat, nu ca Schinteoaia, muiere, și altfel te înțelegi cu bărbații și altfel cu femeile. Curtea pustie! Nu ca la Domnu Ilarie, bătătura plină!

Un câne, urât ca dracu, lovit cu furca parcă peste bot, mârâi din colțul buzei... Dar nu se mișca. Îi era cald pe semne. Ghiță întinse joarda, ca paza, și încet, încet înaintă spre cerdac. Deodată se opri. Din cerdac veneau glasuri. Apoi înghiți o nouă porție de coraj și se opri la scară, ca omul ăl supus. În cerdac coana Schinteoaia sta de vorbă cu un boier străin. Da! Lucru dracului! Coana Schinteoaia fuma și boierul bea cafea! Ceva nemaipomenit! Fuma trăgând dintr-o țigara groasă, boierească, fuma ca șerpii, trăgând în piept și azvârlind fumul ca două șuere de mașină, prin ochi.

— Săru' mâna cocoana... făcu el smerit.

Dar coana își scoase țigara din gură și-l privi parcă să-l strivească.

— Tu ești Ghiță Dărăbanțu?

— Eu, săru' mâna.

Coana se ridicase în picioare.

— Tu ești primarul?

— Eu, săru' mâna!

Și deodata se înfurie.

— Să-ți fie rușine... Așa te prezinți tu în fața mea?... Încins cu pripoanele cailor...

Și către domnul de lângă ea:

— Uite pomojnice[1], cu cine am eu de-a face... Uite la nenorocitul ăsta... Asta-i primarul... Asta-i omul lui Ilarie... Și dacă ăsta-i primarul, îți închipui cum îs ceilalți.

---

[1] *pomójnic*, *pomójnici*, s.m. (înv.) 1. funcționar administrativ din trecut, care conducea o plasă (o parte dintr-un județ); ajutor de subprefect. 2. (în forma: pomoștnic) subofițer de artilerie.

Apoi către Ghiță:

— Marș de aici... Pleacă, să nu te văd...

Ghiță Darabanțu își simți capul fierbinte ca un cazam de țuică. Abia auzi ordinul pomojnicului:

— Du-te la primărie... și m-așteaptă...

*

Ghiță Dărăbanțu plecă amețit. Se clătina ca lovit de muchea toporului. Cu ce greșise în fața cucoanei? Care-i era vina? De unde și până unde i se putea trage cucoanei vreo vătămare? Grăbise de la câmp povățuit de duhul lui ăl bun. Doar, doar să-i fie pe voie! Căci se păzea ca de dracu de cursa înșelătoare a sfatului viclean! Porunca-i poruncă, își zicea el, și așa șade bine unei slugi înțelepte și credincioase, cum e tot omul sărman, să-și ferească obrazul de ispita îngâmfării și sufletul de patima cea spurcată a pizmuirii. El să necinstească pe un mai mare? Ferească Dumnezeu! Sau măcar să se încontreze? Mai bine să rămână păgubaș! Nu de geaba zicea preotu Niculae din Rocșoreni - că ei n-aveau biserică – „Mă Ghiță, mândria-i rană nevindecată și mânia aduce scurtare de viață...”

Ajunse la primărie. Aci găsi pe notar cu capul pe masă, mort beat! O clipă îl sfredeli gându ăl rău: să-l lase așa... așa să-l găsească pomojnicul! Dar iute se răzgândi. Prostia notarului necinstea și obrazul lui de primar! Se apropie de Rumânul beat și cu binișorul începu să-l zgâlțâie.

— Mă, vere Stancule... Mă, vere Stancule... Ia scoal’ tu odată...

Zadarnică trudă. Capul notarului bălăngănea când la dreapta când la stânga, ca desciotorat din grumaz.

— Mă frate Vulpe... N-auzi tu odată... Iată aici pomojnicul...

Dar glasul lui lovea ca-n oțelul casei de bani. Atunci începu să-l îmbrâncească. Bețivul se adună covrig din

spate cu umerii strânși și nasu-n blana mesei și începu să mormăie:

— Mă frate-meu... N-auzi tu? A venit pomojnicul...

Și-i trăgea cu pumnul în spate, ca într-un burduf cu lână. Dar bețivul, neam...

Atunci primarul îl ridica în capul oaselor, dar până să-l sprijine din față, bețivul se prăbuși la pământ. Nu era timp de pierdut! Dintr-o clipă în alta, pomojnicul era aici și lui Ghiță nu-i era de obrazul notarului, cât de obrazul lui. Atunci îl îmbrânci și până să se întoarcă din nou cu capul la odihnă, îl și plezni pe obraz. Notarul clipi de câteva ori, mormăi ceva parcă mai deslușit un crâmpeiu de înjurătură, dar de data asta slobozi doar capul din înghițitoare. Semn bun! Iute primarul îl plezni și pe obrazul celalalt. Și acum, trosc plosc... trosc plosc... curgeau palmele ca la cumpanie! Intrase omul în fabrica lui de palme! Și lucru ciudat! Pe măsură ce notarul se înzdrăvenea din șale, sufletul lui Ghiță se potolea de marele lui năduf. Parcă un aer înecăcios, ca tutunul coanei Schinteoaia, îi întunecase sufletul și acum se slobozea și pe măsură ce se slobozea și sufletul lui se limpezea.

Când pomojnicul sosi, cei doi oameni se găseau în sala de „conțiliu”, primarul într-un capăt al mesei, notarul în celalalt.

*

De pomojnicul asta Ghiță Dărăbanțu auzise, dar nu-l văzuse niciodată. Și era vechi în „servici”. Nu-și făcuse de treabă omul prin partea locului. Așa era pe vremea boierului Ilarie! Fiecare cu ale lui! Acum îl apucase hărnicia, de când prefectul Poroineanu băgase dracu și-n ipistați și-n conțopiști...

— Ascultă primarule... O să faci o gheretă pentru vătășel...

Și fiindcă Ghiță sta drepți în fața lui, ca-n front și nu

crâcnea, pomojnicul îl înfruntă:

— Mă! Tu ești tâmpit? Ai înțeles sau nu?

— Înțăles, Don Subprefect...

Pomojnicul ieși din primărie.

— Ai văzut gherete la armată?

— Văzut, s'trăiți Don Subprefect...

— Așa să mi-o faci...

— Înțăles, Don Subprefect.

Pomojnicul se găsea acum în șușea, gata de plecare. Trecuse prin sala de „conțiliu" ca eretele! Nu tu acte, nu tu condici, nu tu stare civilă...

În șușea, privi roată de câteva ori primăria și apoi ordonă:

— Uite, mă... aici să-mi pui ghereta.

Și arata locul din deal de primărie.

— Don Subprefect, eu zic...

Pomojnicul i-o reteză însă scurt:

— Să zici mătii și lui tat-tău... Aici s-asculți... Să pui ghereta unde ți-am spus...

— De vin ploile...

Pomojnicul făcu urât la el.

— Să taci mă idiotule, când vorbesc eu...

Și cu asta inspecția fu gata. Se urcă în trăsura Schinteoaiei și înapoi la conac! La taină și la cafea. Primarul rămase în șușea cu ochii după trăsură.

— Mă vere Stancule, uite la ăsta o „grandomanie" cum nu se află... Că de, și eu îs om purtat... Mă cunoaște Domnu Ilarie de parcă m-ar fi moșit... Dar asta-i spoit cu ardeiu... Uite la el o „grandomanie", cum nu se mai află...

*

Abia intră în primărie, încă zăpăcit de înverșunarea omului cumplit, că se pomeni cu Istodor, vătășelul, intrând cu văduva Maria lui Cujba pompieru'. Femeia avea în catrința răsfrântă o seceră de grâu.

— Mă, Dom'le primar, uite o prinsei pe muierea lui Cujbă în lanul coanei Schinteoaia...

Sufletul primarului tresări de bucurie. Fumul de țigară, înfruntarea boieroaicei, necinstirea pomojnicului se țineau lanț... și parcă muierea lui Cujba, cu vicleșugul ei, îi răcorea sufletul ca braga rece.

Dar porunca-i poruncă.

— Cum intrași muiere, în lanul coanei? făcu el aspru.

Femeii parcă nu-i păsa de vorba mai marelui satului. Începuse să toarcă. Căci avea furca la brâu, fusul în mână, secerea și snopul în catrința răsfrântă.

— Apoi să vezi, mă nea Dărăbanțule... Eu fac mortului pomana de șase luni...

Sufletul lui Ghiță cântarea smocul de grâu din catrință și îi părea rău ca numai cu atâta pagubă globise ea pe cucoana! Dar porunca-i poruncă!

— Tu nu știi că nu-i slobod?

Muierea nu voia să-și cunoască greșala.

— N-auzi mă nană... că fac pomană?

Mintea primarului se bătea necurmat. Femeia nu părea a se preface!

— Păi n-ai tu grâul tău?...

Femeia își opri fusul din mână și-l înfipse în caier.

— Mă nană, rău îmi pare că ești om în toată firea și pe deasupra și premariu... Păi tu nu știi, că pomana n-are cătare la Dumnezeu dacă nu-i de furat...

Primarul umflă ochii mari, ca niște clăbuci de săpun.

— Ce spui, mă muiere?

— Zău a dracului să fiu dacă mint... Uite să-mi sară ochii până într-un ceas...

Omul rămase pe gânduri. De la o muiere ca asta, și harnică și cuminte învață omul multe, numai să ia seama la vorba ei.

— Mă, nea Ghiță, află de la mine... Dumnezeu nu cată cu cata cu ochi buni decât la lucru de furat.

— Atunci tu?...

Femeia își șterse colțul gurii cu două degete, semn de gândire adâncă.

— Ca să-l aibă Dumnezeu, lângă El, în sfânta Sa visterie.

Primarul rămase pe gânduri.

— Și zici ca Dumnezeu...

Femeia îi luă vorba din gură.

— Dumnezeu nu cată cu ochi buni, decât la lucru de furat...

II.

Ghiță Dărăbanțu primarul, nu mai mergea decât înțolit, măcar, de păștea caii la câmp. Și n-avea ochi să privească pripoanele cailor. Parcă de acolo i se trăgea toata rușinea.

De geaba Veta muierea lui îl povățuia cuminte:

— Nu-ți pune mintea, mă Ghiță, cu a năroadă... Tu n-ai înțăles că râvnea la goliciunea ta...

Dar Ghiță și-o luase în cap. În fiece zi se rădea și chiar în bătătură mergea numai în iminei[1].

Și toată ziua supraveghea pe maistor, cum lucra la ghereta vătășelului. Dar când să-i găsească locul, așa cum le poruncise pomojnicul, a dat Dumnezeu o ață de ploiță și ghereta s-a pornit ușurel în lunecuș. Primarul a zâmbit și în sufletul său a mijit un gând de trufie. Îl tăiase pe pomojnic! Locul din deal era în bătaia apelor, lunecos și rău, deci Iocul din vale era la adăpost, se împrăștiau apele în cotul Movilei ca într-un stăvilar și ghereta sta în vale mai bine decât bătută în țarină. Văzuse asta și notarul și vătășelul și maistorul și vreo doi din „conțiliul” comunal. Și a pus omul pe vătășel s-o înțepene acolo la locul ăl bun, mai jos de cotul movilei.

Și Duminecă, chiar în timpul horei, când l-a poftit coana la curte, el s-a dus. Sufletul și-l simțea umflat ca cimpoiul

[1] *iminéi* s. m. pl. Pantofi cu vârful ascuțit, purtați în trecut de țărani; pantofi de modă turcească, cu căputa înconjurând călcâiul, făcuți din marochin și purtați odinioară de boieri.

și gândea să-și țină capul sus de parcă l-ar fi sprijinit în țepoi. Dar când ajunse la scară, și văzu pe pomojnic lângă coana, se smeri dintr-odată.

— Sărut mâna, făcu el.

Coana își opri fumul în piept și pomojnicul își lăsă ceașca din mână pe masă.

— Făcuși ghereta, îl întrebă superiorul lui.

— Făcui, Domnule Subprefect.

— Vin acum s-o vad.

— Poftiți.

Coana Schinteoaia îl privise tot timpul cu ochi subțiri.

— Mă, mă!... se miră ea, da' grozav te-ai înțolit... că uite, la soare te poți uita... dar la primarul nost, ba...

Ghiță Dărăbanțu ar fi vrut să-i răspundă vreo două bune, dar parcă-i luase Dumnezeu mințile.

— Mă Ghiță, continuă ea, o să te trezești cu pețitori, că ești mai gâdilici decât un mire...

Și printre genele ochilor subțiați adia o abureală de batjocoră.

— Du-te primarule și m-așteaptă la primărie, porunci răstit pomojnicul.

Coana Schinteoaia nu-l slăbea din ochi.

— D-aia ți-ai pus tu hora în bătătura primăriei... să te ciupească fetele...

Pomojnicul curmă însă vorba.

— Pleacă și m-așteaptă unde ți-am spus...

*

Sufletul lui Ghiță Dărăbanțu clocotea ca țuica-n cazan. Îi părea rău că-i luase Dumnezeu mințile. Uite așa ar fi trebuit să-i răspundă:

— Bine coană... Acum o săptămână venii încins cu pripoanele cailor și mă necinstișii. Azi venii înțolit ca de rugă, și mă băzneștii... Dracu, Doamne iartă-mă, să te-nțeleagă, că omul sănătos la minte nu-ți intră de fel în voia

gândului...

Și chiar cu pomojnicul ar fi trebuit să se încontre.

— Stai, mă Dom'le Subprefect... C-ai fi dumneata stăpân acolo la reședință, dar aici în sat eu-s ăl mai mare.

Dar repede se domoli. Își aminti de beteșugul lui: Știi să scrii, primarule? Ia să vedem buchile... Ghiță Dărăbanțu înjură odată să-și rupă brăcinarul. Cine-l pusese s-ajungă primar? El nu voise. Domnul Ilarie, ca să-și aibă om în sat pentru clacă și pentru alegeri. Dar acum „partidu'" căzuse, la prefectură se găsea Domnu Poroineanu, omul dracului. Ăsta cum te vede te și înșfacă: Știi să scrii primarule? Ia fă-te 'ncoa cu buchiile, primarule.

La ureche îi venea cântecul lăutarilor, iar printre pomii închiși de soare se vedea lanțul pestriț al horei. Ghiță Dărăbanțu se simțea singur și neajutorat. Îi lipsea omul lui, Domnu Ilarie, singurul în care nădăjduia, dar în clipa asta de pojar parcă și pe el îl învinovățea. Pentru că „partidu" căzuse de la putere, pentru că nu mai era prefect, pentru că-l încurcase... În jurul lui numai dușmani! Și pomojnicul și coana Schinteoaia și Stancu Vulpe notarul și vătășelul Istodor... și toți oamenii ăștia... tineri și bătrâni... fete și muieri...

Și se gândi că decât așa viață de primar, mai bine lipsă.

Dintr-odată hora se sparse, o caleașcă cu patru cai intrase până în botul primăriei. Venise coana Schinteoaia și cu pomojnicul pe șușea.

Toată lumea se descoperi, femeile se traseră de-o parte, bărbații se strânseră lângă podeț. Din caleașcă scoborî întâi coana Schinteoaia și apoi pomojnicul. Coana Schinteoaia era cu ochii ei cât firul de borangic, tot pe Ghiță Dărăbanțu; pomojnicul pufnea pe sub mustața-i groasă.

— Gata-i ghereta?

— Gata, s'trăiți Dom Subprefect.

Pomojnicul roti o privire de erete.

— Dar unde-i?

— Uitați-o colo. În vale...

Atât trebui, că pomojnicul se făcu turbat.

— Tâlharule... Banditule... Asta ți-am poruncit eu...

Ghiță Dărăbanțu dete să explice:

— Don Subprefect...

Dar pomojnicul era tot mai turbat.

— Criminalule... Pușcăria o s-o înfunzi...

Ghiță voia s-arate cum se petrecuseră lucrurile.

— Au venit ploile... Uite și maistorul... Uite și notarul...

Pomojnicul nu se mai cunoștea de furie. Parcă-l mușcase un lup turbat.

— Pune mâna pe gheretă...

Primarul se execută. Mintea-i era ca terciul și nu mai judeca nimic.

— Ia-o în spate.

Ghiță Dărăbanțu auzea numai porunca și mâinile lui executau parcă voia lui. Luă ghereta în spate și urcă până în fața primăriei, ca s-o ducă la locul ales de pomojnic. Dar omul stăpânirii își schimbase planul.

— Acum să ocolești cu ea primăria de trei ori...

Ghiță se supuse. Când ajunse în spatele primăriei, mintea lui începu să se desmorțească. Se văzu singur cu ghereta în spate! Nu că era grea - el ridica sacu' de o sută de oca - dar începea să priceapă batjocura. Până atunci fusese stricat la minte, ca Stancu bețivul. De abia acum fumul se risipea și mintea judeca să cunoască adevărul. Când ajunse în dreptul horii, el simți toate privirile mușuroiului de oameni ațintite asupră-i.

— Încă odată, porunci pomojnicul.

Primarul porni mai departe cu povara în umeri. Acum lucrurile se deslușeau! Nu mai era glumă, ci curată batjocură! Parc-ar fi fost țigan cu cortu-n spate. Decât să mai trăiască în batjocură, mai bine lipsă și de primărie! Când ajunse din nou la lume, prinse ochii de veveriță ai coanei Schinteoaia.

— Încă odată, porunci pomojnicul.

Omul se supuse, dar mintea lui fierbea ca vaporul. Trecuse de învălmășeală, fumul se risipise, fierbea numai în ace ascuțite. Da! Puțin îi păsa de primărie! Puțin îi păsa de viață!

Și când sosi la lume, aruncă ghereta la pământ.

— Ce faci? se răsti pomojnicul.

Ghiță Dărăbanțu se așează în fața mai-marelui său. Devenise fioros la înfățișare. Chipu-i era golit de sânge, ochii ardeau ca tuciul încins și la colțurile gurii se ivise o dâră de spumă.

— Acum o să iei tu ghereta de jos și o s-o duci în spate, se răsti el pomojnicului.

O clipă se făcu tăcere de mormânt în toată adunarea. Pomojnicul își opri glasul răgușit, iar coana se trase mai la o parte.

— N-auzi? urlă, cu glas de crivăț turbat Ghiță Dărăbanțu către pomojnic. Acu o să iei adăpostu în spate și o să ocolești, și tu primăria.

Pomojnicul se repezi să-i tragă o palmă, dar Ghiță c-un brânci îl răsturnă în țărână. Săriră în ajutorul pomojnicului notarul și câțiva „conțilii”. Dar Ghiță cu ghereta în mână o învârtea roată, cum se învârtește bâta la alegeri. Toată lumea se trase la o parte, căci trupul primarului, deobște ghemuit, se înălțase ca bușteanul în stogul de fân și pan’ ce pomojnicul să se trezească îi trânti ghereta peste el.

— Ridică-te, pomojnic, și ocolește primăria... că de nu praf te fac...

Era atât de fioros, numai ace și ciocane în trupu-i, încât nimeni nu îndrăznea să se apropie, Doamne ferește, putea avea și un cuțit la el.

Și atunci se petrecu ceva nemaipomenit. Ghereta se ridică și începu să se miște încet, încet, iar de sub ea se vedeau patru labe, înaintând de-a bușilea de parc-ar fi fost o broască țestoasă.

— Acum să cunoști și tu, pomojnice, ce-i aia baznă.

Și-l mâna cu piciorul din spate până ce făcu un ocol.

*

Numaidecât a încălecat Ghiță Dărăbanțu. Toată noaptea a alergat de-a călare, iar în pragul dimineții a scoborât în Severin. Boierul Ilarie era sculat, că era harnic cum e focul. Îl primi numai decât în biroul Iui, unde de atâtea ori mai venise Ghiță pentru treburile politicii.

— Ce-i Ghiță? Te văd cam înghimpat...

Ghiță Dărăbanțu oftă odată să-și rupă băierile inimii, apoi povesti năduful ce ca un vierme îl rodea până la os. Domnul Ilarie îl ascultă îngrozit.

— Ai făcut tu asta, mă Ghiță?

— Făcut...

— Bine mă, el era în exercițiul funcțiunii.

— Păi eu, la primăria mea, nu eram?

Boierul Ilarie clipi din ochi.

— Asta așa-i...

Și apoi lovindu-se peste frunte cu degetele, parcă să-i intre în minte nemaipomenita întâmplare, îl judecă:

— Mă Ghiță, cum ți-a venit?

Dar Ghiță trecuse de partea grea, își descărcase sufletul de greșeală.

— Când mă văzui înaintea horei cu adăpostul în spinare... de hazna lumii... îmi luă Dumnezeu mințile...

Și iar smerindu-se, așa cum știa el că-i place boierului Ilarie:

— Acum coane, faceți-vă pomana și mă scăpați.

Boierul Ilarie se ridică de la masa lui de lucru și începu să se plimbe gânditor prin odaie. Ghiță îi urmarea de aproape strânsura feței și cum văzu o luminiță, dădu și el cu vorba:

— Numai până la sfântul Dumitru, ca până atunci cade „partitu'" lor și vin ai noștri...

Deodată boierul Ilarie se opri din mers.

— Numai tâlharul ăsta de Poroineanu e vinovat.

— Numai el, boierule...

Ilarie își deschise și mai mult fața.

— Pe vremea mea îndrăznea să vă globească cineva...

Ghiță își făcu o cruce și răspunse pe alături...

— Doamne, Doamne, milostivește-te cu noi... și adă din nou ăle timpuri...

Boierul veni lângă omul necăjit. Dar în loc să-i dea sfat, continua să judece pe dușmanul sau politic.

— Mă, asta-i dintre cei cu reformele... A pus postav verde în cancelarie și zice c-a schimbat năravul conțopiștilor...

Sufletul lui Ghiță, la pândă ca la vânătoare de iepuri, tresări auzind de postav verde.

— Și globește pe oameni... dragă Doamne, să facă școli și biserici...

Rumânul își însemnă și ăst cusur al prefectului.

— Iar la șosea nu se mulțumește cu prestația, mai face și gropi de-a lungul șoselei.

Ghiță întrebă mirat:

— Gropi? De ce gropi?

Fostul prefect se oțărî.

— Pentru pomi... I-a intrat în minte, că toate șoselele să fie plantate cu pomi... Uite de ce ne arde nouă... N-au oamenii boabe în pătul, dar să aibă postav verde la primărie și pomi pe șosele...

Ghiță se cutremură de câtă scârbă căzuse pe sufletul bieților Rumâni. Dar lui îi plesnea inima nu atât de necazurile Domnului Ilarie, cât de necazul lui.

— Și cum zici, cucoane, să fac...

Ilarie dete din umeri.

— Mă! Cum te-o învăța Dumnezeu...

Ghiță încercă un gol ca o sfârșeală în capul pieptului. Era prăpădit. Dacă nici Domnul Ilarie nu-l scăpa, pușcăria îl mânca.

— Boierule nu mă lăsa...

Ilarie începu din nou să se plimbe gânditor.

— Nici măcar nu-i parlament... Îi trăgeam o interpelare.

Dar Ghiță nu se urnea din loc. Cu puieții din șușea și cu postavul verde, nu scăpa el.

— Ce-i de făcut, coane...

Ilarie păru a se mai deschide la față.

— Să încep o campanie de presa...

Și apoi iar se răzgândi.

— Dar vezi că-i bun și pomojnicul... Ne-a ajutat în toate alegerile...

Atunci Ghiță îi dete drumul:

— De bun ce-i nici nu l-am văzut prin comună... că iată-s patru ani, merg pe cinci... și odată n-a venit și odată nu ne-a chemat...

Ilarie îi taie vorba.

— A fost până acum la munte, la Baia... Dar e devotat partidului.

Ghiță se simți pierdut. Dacă și Domnul Ilarie ținea cu pomojnicul, atunci ce să mai zică de prefect. Gândurile alergau roi în jurul aceluiași necaz, iar Domnul Ilarie bătea câmpii.

— Poftim de ce-i arde... de postav verde... A auzit pârlitul că la congresul de pace din Berlin stau delegații la masa verde...

Ce-i păsa lui de pace, când sufletu-i era în război.

— Și ca la Nemți, șoselele sunt plantate cu pomi.

Ghiță începu să-l judece cu silă. Poftim Domnule... când sufletul omului e jar, boierul Ilarie vorbea ca la întrunire.

— Păi bine, Domnule, acolo au fost Cogălniceanu și Brătianu. Și dați-mi voie să cred că există oarecare deosebire între Germania și România și între Cogălniceanu și Brătianu și ilustrul nostru prefect, domnul Anibal Poroineanu.

III.

Pasă-mi-te primarul Ghiță Dărăbanțu, de la fapta cu

pomojnicul se cam stricase la cap. În câteva zile deveni un grandoman, care nu se mai afla. Necinstea pe Rumân cum îi venea la gură, înjura de cele sfinte, ba chiar și bătea... Mergea numai cu biciul pe umăr, ca arendașii, își luase călămări[1] la brâu ca scriitorii, iar din picioare nu-și lepădă inimeii. Tremura straja, se ascundeau vătășeii și chiar Domnu notar-o cam bagase pă mânecă, deși primarul zilnic îl cinstea c-o sticlă de basamac de ăla tare. Avea o singura vorbă: porunca-i poruncă! și vorba asta o învârtea ca ușa în țâțâni, când înainte, când înapoi. Fugeau Rumânii de primărie, iar dimineața văzându-l se fereau de el ca de popă. Pravila o cârmuia cu înfricoșare, nu cu dreptate. Toată ziua vătășeii săpau la gropi de-a lungul șoselei, iar straja tăia pueții din pădure și îi înfigea în pământ. Poruncise copiilor de la vite să-și aducă abecedarele cu buchiile în câmp și el toată ziua era la poarta țarinii supraveghind cu strășnicie lucrul. Era fudul și spăimântător pe dinafară, dar înăuntru sufletul îi sta pitit ca inima în varza deschisă. Dacă și Domnu Ilarie îl părăsise, îl părăsise și Dumnezeu! Acum singur dacă putea să-și ajute! Scăparea, de la silința lui, de la munca lui, de la privegherea lui, să și-o capete, iar nu de la altul! Deocamdată izbutise cu voinicia să-și dobândească cinstea satului, acum cu iscusință și pe cea a prefectului. Ca dintr-o zi în alta îi călca prefectul! Asta era sfânt! Și după cum cu fapta strașnică știuse să domolească puterea ălor proști, așa și cu iscusință trebuia să învăluie, ba chiar să biruie voia celor cuminți. Și în ziua de Pintilie călătorul, când oamenii își fac sărbătoare măcar că nu-i cu roșu în calendar, Ghiță Dărăbanțu văzu din ale depărtări, praf ridicându-se până-n nori. Inima i-a zvâcnit, dar și-a strâns-o bine în băierile pieptului, apoi și-a adunat copiii lângă el.

— Mă Vasile, ia citește tu aici, să te audă toți flăcăii ăștia.

[1] *Călimără, călimări*, s. f. Vas mic de sticlă, de metal, de material plastic etc., în care se ține cerneala.

Și copilul s-a pornit a silabisi:

— O... I... oi...

Ghiță nu se arătă mulțumit.

— Mă, de unde știi tu care e o?

Și copilul răspunse ca la tablă:

— O, e ca un ou.

— Bravo, mă Vasile... Acum tu, mă Tănase... Ia fă-mi tu oul asta...

— Să fac un ou sau litera o?

— Ba litera o...

Și copilul se așeză în țărână și cu un bețișor începu să deseneze ușurel. Ghiță Dărăbanțu urmărea și el mâna copilului și în minte își săpă litera, să n-o uite în veci. Așa făcea el de câteva zile și așa învățase - de la copii - sumedenie de litere și semnele din iscălitura lui nu-i mai păreau semne de zodiac, începuseră să se deslușească și să capete înțeles.

— Cine știe să-l facă mai frumos?

— Eu! Eu! se băteau copiii...

Dar gălăgia lor se potoli deodată. În șosea se oprise trăsura... O trăsură de oraș... numai cu doi cai, dar ce cai Doamne, Doamne, telegari, și după capră sărise un logofăt.

— I-ascultă, mă Rumâne, te cheamă boierul la trăsură... are să te întrebe ceva...

Ghiță Dărăbanțu îl măsură din cap până-n picioare, îi cumpăni vorba și dintr-odată își zise că aci e mare politică, dar o politică mai învăluită ca la alegeri.

— Spune boierului că dacă are ceva să mă întrebe, să poftească el aici...

— Mă! Așa vorbești tu?

— Uite așa!

Se vedea că plesnea fierea în logofăt, dar n-avea voie să spună mai mult. Făcu stânga împrejur și o luă înapoi către trăsură, iar Ghiță își continuă lecția, dar cu un ochi în șosea.

— Ce litere mai știți voi?

— Litera C.

Și primarul își notă în cap: este o litera C, apoi tare:

— Care e vrednic?

— Eu, nea Ghiță... Ba eu... Ba eu...

— Ia să te vad pe tine, Tudoro!

Și fetița se așeză jos, luă bețișorul din mâna băiatului, scoase limba și începu să-și duca mâna rotund...

— După ce cunoști tu, buchea asta?

— E ca un ou ciunt...

— Bine, își zise Ghiță... să țiu și eu minte... Ca e ca un ou ciunt...

Dar un glas poruncitor îi curmă gândul.

— De ce nu vii când te-am chemat?

Înaintea lui se găsea un om falnic ca un grănicer, de vreo patruzeci-patruzeci și cinci de ani, cu fața albă dar încruntată între ochi, mustața mică, răsucită, și falca dată înainte așa cum au oamenii aprigi și iuți.

„Ăsta e prefectul”, își zise Ghiță, dar nu se mișcă. O putere mai mare decât spaima îl ținea pe loc.

— Și de ce nu dai ziua bună?

Ghiță își zise că acum ori niciodată s-o izbească în plin.

— N-auzi, se răsti domnul ăl mare, de ce nu dai ziua bună?

Ghiță răspunse liniștit:

— Eu zic, că ăl de vine dă ziua bună.

Domnul străin clipi de câteva ori din ochi, crețurile dintre sprâncene se strânseră și mai mult, apoi răspunse hotărât:

— Eu-s prefectul.

Atunci Ghiță Dărăbanțu sări în poziție de drepți.

— S’trăiți, Domnule Prefect, eu-s Ghiță Dărăbanțu, primarul comunei Boceni.

— Tu? Tu ești?...

— Eu, s’trăiți, Domnule Prefect...

Prefectului parcă nu-i venea a crede. Îl privea, privea și copiii, copiii unii cu cărți, alții cu tăblițe strânși în jurul

primarului și mai încolo vătășeii săpând la gropi în marginea șoselei.

— Ce faci tu aici?

— Ia, învăț pe copiii ăștia literile... să nu Ie uite...

Prefectul era tot mai mirat.

— Înveți tu pe copii literile?

— Da! Domnule Prefect... că n-avem școală în sat... merg sărmanii cale de o poștă...

Și apoi, amărât:

— Că n-avem școală, n-avem biserică...

— Vino cu mine la primărie, porunci prefectul.

Și ajuns la trăsură, prefectul se urcă, apoi:

— Urcă ici lângă mine...

Și porunci vizitiului să meargă în trap.

— Dar la ora asta n-ai de lucru la primărie?

Ghiță Dărăbanțu își schimbase vorba. Acum era omul ăl mai smerit din lume.

— Domnu Prefect, eu zic că-i mai bine să stau în șușea... să mă uit cum pun vătășeii pomii... Că de-i slăbesc o clipă...

Prefectul cătă cu ochi mari în dreapta și în stânga la pueții înfipți, înșirați de-a lungul șoselei.

— Cine te-a învățat asta?

— Așa din capul meu... Mi-am zis: ce prieten mai bun are omul decât pomul! El nu-ți cere nimic și-ți dă totul...

Prefectului i se descrețise fruntea. Sufletul lui Ghiță se umflă de bucurie.

— Și zici, n-ai școală?

Și dintr-odată se răsti:

— Cine-i proprietar?

— Coana Schinteoaia.

— Văduva lui Vasile Schinteoaie?

— Chiar ea...

Și apoi oftând:

— Să fi vrut coana Schinteoaia... De când o rog eu... E păcat coană... ni se prăpădesc copiii... o poștă de drum, iarna, pe ploaie...

Prefectul îi tăie vorba:

— Și ai notar bun?

— Ar fi bun, dacă nu s-ar întâmpla să fie stricat din băutură.

— Și atunci slujba lui cine o face?

Ghiță răspunse în taină:

— Cine s-o facă, domnule Prefect? Uite o fac eu... Eu cu condicele de vite, eu cu extrasele de căsătorie, eu cu certificatele de înmormântări.

Într-acestea ajunseră la primărie și vizitiul opri caii. Lui Ghiță îi zvâcnea inima în piept. Acum să-și vadă norocul. Când intrară în cancelarie, notarul dormea cu capul pe masă și lângă el sticla de basamac golită.

— Poftiți, domnule Prefect, în sala de conțiliu.

Și când deschise ușa, prefectul rămase înmărmurit. Masa de consiliu era acoperită cu postav verde.

*

Cu alt coraj s-a prezentat acum Ghiță Dărăbanțu în fața coanei Schinteoaia. Dibaci domnu' Prefect Poroineanu, dar mai dibaci Ghiță. În loc de mustrare laudă și în loc de judecată ordin de zi pe întreg județul.

— Bravo, Primarule, așa te vreau... om demn... Să știe lumea toată că ești primar, nu slugă... și cine ce are, să vină la tine, nu tu la el...

— Ești bun gospodar, primarule, ești singurul din județ, care te-ai gândit să nu lași șoseaua ca drum de tarlale...

— Te porți curat, primarule... ras, îmbrăcat frumos, încălțat cu iminei...

— Și îmi place de tine, că ești cărturar...

— Primăria, dacă n-ar fi porcu' de notar, ar fi oglindă... și masa de consiliu, loc de adunare pentru oameni de ispravă, nu masă de cârciumă pentru bețivani...

Și după ce a ascultat întâmplarea cu adăpostul strajei, Prefectul Poroineanu s-a încruntat.

— Așa s-au petrecut lucrurile?

Dar Ghiță Dărăbanțu nu s-a jurat nici pe muiere, nici pe ochi și nici pe măduva din oase. Îi prinsese slăbiciunea și răspunse cuviincios:

— S'trăiți Domn Prefect, eu am o vorbă și o cruce. Așa s-au petrecut.

— Atunci bine i-ai făcut... Autoritatea să rămână autoritate, nu să batjocorească altă autoritate.

Și la plecare i-a dat mâna:

— Primarule, cu ordin de zi te voi cita pe tot județul.

De aia, cu alt coraj s-a prezentat azi Ghiță Dărăbanțu în fața coanei Schinteoaia. Ca de obicei, cocoana sta în cerdac și fuma. Cum l-a văzut, l-a și măsurat din creștet până în tălpi. Dar primarul de data asta i-a dat ziua bună și nu sărut mâna, și căta drept la ea, căci uitătura în jos te arată rușinos și uitătura într-o parte te arată temător.

— Primarule, am auzit c-ai pus vătășeii să-mi taie puieții din pădure.

Cucoana își lăsase țigara din gură și-l străpungea c-o privire turbată.

— Și mai ai îndrăzneala să mărturisești?

Ghiță Dărăbanțu nu-și tremură ochii nici măcar o clipeală.

— Da! Coană.

Și îi râdea inima văzând cum chipul coanei se întărâtă.

— Și pentru ce, mă rog?

Primarul era acum în voia lui.

— Ca să te scap de rușinea lumii... Ca să nu zică Domnu Prefect... Uite satu' Schinteoaiei... nu tu școală, nu tu biserică, nu tu șosea...

Boieroaica continua să-l măsoare și apoi zâmbindu-i chiorâș:

— Primarul, fiindcă te-ai înțolit și ți-ai tras iminei în picioare crezi că mă poți înfrunta?

Ghiță Dărăbanțu își sprijinea ochii tot în sus, fiindcă inima în el începea să se moaie. Avea cucoana asta în

privire și altă putere decât strășnicia.

— Păi uiți că eu te-am îmbrăcat.

Și numaidecât:

— Eu te-am îmbrăcat... eu te-oiu dezbrăca...

Odată ieșit din curtea boieroaicei, lui Ghiță nu-i mai păsă de amenințările cucoanei. Râvna minții lui era în altă parte. Toată dimineața, închis în sala de „conțiliu" cu abecedarul înainte, el scria. Și lucru de minune! Se dase mâna la buchii și ochii începeau să le prindă dintr-odată în cuvânt. Cine știe? Dintr-o zi în alta, cădea din nou prefectul cu inspecția. Să nu se facă de toată bazna. Și ordinele sosite la primărie le cetea pe furiș, tot în ascunzătoarea lui... Mare vorbă îi spusese Maria, văduva lui Cujba. Dumnezeu, nu cată cu ochi buni decât la lucru de furat. Simțea că-l furase pe notar, îl furase de învățătură, furase pe coana Schinteoaia, o furase de pueți, și iată că Dumnezeu se milostivise cu el. Și după masă pleca în inspecție pe șosea. La unii pueți se ofiliseră foile. Și a doua zi a și fugit în sat la Rocșoreni, la dascălul Timofte, om purtat înadins pe la București numai după treburi de astea. Dar dascălul era ascuns și nu-și dovedea știința nimănui. Ghiță însă avea acum priceperea și meșteșugul lui.

— Mă, Dascăle, tocmai vorbeam alaltăeri cu prefectu'... pe cine să candidăm, la colegiul al III-lea... Că prefectul vrea unul de-ai noștri... un om din popor.

Dascălul aflase de prieteșugul dintre Ghiță și prefect. Și cu ușurelul, Ghiță vorbindu-i de alegeri, a aflat că secretul e să știi cum și când să muți puietele... Când pomul odihnește... Atunci să-i tunzi mustățile rădăcinilor și mai ales să le așezi în groapă fir cu fir așa cum odihneau ele în pântecele pădurii.

Cu învățătura asta lui Ghiță Dărăbanțu nu-i mai pasa nici de pomojnic, nici de coana Schinteoaia.

*

Dar n-a trecut mult timp și din nou l-a poftit coana la curte. De data asta nu mai fuma. L-a poftit sus în cerdac și l-a omenit cu țigări. Și lucru dracului, el fuma și ea privea.

— Primarule, știi c-ai avut dreptate. Uite, mai mare rușinea, n-avem noi biserică în sat.

— Zău așa, coană Aglaie... Ne bate Dumnezeu...

Ea îl privea adânc și rotund și el îi simțea privirea cum îi aluneca din ochi la vale, către lingurea.

— Uite, vino deseară, că om sta mai mult de taină... Acum se strâng ciobanii și trebuie să dijmui laptele.

Ghiță plecă cam turburat și ieșind din curte își dete seama că era amețit bine de cap! Avea drăcoaica niște ochi! Vezi, nu se îmbată omul numai din basamac, ca Vulpe notarul.

Se opri la primărie. Aici în fața primăriei era loc bun pentru biserică.

— Ce mai faci, mă nea Ghiță?

Era Maria lui Cujbă. Până să răspundă, femeia tunase în casă. A dracului muiere! De la ea aflase mare învățătură: Dumnezeu nu căta cu ochi buni decât la lucru de furat. Și dibuia acum cam de ce furtișag să lege ridicarea bisericii. Fără să vrea își aminti de Veta, muierea lui:

— Mă Ghiță, ciocoaica a râvnit la goliciunea ta...

Și din nou un gâdilici la lingurea și o înghițitură seacă în gâtlej. Omul rămase gânditor. Te pomenești c-o fi așa!

— Ale dracului muieri... Ele toate le știu...

Simțea că nu greșise coana Schinteoaia când îl amenințase:

— Eu te-am îmbrăcat... Eu te-oi dezbrăca...

Dar adunându-și puterile pe măsura gândului ăl măreț, drăcui odată bine din adâncul foalelor.

— Cel puțin o să avem biserică, să plesnească fierea în tâlharii ăia din Rocșoreni...

POPA FĂR’ DE PĂCAT

Lui Ion Nițescu

I.

— Ceva nemaipomenit, părinte... Boul a fost dezgropat...

Preotul care taman își vărsa cafeaua din ceașcă în farfurioară, s-o răcească înainte s-o ducă la buze, își opri tabietul dintr-odată ca și când mâna i s-ar fi zgârcit din încheietură.

— Boul ăl turbat? se răsti el, parcă să se dea gaie la agentul sanitar, care, în picioare lângă scara cerdacului, cu pălăria în mână, smerit - după cuviință - îi raporta „cazul”.

— Da. Părinte, boul ăl turbat, confirma agentul și ochiul lui, învățat să citească de pe chipurile oamenilor, băgă de seamă deasupra bărbii Sfinției sale o pată mare albă, care iute se umflă într-o rumeneală jilavă, ca și când obrazul popii ar fi fost înghimpat de urzici.

— Mă! Ce lume, ce lume!

Agentul sanitar își potrivi pe față, după împrejurare, un chip pustiu. Adică: Mie îmi spui? Cine îmi oftica ficații? Cine bagă vrajbă oarbă împotrivă-mi? Cine fără obraz râde de învățătură și cercetează întunericul? Cine alții, decât milogii și tâlharii ăștia!

Își veni în fire însă, fiindcă din fundul curții unul din zăvozii popii se apropiase. La ora asta se slobozeau câinii din lanț. Agentul se trase c-o treaptă mai sus, lângă ușa cerdacului. Își zicea că-i omul curții, dar cânele venea spre el cu capul ridicat, nările umflate și toți dinții la vedere, încât nu știa dacă se apropie cu gând de oblăduire sau venea să-i zdrobească oasele. Ce gust și la popa ăsta! Să țină așa neam de câni răi! Aduceau mai de grabă a tigri, atât erau de scunzi și de lungi în trup, cu pieptul ca zidul, și picioarele mici, tari și groase; în cap ochii le erau piezișii și sclipitori ca fierul coasei; le tăiase urechile, le scurtase coada, ca să-i facă și mai înfricoșători și mai răi. Grozav neam!

— Pleacă, Tiberie, certă popa cânele și zăvodul, la glasul stăpânului, făcu un ocol larg parcă să măsoare curtea, se opri la cocina porcilor, își întinse tot trupul încordându-și vinele din grumaz și până în coadă, apoi lenevos plecă să se culce sub pătul.

Popa se întoarse cu privirea la omul de la scara cerdacului.

— Mă! Cocoșel, n-o fi ăl bou…

Agentul se lovi cu latul mânii peste piept.

— Îmi pare rău părinte!… Boul pe care Sfinția ta ai poruncit să-l îngropăm. Duman, boul ăl de hăis, boul ăl turbat… Nu l-am dus eu cu carul lui Trică Potrocală în pădure? N-am „asistat” eu până l-au îngropat în poiană? N-am „dresat” eu proces-verbal?

Se opri, căci se cam iuțise. Așa i se întâmpla de câte ori îl întărâta oarecare în cinstea meseriei. Lăsă pe popă să-și soarbă cafeaua și apoi lovi scurt:

— L-au și jupuit…

Popa își trânti ceașca în farfurioară mai s-o spargă.

— Va să zică de aia l-au dezgropat?

— De aia, răspunse cu, obidă omul legii.

Se lăsase un răstimp de tăcere. În sufletul popii necazul lovea înfundat. Pe urmă își simți tâmplele bătând și un junghi, plecat din linguriță, răsucindu-i-se sfredel până în gât. Pasămi-te așa te lovește damblaua. Ca să-și liniștească sângele în vine trebuia să afle neapărat pe făptaș!

— Și cine zici că l-a dezgropat?

— Dracu știe părinte.

Și imediat se închină.

— Doamne iartă-mă. Ca mă face să drăcui în zi de Vineri.

Dar popa, spre mirarea lui, îl încuviință.

— Ba nu, mă Cocoșel, drept grăit-ai… Că ăla e omul dracului, nu a lui Dumnezeu.

— Că le-am spus cu vorbă bună… făcu agentul întărit de încuviințarea popii. Mă Rumânilor, nu vă jucarăți cu focul… că dacă vă zgâriați cât vârfulețul acului, dracul v-a

luat - Doamne iartă-mă...

Popa începu să răsucească o țigară. Și aici își avea tabiet, ca în toate. Nu făcea o țigară ca tot Rumânul, întreagă, după măsură, ci îndoia foița, o muia binișor între buze și o reteza la căpătâi. Și în foița asta scurtă băga tutun mult. Își avea popa socotelile, în care agentul plin de cuviință pentru părintele satului, nu se amesteca.

— Va să zică de aia le-am ținut eu Duminecă predica aia frumoasă? zise popa între două fumuri.

— Și eu le-am cetit „instrucțiile" la primărie.

— Și cât de „adânc" le-am vorbit la cursul seral de pericolul turbării...

— Și eu am trimis capul cânelui la București pentru „analiză"?

Popa închise ochii, parcă să simtă mai bine gustul țigării și când îi întoarse la lumină erau cețoși ca la bețivi.

— Și le-am înălțat clopotnița nouă la biserică... făcu el cu amar.

— Și eu le-am adus ser, să-i injectez când îi doare gâtul.

Agentul crezu de bine să se oprească. Dus de ambiție, se luase la întrecere cu popa. Schimbă deci isonul.

— Căci le-am spus... Mă Rumânilor, de ce n-ascultarăți de vorba bună... Că ne-a blagoslovit Dumnezeu cu Părintele Diaconiță, un preot, cum nu se afla nici în Severin... Că erați niște păcătoși, niște milogi înainte să vina Sfinția Sa aici la noi... El ne-a dat și școala, el ne-a întemeiat și Banca populară. Și biserica noastră ce era înainte? O ruină! Și el ne-o face ca păpușă. Mă! De ce o fi inima în voi atât de otrăvită?

Peste fața uscată a părintelui trecuse acum o rumeneală, dar de alt soi, asta de voie bună. Avea ochi dați dracului agentul. Îi plăcea să zică că stă turcește în inima omului.

Și dintr-odată se oțărî.

— Că dacă n-ascultarăți, eu o să „raportez" la domnu medic primar.

Părintele Diaconiță își aplecă țigara peste pălimar și îi

ordonă:

— Așa să faci, Cocoșel... Să reclami...

Dar agentul începu să regrete gândul iuțit. Să ia drumul la Severin când inima plesnea în el de treabă? Mâne, poimâne venea mașina în arie și el încă n-adunase grâul.

— Ăla-i omul dracului, făcu popa răsturnându-și capul acum peste speteaza scaunului, că să tragă mai în plin din țigară... nu-i omul lui Dumnezeu.

Și închizând un ochi, rosti cu plan subțire:

— Dar o să-l prindem... și o să-l purtam cu pielea boului în spate, Dumineca, la horă...

Agentul icni de râs. Asta-i răcorea sufletul. Să vadă pe ăl milog cu pielea boului în spate...

— Zău părinte, asta-i bună... să-l plimbam cu alai de la primărie până la Sfinția ta și îndărăt la primărie, înțolit cu pielea boului...

Și dete să râdă din nou, când zăvozii se repeziră din fundul curții, călcând unul peste altul și aruncându-se nebuni care mai de care să ajungă la poartă.

— A venit cineva, Părinte, zise agentul și făcu un pas ca să cate-n drum, dar popa îl opri.

— Las' Cocoșel...

Cocoșel zâmbi pe sub mustață. Știa el planul popii.

— Dacă-i omul lui Dumnezeu, făcu tacticos părintele Diaconiță, se descurca singur, dacă nu...

Și lungi vorba încheind-o schimonosit, parc-ar fi mușcat dintr-un măr pădureț.

— Tot satul știe că la ora asta slobod câinii.

Larma de la poartă era îngrozitoare, câinii lătrau, mârâiau, sforăiau.

Și popa și agentul așteptau cu sufletul în buze să vadă cine-i voinicul, când dintr-odată se ivi Trică... Trică Potrocală, Trică Potrocală în mijlocul haitei, Trică Potrocală, șchiopul și cebăluitul apărându-se, când în față când în spate, cu o crenguță parcă atunci ruptă dintr-un gard. Popa ar fi vrut să râdă, după obiceiul lui, căci Trică

Potrocală era al mai prăpădit om din sat, bătut de Dumnezeu și bătut de oameni, flăcău tomnatic, ajuns la treizeci și trei de ani fără muiere și deși cu oarecare stare, totuși la suflet și la purtare ăl mai milog. Ar fi vrut să râdă, dar trebuia să recunoască meșteșugul omului. Ca să răzbească el de furia cânilor numai c-o jordiță în mână, însemna că avea dar... dar în privire, dar în vorbă, sau dar numai în mișcările mânii. În fine omul ajunse la scară și aci cânii îl slăbiră. Ținea mâna stângă în sân, unde se vedea că ferește câteva ouă să nu se spargă.

— Sărut mâna, Părinte.

Omul simți asupra-și privirile de oțel ale popii și parcă prin ele și gândurile Sfinției Sale. - „Ce caută milogul asta aici? își zicea Trică pentru popa, că nu prea e bisericos și nici cu plocoanele nu se îndeasă”. Și chiar în felul asta îl întâmpină popa:

— Ce te aduce, mă Trică, pe la mine?

— Ia numai bine, răspunse Potrocală și băgă de seamă că popa are o barbă ascuțită, și crestată la mijloc cum numai țapul și cu dracul o au...

El însă își potrivi chipul cel nevinovat pe față, voia să pară un om nevoiaș, și trupul lui lung și-l mai lungea cocoșându-l, și pieptul subțire și-l strângea, sugându-l înadins. Așa părea, dar popa nu era om să fie dus. Pe Trică nu-l însemnase Dumnezeu degeaba. Prost, cu gura lui veșnic căscată și nasul adus până-n mustăți... dar dacă te uitai bine îi ceteai viclenia, ascunsă pe sub sprâncenele buhave și roșii, pe la colțul ochilor pe jumătate închiși, pe la aripile nărilor gata parcă să râdă. Dar mai ales prin buza de sus despicată - așa se născuse - pe acolo rânjeau dinții din față, mereu a batjocură.

— Că părinte, dacă o vrea Dumnezeu, mă însor... mă însor cu Voica...

— Fată bună, făcu cu ochiul agentul către popa...

— Fată harnică, râse popa. De harnică ce e s-a grăbit și cu copilul...

— Ce să-l mai ostenească pe Trică, îi luă vorba din gura agentului.

— Îl aduce plocon de nuntă.

Trică însă își avea înțelepciunea lui.

— Păi părinte, așa cebăluit cum îs, cine să mă ia pe mine?... decât una cu copil.

Și dintr-odată începu să miște ouăle în sân, ca s-arate că nu venise cu mâna goală.

— Că asta m-aduse la Sfinția ta... să mai îmi cetești și mie, să mă curăț de ale păcate...

Vorbea, dar cu ochii mereu pe popă. Și ochii îi avea de drac, ochi piezișii întinși până-n tâmple, iar părul pornit de pe frunte din două vârtejuri, ca două cornițe.

Dar nici popa nu credea omului. Mulți oameni îți sunt dragi, așa fără să știi de ce și pe mulți alții îi asupresti fără pricină. Dar la Trică nu era taina asta. Avea ceva șiret și ascuns în glasul lui, așa că nu-i erau îndeajuns cuvintele bune, trebuia să-l și încerce.

— Bine faci, mă Trică... S-au făcut oamenii...

— De speriat, înnădi vorba Trică și își zise că și nasul popii, subțire și ascuțit tot nas de drac este.

Deodată popa întoarse vorba scurt:

— Auziși de tâlhăria din pădure?

Omul parcă găsise o goangă rea, că scormonea cu vârful joardei în pământ. Popa privi peste capul lui, către agent. Agentul îi răspunse din ochi.

— Ce zici, mă Trică, de nelegiuirea din pădure?

— Care nelegiuire, făcu mirat Potrocală, ridicând încetișor capul.

— Boul!...

— Care bou?

— Boul ăl de hăis, Duman... boul turbat.

Trică dădu din umeri. Dar în gând își zicea că nu numai trupul popii e de diavol, dar și tot cugetul lui.

— N-auziși că boul a fost dezgropat și jupuit?

Omul părea năuc de mirare. Dar popa băgă de seamă că

se preface. Se hotărî să-l lucreze în ițe strânse.

Tocmai atunci, prin poarta larg deschisă, intra cireada popii, zece vite mari, frumoase, cu coarne lungi și întoarse, vite moldovenești. Vacile mergeau agale, se opreau puțin, întorceau capul, cu o privire îngrijită după viței, apoi porneau iar, gonind cu coada roiul de tăuni. În jurul lor săreau vițeii, fugind, săltând și căutând să împungă cu capul fără coame. La urma venea taurul, atârnând cu trupul lui cât malul și înspăimântător la chip ca un haiduc fioros. Trică se trase mai la o parte. Ce patimă la popa ăsta! Toate sălbăticiunile în curtea lui: câni mai rai decât lupii, tauri... Patimă de diavol!

Luat cu trecerea cirezii, popa slăbise interogatorul, iar Trică profită de împrejurare ca să-și vină în fire de-a binelea. Ca să nu cumva să dea de bănuit, începu el vorba răspicat.

— Ce să-ți spun, părinte, grozavă nelegiuire.

Popa privi câtva timp buimac, simțea că-i dus, dar nu știa de unde să-l ia. De aia se înfurie;

— O să-l prindem, mă Trică și o să-l purtam Dumineca, la horă, cu pielea boului în spate...

Deodată chipul lui Trică se strânse în buze și în frunte. Popa îi prinse mișcarea.

— Nu-i așa, Cocoșel, că o să-l prindem?

— Sfânt... făcu agentul. Și o să-l înțolim cu pielea boului.

Acum Trică își aminti de ouăle din sân.

— Adusei și eu un plocon Sfinției tale.

Popa răspunse cu dispreț:

— Du-le la cunie[1].

Atât așteptă Trică și porni șontâc, șontâc, dar cât mai în grabă cu putință. Câniii de data asta îl slăbiră. Nu lătrau pe cei cu plocoane.

Cum plecă Trică, popa se adresă agentului:

---

[1] *cúhnie*, *cuhnii*, s. f. (Reg.) 1. Bucătărie. Bucătăria principală a mănăstirilor și cea de vară a gospodăriilor țărănești. 2. Clădire modestă; cameră sărăcăcioasă.

— Asta-i!

— Care?

— El e! Să mă trăsnească Dumnezeu dacă vorbesc cu păcat. Uita-le bine la el.

Într-aceasta, omul nevoiaș se înapoiase.

— Apoi sărut mâna, părinte.

Popa îl opri.

— Stai, stai să-ți citesc.

— Nu! Că Sfinția ta la timpul ăsta ești prins cu câte daraveli ale curții.

Dar popa nu voia să-l slăbească ușor.

— Stai, mă Trică... Nu te las eu să pleci necitit de la mine, și-și râdea de strânsoarea omului.

Trică se da de ceasul morții să scape.

— Dar mi-e cam de grabă mie. Viu eu, mâne... sau poimâne... sau mai bine Duminecă, după Sfânta slujbă.

Și dând sărut mâna, o lua la picior. Popa și cu agentul așteptară până ce nu se mai auzi pasul al șchiop și apoi își deteră părerea:

— El e.

— El e, Părinte.

— Trebui să-l plimbăm cu pielea în spate, Dumineca. Sfânt, Părinte.

Și asmuțind pe agent:

— Ia-te după el și-l mai descoase și mâne s-anunțăm jandarmii.

Cocoșel porni iute după vinovat.

Trică, șchiop, șchiop, dar avea pasul lesne.

— Stai, mă Trică... îi strigă agentul.

Trică se făcu a nu auzi. Agentul o luă la fugă.

— Stai, mă Trică.

Omul se opri.

— Stai să mergem împreună... Doar avem un drum.

După cum îl povățuise popa, Cocoșel începu să-i vorbească. Dar Trică tăcea. Agentul se înverșunase, îi înțelese planul. Vorbea, dar cu ochiul trăgea la chipul

făptașului. Trică părea prostit, nu răspundea de fel.

— Mă, ce popa avem!... se minuna Cocoșel. Nici la Severin nu se află. Și glas, și carte, și vorbă!... Dar mai ales om de ispravă. Uite tu, ce clopotniță nouă ne-a făcut. O minunăție! Să te crucești! O să plesnească fierea de necaz și Izvoranilor, și Broscărenilor...

Trică însă tăcea, nici așa, nici așa nu răspundea, iar pe chipul lui nicio mișcare. Mare șiret. Atunci agentul cârmi vorba.

— Și are dar la cunoscut oamenii. Uite așa, turcește îți stă în suflet. Și ce crezi tu că pe făptaș nu-l descopere popa? El are în cărțile lui, toate secretele... Așa o să mi-l strângă... așa o să mi-l facă... așa o să mi-l dreagă... încât singur o să mărturisească: Eu am dezgropat boul, eu l-am jupuit... Și singur o să-și pună pielea de bou în spate, iar noi o să ne prăpădim de râs, când o trece de la primărie până la biserică...

Într-aceasta Trică ajunse acasă. Își luă noapte bună de la agent. Agentul însă se luă după el.

— Mă Trică, se minună el, dar frumoase prune mai ai.

Și sărind șanțul lângă gard, culese câteva prune din pom.

Trică băgă de seamă lăcomia agentului și zise că asta pentru el era lucru bun.

*

Noaptea sta întunecată. Pântecul norilor era plin cu tunet și grindină. Câte-o stea cucăia[1] pe la încheietura norilor, dar n-avea putere să-și deschidă genele de lumină. Vântul plimba o pâclă subțire ca o pânză de borangic peste case, peste pomi și peste drum. Luna nu se ivise pe culmi să spargă oblonul norilor. Nici câinii nu mai lătrau print sat, iar fluierele băieților încetaseră de mult. Doar gărgăunii foiau și, prin iarba arsă, greierii țârâiau cântecul

[1] A dormita.

lor plin de noroc.

La ăst timp împotrivit, când cerul aduna taină peste taină, când despărțea pe om de om și-l apropia de duhurile necurate, Trică se hotărî să meargă la baba Hârșova. (Își scoase opincile, numai și numai să meargă în mare liniște. Destul îi cădea piciorul ăl șchiop ca plumbul). O luă prin grădină, sări gardul de mărăcini și în șanțul de lângă drum se opri. Aci se așează jos să răsufle puțin și să-și scoată din talpă spinii. Trebuia să și gândească. Ocolise biserica. Acolo dormeau maistorii, acolo putea să fie vre-un vătășel de la primărie. Trebuise să ocolească și curtea popii, să nu trezească zăvozii. Acum s-o ia de-a dreptul prin vadul pârâului, căci altcum nimerea în primărie. Omul trecu drumul, privi în dreapta, privi în stânga. Nimeni! Asta era bine! Plin de curaj porni înainte, până ce dădu de prundiș. Atunci își sumese izmenele și intră în apă. Un fior rece îl scutură până în umeri și Trică scăpă o înjurătură.

— Al dracului Popă!... Cum mă poartă pe drumuri în toiul nopții, ca neoamenii...

Dincolo de vad, Trică se zvântă, se șterse cu poalele cămășii și porni mai departe. Ocoli o poieniță așezată lângă apă și sărind alt gard de mărăcini, intră în grădina Hârșovei. Aci nu mai avea nicio grijă. Timpul se arăta pe inima lui. Bătrâna era vrăjitoare, și în ceas de noapte își turna ea meșteșugurile. Și nici câni n-avea, ci numai pisici. Loc mai bun ca șopronul babei, gândea el, nici că se afla sub soare. Acolo baba aduna lâna. Trică își râse șiret. Cine dracu să caute pielea boului sub maldărul cu lână? Apoi se chiti cu gândul: Ce o să-i ceară baba? Căci era zgârcită, de nu se mai află! Dacă afurisita zicea: Jumătate și jumătate? Pe din două? Inima lui Trică se strânse cât o gămălie de ac. Apoi iar se umflă. Mai bine să se vadă cu pielea boului în spate, de râsul satului la horă? Și Voica? Trică se trezi urcând din greu coasta către casa Hârșovei. Pielea ori Voica! Al dracului răspuns!

Luat de gânduri, omul ajunsese în bătătură. O luminiță

ardea la fereastră. Vrăjitoarea nu dormea. El bătu în geam.

— Cine-i?

— Eu, mătușă, eu. Trică...

— Tu ești?

Omul auzi ceva mișcându-se în odaie, ca și cum s-ar fi trântit un capac, apoi un scaun hârșâind și pe urmă văzu pe bătrâna vrăjitoare. Un scurt fior îi trecu prin șira spinării. Și totuși o cunoștea destul de bine. Dar acum în pragul ușii, luminată numai de ceara nopții, cu capul într-un tulpan negru și într-o cămașă lungă până-n pământ, părea o strigoaică.

— Ce te aduce, nepoate?

Trică abia putu răspunde. Capul femeii era alb, ochii înfundați, ca și cum ar fi avut orbitele golite și dinții lungi, dinți de hârcă. Niciodată nu o văzuse atât de fioroasă.

— Ce te aduce, nepoate?

Trică se încontră cu el însuși. Ce dracu? Era milog? Așa unealtă îi trebuia lui! Și dintr-odată se liniști.

— Mătușă, m-au calcat necazurile.

— Voica, râse vrăjitoarea.

Omul răspunse cu obidă:

— Mai rău decât atât!

— Stai jos pe bancă și povestește tot.

El începu să-și depene amarul. Femeia îl ascultă și la urma se învoi.

— Bine, mă Trică. Adu tu „marfa” aici... și ascunde-o după gândul tău în lâna din șopru.

— Ca ți-oi da doi cocoși, mătușă.

— Sau mi-aduci un car de lemne.

— Ți-oi aduce.

Norocul lui! Vrăjitoarea cerea mai puțin decât se aștepta.

— Aduc, mătușă... aduc carul...

Pe urmă își complectă planul.

— Mâine în zori, când vin cu butoiul la mașină... mă abat pe la Dumneata.

— Mâine în zori.

Și râzând parcă în necazul popii:

— Să poftească cu jandarmii.

Femeia îl liniști.

— Nu mă tem cu nici de jandarmi, nici de popă.

Omul plecă fericit pe același drum și la fel de grijuliu. Să nu-l vadă cineva acum, să strice toată isprava. Își simțea inima săltând de bucurie. O fi popa omul dracului, dar și el. Nu era mai pe jos! Auzi vorbă! Cu pielea boului în spate! Ce om vrășmaș! Ce-i mai pasă lui? Boul fusese omorât și îngropat. Nu mai era al popii. Era al ălui vrednic. Și își aminti cu cât chin dezgropase vita. În cumpăna nopții, singur, fără niciun ajutor. Căci la trebi de astea nu-i bine să amesteci nici pe tat-tău din mormânt! Cu câtă grijă scormonise pământul, ca să nu strice pielea. Cu câtă grijă se chitise să nu fie văzut. Cu câtă grijă înfigea sapa, să nu fie auzit de careva. Plesnea o creangă, inima i se oprea în piept. Foșnea vântulețul, sapa începea să-i tremure în mâni. Și asta numai cu lucrul pământului. Apoi să jupoi cogeamite vita, așa dintr-odată, mai bine că maistorii de la abator, fără să pierzi nici o părticică... Asta-i mare meșteșug! Și nu numai munca... Dar câtă primejdie. Priveau la el din iarbă ochi de cremene ochi de foc. Șerpi, șopârle, păianjeni și toate lighioanele pădurii, care se înfruptă din trupul mortăciunilor! Și pe capul lui roiau roiul de gărgăuni și de viespi sălbatice. Și în depărtări licurici de ăi răi, care aprind flăcările în cimitir... Și popa care voia să-l plimbe cu pielea boului în spate. Dar ăi de caută comori, ăi de sapă în pământ blestemat, ăi de se îmbogățesc cu aurul altora? Pe ăia nu i-ar purta popa cu comoara în spate. Ălora le-ar zice popa: sărut mâna.

Deodată deasupra culmei se ivi luna, luna plină ca un piept voinic, dând în lături norii vrășmași și dintr-odată grija lui Trică se prefăcu în fum...

*

Om mai dușman ca popa, nu se afla în toata lumea asta albă. Și ca agentul. S-au ținut de cuvânt. L-au călcat cu jandarmi, cu notarul și cu primarul. I-au făcut percheziție. Ce piele, Părinte? Care piele, domnule Jandarm? Dar oamenii stăpânirii i-au scotocit casa, au urcat în pod, au umblat prin grajd, au vânturat grâul din magazie. Iar Trică în inima lui râdea. Bine o adusese. Ce piele, Părinte? Care piele, domnule șef? Nu-i și nu-i! Au plecat cu toții. Cel mai otrăvit era popa. Se cunoștea după chip. Îi tremura barba și îi juca ochiul ăl stâng, de năcaz.

— Ai ascuns-o bine Trică.

Dar omul acum era sigur pe sufletul Iui.

— Să mă trăsnească Dumnezeu, dacă o fi pielea de bou în casa mea.

Și imediat o dete în baznă.

— Doar pielea după mine și după boii mei.

La ieșirea din curte, agentul scutură prunul și-și umplu căciula. Dete și popii să mănânce. Dar popa îl înlătură cu scârbă. Vezi bine! Prune de furat! El era popa Diaconiță, popa far' de păcat!

II.

Dumineca dimineața Trică Potrocală frumos înțolit, intră în biserică. Dar ce minte la ăl nărod! În Ioc să stea cu cei de o seamă mai la loc dosit, el dete buzna - auzi ce nesimțire - în față, chiar lângă primar și lângă domnul șef. Popii, care tocmai ieșea cu Evanghelia, mai să-i cadă din mână Sfânta carte și să facă de toată bazna rânduiala slujbei. Uite câtă ambiție pe capul ălui păcătos. Ăsta-i smeritul viclean - cea mai a dracului lighioană, din câte a prăsit Dumnezeu pe pământ! Cu lauda pe buze și batjocura între dinți! Spovedind din strană, dar scuipând sub patrafir! Cinstit la cârciumă, dar tâlhar la drumul mare...

Totuși popa se ținu bine și cu glas deschis rosti:

— Veniți să ne închinăm și să cădem la Hristos.

Trică își aminti de cuvintele agentului: Glas ca al popii Diaconița nici în Severin nu se găsește! Asta era așa! Om fără păcat!

Mândria, mai bine zis prostia lui Trică nu da pace popii. Chipul nărodului îi sta parcă în gât ca o ghemotoască de mămăligă. Trebuia să-și curețe gâtlejul ca să dea rotunzimea moale glasului și să rostească așa cum știa doar el:

— Că Sfânt este Domnul Dumnezeul nostru și mărire înălțăm...

Dar și Trică își avea în gând socotelile lui. Dacă popa e fără păcat, de ce a vrut să-i pună pielea de bou în spate... Și pufni înfundat. I-o făcuse! Acum nu-i mai păsa. Avea proces-verbal în regula.

— Să luam aminte... Pace tuturora... cânta preotul.

Și privind cu coada ochiului la Trică, se gândea că ce bine i-ar fi stat înțolit cu pielea boului! Sunt oameni sortiți batjocurii!

Trică din partea lui nu se lăsă mai prejos. Și el ținea din scurt de popa. Îi ascultase glasul, îi cercetase chipul, chipul ăl de drac - și acum ajunsese la odăjdii, la haina împărătească. Și deodată un gând ciudat îl năpădi:

— Cum i-ar ședea popii, cu pielea de bou în spate în loc de haina împărătească.

Sufletul lui Trică hohotea. Al dracului gând! Nemaiauzit! Popa cu pielea de bou în spate. Trebuia să fie el, el Trică Potrocală, omul dracului, să născocească așa gând de pomină. Se ținea însă bine! Pe chip nicio mișcare, dar cu gândul dezgolea pe popa și-l închipuia așa cum trebuie să fi fost, slab și mușchiulos, numai oase și vine, oase de oțel și vine de mață. Învelite în piele de drac.

Acum popa începuse să vorbească, „să predice” cum îi plăcea să zică. Vorbea în pildă lui Trică. Asta era sfânt! Căci nu era o glăsuire, ci vorba de vrajbă. În loc de dragoste, cinste și dulceață pe buze - darurile Domnului -

el aducea numai fiere și venin - darurile șerpilor. Din nou isprava cu boul din pădure, din nou nelegiuirea oamenilor, din nou primejdia boalelor... Și mereu cu ochii la Trică. Dar Trică, inimă de vultur! Nici că se clintea, căci găsise scăpare în gândul ăl de baznă: popa cu pielea de bou în spate! Mare e mila lui Dumnezeu! Când preotul își isprăvi vorba, Trică părăsi strana, veni în dreptul altarului, se închină de trei ori, făcu trei mătănii adânci până-n pământ, apoi iar se închină ca omul cinstit în faptă și smerit la port. Popa își zise: smerenia lui Trică e batjocură și pocăință, numai fățărnicie. Căci el era omul nelegiuirii din pădure.

Și Trică privi încă odată lung la haina împărătească, apoi plecă încet și cuviincios prin mijlocul bisericii. Dar sufletul lui era schimonosit de râs ca o gură de măscărici. Al dracului gând: popa cu pielea de bou în spate!

*

După masă cine îmi intra ca un pomojnic în curtea popii prin poarta data-n laturi pentru musafiri! Cine altul decât Trică Potrocală. Cine venea umflat ca un curcan ca și când toată lumea a lui era? Vezi bine, Trică Potrocală! Nici tu plocon, nici tu joardă în mână! Boierește! Cunoștea el obiceiul curții. Dumineca zăvozii popii erau în lanț. Venea de la horă și era împăunat rău, ras ca-n palmă, cu brăcinar nou, floare la pălărie și floare la ureche. Popa, la intrarea lui, văzu negru înaintea ochilor. Se stăpâni. Agentul zâmbi șiret.

— Ce-i mă Trică? Cum lăsași tu hora?, făcu popa cu glasul moale.

— Ia să mai tăinui cu Sfinția ta.

Auzi grandomanie la ăl milog! Veneau oamenii la popa, după vreo slujbă, după treburi. Ba o moliftă, ba un împrumut la bancă. Dar Potrocală nu: să tăinuie! Mari sunt minunile Tale, Doamne!

— Ziceam părinte, începu Potrocală închizând un ochi,

de șiret, ia să merg eu la „priotu” nostru și să-l întreb...

Popii nu-i era a crede. Așa umflat ca un cimpoi nu-I văzuse niciodată.

— Că „priotul” nostru în cărțile lui are toate scrise... c-așa mi-a spus domnul agent.

Și de data asta se strâmbă la agent, care nici el nu-și credea ochilor.

— Nu-i adevărat, mă Cocoșel?

Un grohăit de porci îi întrerupse vorba. Popa își struni privirea și o întoarse agentului. Amândoi căutară către cocina porcilor. Trică aștepta ca lucrurile să se potolească. De la hora se auzeau chiuiturile flăcăilor. Trică le lăsă să treacă și apoi începu:

— Că ziceai dumneata, părinte, chiar azi dimineață în „predica” Sfinției tale... Să ne iertam greșelile unu altuia.

Popa răspunse într-o doară:

— Zic, Potrocală.

— Și că dacă unul îmi trage o palmă pe obrazul ăsta, eu să-i întorc și obrazul celalalt.

Acum din cocina porcilor veneau lovituri înfundate. Trică așteptă să se potolească, avea nevoie de liniște. De la horă nu se auzea decât bâzâitul cobzei.

— Păi eu îs cebăluit de la Dumnezeu și la picior și la buze și dacă mi-o mai trage unul cu palma să-mi scoată ochiul sau măseaua...

Nici popa, nici agentul nu înțelegeau unde vrea s-o aducă.

Deodată omul deveni nelegiuit:

— Că de: pe Dumnezeu L-am răbdat... dar să rabd și pe oameni...

Zgomotul în cocină devenea îngrozitor. Tocmai bine, că sângele începuse să clocotească în inima popii. Limbricul ăsta de Potrocală se umflase ca un burduf.

— Dar ce-or fi având porcii, părinte, întrebă agentul.

— Ia, scroafa aia.

Trică dete să-și întindă gândirea, când popa îl

întrerupse:

— Ia vezi, mă Cocoșel, ce-i cu scroafa? și-i făcu un semn cu ochiul.

Agentul plecă la cocină. Trică găsi de acum de bine să-și urmeze pasul vorbei începute.

— Că Dumnezeu, cât e de Dumnezeu...

Dar n-avu răgaz, ca agentul ridicând portița cocinii, scroafa se repezi afară. Dar cu ce furie! Că ieșita din minți! Venind drept asupra lui Trică. Trică își uită de vorbă, de Dumnezeu și de plan și o luă la fugă. Atât mai putu prinde, hohotul de râs al popii în cerdac și strigatul de batjocură al agentului:

— Țin-te bine, Trică.

Pe urmă nu mai știu de nimic. Auzea grohăiturile și răsuflul greu al scroafei și salturile ei tot mai repezite în pământ. Știa el, că scroafa, în călduri e mai rea decât mistrețul. Dacă-l prindea, era vai de piciorul ăl sănătos! Sau îi spinteca burta cu colții. Fugea Trică, fugea și țipa după ajutor. Dar oamenii n-auzeau; se întărâtase jocul și duduia văzduhul de chiuituri și de cântecul Țiganului. Scroafa venea tot mai repezită. Îl gâdila acum parcă botul ei pe șira spinării și în urechi îi vâjâiau grohăiturile. Atunci, Trică înnebunit de spaimă, se repezi de-a dreptul în horă. Hora se sparse, oamenii se deteră în lături, dar nimeni nu puse mâna pe ciomag să dea în capul fiarei. Oamenii începură să râdă, flăcăii să chiuiască, fetele să țipe.

— Uiu, Iu... Iu... Uiu, Iu... Iu... Țin-te bine Trică...

Strigătele oamenilor îndemnau și mai tare scroafa. Când Trică ajunse pe podeț, se aruncă în apă și fiara nebună o luă înainte pe drum. Abia în capul satului se găsiră oameni de ispravă, s-o întoarcă acasă.

*

Când murdar de noroi, plin de lintiță și de otrețel pe

hainele ale frumoase, trecu înapoi pe la cârciumă, văzu pe popă și pe agent, care în tinda cârciumii băzneau[1] pe socoteala lui cu primarul și cei mai mari de la cercul cultural. El ar fi vrut să-i ocolească, dar drumul îl ducea oblu la dușmani.

— Bine, mă Trică, făcu în batjocură popa, nu te știam iubețul scroafei!

Și agentul râse după el:

— Hi, Hi... Iubețul scroafei...

Și tot cercul cultural îi ținea isonul:

— Iii… hi... Iubețul scroafei.

III.

Și Voica strică vorba cu Trică, după batjocura de Dumineca. Iar satul nu-i mai spunea decât: iubețul scroafei. După ce era cebăluit de la Dumnezeu, îl cebăluise și popa cu porecla. Și numai popa i-o făcuse, popa și cu agentul sanitar. Ei știau că scroafei i s-a făcut de vier, dar de vrășmași ce erau nu-i suflaseră niciun cuvânt. Și Trică sta așa zile întregi pe prispa casei, cu capul în mâni, moale la trup, ca sacul de lână, dar aprig la suflet, ca pușca încărcată, până când dădea peste el noaptea.

*

În ziua de Sânta Maria Mare, în cumpăna nopții, Trică își înjugă boii, își umplu carul cu paie și porni, înainte să iasă luna, în deal la baba Hârșova. Baba ca de obicei nu dormea.

— Mătușă, venii să iau pielea aia.

Baba îl duse în șopru și de sub maldăr scoaseră marfa, apoi amândoi o ascunseră bine sub târna de paie. Când să plece, Trică își mai aminti de ceva.

— Mătușă Hârșova, fă-mi un bine... S-au înnădit niște

[1] *A băsni* - A scorni basne, povestiri mincinoase, relatări false.

afurisiți de guzgani la mine. Știu ca ai dumneata niște leacuri.

Baba rânji:

— Am, dar bag' de seamă... că astea omoară și boul.

Și din casă îi aduse o sticluță cu o apă mai tare ca țipirigul.

Când ajunse acasă, Trică doar dejugă boii și apoi se puse pe lucru. Scoase din pernă un șumuiog de vată, lua sticla cu țipirig și merse la prun. Cu răbdare începu să ungă prună de prună și când isprăvi cu cele de jos, se urcă în pom. Zorii zilei îl apucară în pom, dar era mulțămit, făcuse o treabă bună. Cum se lumină de dimineață și oamenii plecară la muncă, Trică merse la Ioana a lui Vasile Militaru, vecina lui și strigă la Ionică băiatul al mic:

— Mă Ionică, mă băiete... du-te până la agent. Știi unde stă?

— Știu, nea Trică.

— Du-te mă și cheamă-l până la mine. Spune-i că-s mort de bolnav.

— Mă duc, nea Trică.

Și Trică Potrocală se întoarse acasă, intră în odaie și se trânti pe pat, ca omul bolnav de moarte.

*

Pe la amiaz, veni agentul, cu tașca de doftorii. Cum îl văzu, Trică începu să se vaite.

— Mor, frate Cocoșel... Mor...

Agentul se îngâmfă. Nu prea îl chemau țăranii la boală. Degeaba le vorbea, degeaba le povestea de „cazurile" de la Craiova și Severin, degeaba le arăta siringa... oamenii mai bucuros se duceau la babe sau la vraci.

— Scapă-mă, frate Cocoșel... Că Dumneata ești mai meșter decât doftoru' din Severin.

Trică băgă de seamă că lauda mergea drept la inima agentului.

— Scoate limba, făcu Cocoșel.

Trică se schimonosi de dureri, dar cu greutate scoase limba.

— Dă mâna ’ncoa.

Și agentul îi luă pulsul.

— Frate Cocoșel, dacă nu mă lecui Dumneata, apoi mai bine să mor. Decât să-ncap pe mâna doftorului din Severin, mai bine odat’ moartea…

Agentul se simțea tot mai în voie.

— Las că te fac eu sănătos…

Trică parcă se mai liniștise.

— Că dacă am „doftor” în sat, ce să mai pornesc pe drumuri la Severin…

Și din nou începu să blesteme.

— Ăia au omorâit cu zile pe Ion Căprariu. Ăia au cebăluit pe Dumitru a Iui Mitache. Nu mă lăsa frate Cocoșel… că, decât pe mâna lor, odat’ mai bine moartea.

Acum agentul era lămurit asupra boalei. Luă din tașca niște prafuri și explică lui Trică, cum să le ia: unul tot la trei ceasuri.

— Mulțumesc, doftore, făcu Trică din greșeală, dar băgă de seamă că greșeala lui nu supărase pe Cocoșel.

— Să stai în pat.

— Stau, nu mă mișc… Stau, doftore, până ce mi-o trece… Și oiu recunoaște eu…

Agentul își lua tașca și-o trecu peste umăr și porni. Abia plecat și Trică fu la fereastra cu ochii pe urma agentului. Acesta se opri la poartă, întoarse capul înapoi iscodind, se ridică în vârful degetelor, căutând peste uluce și la vecinul din dreapta și la ăl din stânga, și când se știu în siguranță, scuturâ odată bine prunul. Prunele căzură covor. Agentul își umplu căciula, își umplu buzunarul, băgă și în sân și apoi plecă.

Trică de la fereastra râse:

— Las’ că recunosc eu…

*

Până seara se zvonise în sat că agentul, cu muierea și cu cei trei copii ai lui, fuseseră loviți de izdat[1], vărsau și aveau dureri mari la inimă, de parcă i-ar fi muncit toți șerpii Dunării.

— Las că se vindecă doftorul, făcu cu ochiul Trică, la cârciumă, șefului de post... că-i doftor mare...

Trică se făcuse sănătos ca prin minune, fără niciun praf și îi era a băzni. În tindă se întâlni cu Marin Dobre și cu Vasile Stelea.

— Auziră-ți, fraților, cum se bolnavi doftorul nostru, de izdat.

— Care doftor?

— Ia, Cocoșel.

Oamenii râseră: „Al dracului om, cebăluitul ista”.

La pod opri pe Mitrică al Ioanei.

— Ce mai face „Doftorul” nostru?

Omul îl privi mirat.

— Ia. Cocoșel.

— Am auzit că s-a bolnăvit.

— De! Îl lovi izdatul.

Când către seară se întoarse la cârciumă, Vasile Dumitru îi spuse cu fața îngrijorată:

— Știi că Doftorul nostru s-a bolnăvit...

— Ce spui? se prefăcu Trică.

— Da! Îl lovi izdatul.

Și numaidecât Dumitru îl căină:

— Săracul doftor, ce om bun...

Dar lui Trică îi sălta inima de bucurie. Porecla lui prinsese.

Într-adevăr, agentul se vindecă. Se vindecară și copiii și muierea.

— Păi dacă-i doftor mare, băznea Trică.

---

[1] 1. boală (de inimă, pântece, stomac, intestine) cu cârcei (crampe), zgârciuri, dureri mari, cu junghiuri, strânsori. 2. drac, diavol.

Și azi „doftoru”, mâine „doftoru”, îi rămase porecla agentului de „doftoru”. Râdeau țăranii când treceau pe lângă el.

— Cum îți merge izdatu, doftore?

Dar Trică învățase ceva. De când născocise porecla agentului, nimeni nu-l mai supără, nimeni nu-i mai spunea: iubețul scroafei. Pasă-mi-te, o poreclă ucide pe alta. Și totuși Trică nu era mulțumit. Nici nu murea el liniștit pân’ ce nu-i punea popii pielea de bou în spate.

*

Noaptea când cerul fumega ca din foc de pucioasă, Trică așteptă până ce luna ieși din scorbura norilor și apoi iute o luă la picior, la baba Hârșova.

— Mătușa, adă-mi-l odată pe diavolul de popă... să-l văd căzut în șanț...

În orbitele de moroi[1] ale babei, luminile sclipiră ca două alice de sticlă. Și parcă din umeri îi fluturau aripi de borangic negru. În clipele astea se vedea deslușit că nu-i o făptură de-a pământului și că-și trage virtutea din alte tărâmuri.

— Ce ai de gând cu popa? făcu ea cu voce de zgură.

Dar Trică voia doar să râdă.

— Vreau să-i pun odată - numai odată - pielea de bou în spate. Pielea cu care voia să mă pricopsească... Să vadă dacă-i bine așa...

Bătrâna însă nu râdea. Vrerea Iui Trică cerea greu meșteșug.

— Îți dau ce ceri, mătușă Hârșova. Atât of am și eu: Să nu mor pân’ ce nu i-o spune satul „popa piele”.

Și vrăjitoarea se puse pe lucru temeinic. Întâi cu cuțitul. În noaptea când cerul era ca pământul și pământul călărea pe spinarea armăsarului fugit din herghelia iadului, baba

[1] morói, morói, s.m. (pop.) 1. strigoi, vârcolac, pricolici. 2. nume de pește de baltă.

înfipse cuțitul adânc în poiana din gradina Voicăi. Să-l aducă armăsarul pe popa, cu ochii în foc, cu inima în fiori, cu picioarele-n furnici, în așternutul din poiana frumoasei și ticăloasei femei.

Dar popa a doua zi trecu fluierând nepăsător pe lângă locul fermecat.

Pe urma cu ulcica în tinda cârciumii. Să-l prindă setea, setea a rea, ghimpoasă, urzicoasă și buboasă și buzele să i se facă albe ca foița de țigară, ochii să i se usuce ca stafidele și fața să-i ajungă mai rău decât prunele uscate, să nu găsească potoală decât în vinul ăl vechi și în țuica de tescovină, și pe cât o bea, pe atât să i se usuce mai rău gâtlejul.

Dar ce batjocură! A doua zi popa veni la cârciumă și înfruntă pe toți care beau, măcar că printre ei era domnul notar.

Atunci baba se îndârji. Îi urzi de spaimă. Noaptea când s-o întoarce de la cer, sus pe poteca a stingheră, să vadă pe dracul ăl mare chinuindu-l în cazanul cu smoală, sau dimpotrivă pe Domnul nostru Isus Cristos, pe cruce, cu cununa de spini în cap și de atâta groază sau de atâta fericire, să cadă la pământ, ca mort.

Lucru zadarnic. De la data făcăturii, popa nu venea niciodată singur acasă, ci fie agentul, fie primarul, fie învățătorul erau cu el.

Și așa cu busuiocul, cu lâna aurită, cu pana de păun.

Și tot așa cu luna, cu stelele și cu noaptea întunecată...

Și mai rău chiar, cu cele sfinte, cu toaca, cu crucea și cu ștergarul de prapur...

Cu popa din Izvoral nu mergea niciun meșteșug. Vezi bine, Popă fără de păcat!

IV.

De necrezut! Trică Potrocală așa dintr-odată se schimbase. Nu-l mai cunoșteau oamenii, nu-l mai cunoștea

popa! Pierise din sufletu-i cârcotaș și umbra de îndărătnicie. Și o muncă și o silință la el, care nu se mai dovedeau. Toată ziua era la schela clopotniței, ori cu carul, ori cu palmele. El căra pietrișul de la râu, el aducea țimentul de la gară. La ridicatul sacilor, cine altul decât Trică?... Și la încheierea parilor, tot el! El, sus pe schela; el jos la tencuit! EI alături de maistori, el alături de salahori!

Căci cebăluit, așa cum îl pocise Dumnezeu, era cu îndemânare la mână și ca pana de ușor, la urcuș! Și o vorbă la el, care biruia și bănuiala și batjocura. Numai în pilde bătrânești și în sfaturi ca din carte. Toata ziua era cu gura pe oameni.

— Ce starăți, măi ca miresele! Dumineca, uite săptămâna, vine domn Prefect, vine protopopul din Severin...

Oamenii nu ziceau nimic, dar nici că puneau mâna pe lopată sau pe hârleț. Iar Trică îi înfrunta:

— Măi Rumânilor, mai lăsarați din a lene... Veniră̦ți cu toții, să stăm una lângă părintele Ioniță... Că popă ca al nostru nici la oraș nu se află... și cum e popa așa și biserica.

*

Dumineca dimineața tot satul era la poarta țarinii, să primească pe înalții oaspeți. Tot satul în frunte cu stăpânirea: primarul, notarul, învățătorul, popa și șeful de jandarmi. La poarta țarinii se înălțase un arc de triumf. Aici tot Trică se dovedise ăl harnic și ăl priceput. Și la mânarea oamenilor la barieră, Trică alergase mai rău ca vătășeii primăriei. „Sa fim cu toții acolo, mare și mic, tânăr și bătrân, femei și copii... să fim cu toții pe lângă iubitul nostru priot... Căci nu uitarăți, mă Românilor, cum e popa așa e și biserica”.

Și când au sosit mașinile de la oraș, tot Trică a dat semnalul pentru ura și pentru pistoale.

Se înverșunaseră oamenii, strigau ca la comandă „năvala dați'', lăutarii cântau, pistoalele trosneau. Și Trică dintr-un pom da semnalele. Ajunsese mare „comandir".

După ce primarul oferi pe o tavă pâne și sare și preotul ținu o scurtă cuvântare, alaiul se puse în mișcare către biserică, în cadență de marș. Mergea în frunte prefectul, cu preotul în dreapta și primarul în stânga. Urma secretarul prefecturii, învățătorul și șeful de jandarmi. Apoi agentul sanitar cu notarul și consilierii și la urmă ceilalți oameni. Părintele Diaconiță era plin de fală și de voie bună. Pregătise și o carte de aur, în care să semneze prefectul. Și nu căta decât pe cer... să fie zi frumoasă, să poată începe o horă de pomină. Dar când să s-apropie de biserică, un painjeniș îi tremură sub pleoape. Parcă l-ar fi împușcat în față cu praf de pușcă! Poate soarele prea tare îi urzica lumina ochilor! Dar nu! Pe clopotniță el deslușea sarcină străină. Oare ce să fie? Inima Sfinției sale începu să toace mărunt sub pieptarul antereului. Presimțea parcă o urâciune! El totdeauna se temuse de înverșunarea celui din întunerec. Ajuns la poarta bisericii, popa simți că i se taie picioarele din genunchi. De necrezut! De spatele clopotniței, prinsă chiar de cruce, spânzura o piele de bou...

CÂNTEC DE PE AMARADIA

Lui M. Cănciulescu

I.

De pe prispă, Maria lui Vasile Preoteasa căta la fiu-său Tudor, și dorul i se scurgea din inimă ca dintr-o găleată spartă, încruntat din sprâncene, dar surâzând cu ochii, băiatul săpa numele Anei cu briceagul, în plopul de lângă gard, și mânile lui mari și grele, dedate cu sapa și plugul, acum abia mângâiau coaja albă a plopului, fără caznă, fără opinteală, cu binișorul și ușurel cum ai încondeia un ou de Paști. Ehe, altădată, Maria lui Vasile Preoteasa ar fi zâmbit. Tinerețe! Ce să-i faci? Vorba cântecului:

Mândra, ca să se răzbune,
Mi-a aprins în drum cărbune.
Dar de dragul ei ’s păgân,
Iau focul și-l bag în sân.

Așa făceau toți flăcăii înainte să plece la regiment. Să fi fost în puterea lor, ar fi semănat numele drag prin răzoarele grădinilor și - nebuni - ar fi vrut să-l culeagă din straturile cerului. Mergea o vorbă de laudă pe la ei, în Amaradia: Frate, dă-mi ibovnica de credință, și-oiu îndrepta greșelile lui Dumnezeu. Din ochii ei oiu da floare ferigei, și din guriță miros dulce macului.

Dar azi?...

Aci, gândul femeii pâlpâie a moarte, ca flacăra într-o candelă fără untdelemn. La noapte, Tudor pleca la regiment, iar mâne îl porneau...

— Mătușă Marie... mătușa Marie...

Peste gardul de nuiele se ivise un cap de fetiță. Oricât își simțea Maria sufletul de ferecat, prinse a zâmbi fără să vrea. Fata asta, Lina, înveselea pământul cu chipul ei rotund și plin ca o prună popească.

— Mătușă, a venit părintele Saftu.

Acum, Maria băgă de seamă că, luată de gânduri, își

uitase de mort. Se sculă, intră în odaie și-și lasă caierul și fusul; în ogradă cătă încă odată la fiu-sau.

— Tu nu mergi, Tudore? Acu începe prohodul.

— Viu numaidecât, mamă, făcu băiatul văzându-și de lucru.

Femeia plecă. Înaintea ei sărea întruna, se sucea pe loc, se învârtea într-un picior, Lina, și codița ei bălaie atârna despletită pe sub năframa neagră, cu care crezuse de cuviință s-o cernească mamă-sa pentru înmormântare.

— A adus și bradul pentru căpătâi...

Maria mergea tăcută. Mulți băieți jelise în viața ei, dar parcă niciunul nu-i pusese jujeul de gât, ca Florea lui Vasile Gândac. Și nu fiindcă îi era rudă... fără să vrea îi amintea de Tudor care pleca la noapte la regiment și mâne în zori...

— Părintele Saftu a trimis după dumneata.

Sufletul femeii se răcori de mulțumire. Ăsta era sfânt: părintele Saftu nu începea slujba de temei fără ajutorul glasului ei. Nu era bogată. Pământul de-abia o ținea. Ea și Tudor lucrau de-a valma în dijmă la boier, după cum lucrase și răposatul bărbatu-sau, dar glas ca al ei, mai rar. Că de copil părintele Saftu a pus-o în strană de da răspunsurile mai lesne și mai frumoase decât Stănoaia, țârcovnicul al bătrân și decât fiu-sau Mitrică, care degeaba a învățat la școala de cântăreți la Severin. Și apoi, când a mers corul școalei la București, de-a cântat în fața regelui, domnul Vasiliu, învățătorul, a luat-o și pe dânsa, măcar că de doi ani terminase școala. Iar la jelit, e una pe toată partea locului! Ca alelalte femei, cum au apucat... dar ea, nu. Ea va să găsească gânduri noi și cuvinte frumoase, că dacă jalea e una, gândurile la ea îs cârd și vorbele-i roiesc în urechi ca albinele când afumi stupul.

*

Carul cu mortul trecuse de biserică și se apropia de

cimitir. Tudor, cu capul gol și mânile căzute din umeri, mergea în urmă-i clătinându-se. Dar nici bocetul femeilor, nici cântecul preotului, nici jalea părinților nu-i scuturau sufletul. Era prea plin. Văzuse pe Ana de tainã cu Mitricã al Țârcovnicului. Și dintr-o privire a înțeles tot, fiindcă băiatul țârcovnicului a prins a fluiera, așa într-o doară, iar ea și-a strâns ochii în cap de rușine. Eh! știa el prea bine... Altfel cãta la lume cei fãrã nicio vinã! Și el care mâne trebuie să fie la regiment, și apoi pe front... Câtă nedreptate e și în lumea asta! Băiatul țârcovnicului rămâne acasă, rămâne aci cu Ana... Îl vede din spate. Cu urechile mari, desprinse ca niște aripi de liliac, capul căzut din grumaz, umerii aduși, genunchii moi. În hainele astea de oraș, care atârnă pe el, parcă-i făcut din mucuri de lumânare. Și cânta - Doamne, Doamne! - ca știuca. Degeaba l-a purtat tată-său pe la școală în Severin, degeaba își zice cântăreț, degeaba citește la primărie gazetele, doară, doară... Deodată Tudor își simte sufletul în cutremur pe loc. A auzit glasul mamă-si. Cum se suie de frumos! Cum se mlădie de ușor! Celelalte bocitoare au tăcut. A tăcut și popa. A amuțit și glasul pizmaș al țârcovnicului. Chiar și părinții parcă, și-au uitat de mort. Toată lumea ia seama la glasul ei de minune:

Piază rea, piază rea...
Scăpărășsi ăl greu amnar.
Căzu negura șerpar
Ca cerneala în pahar...

Tudor, poate unde-i e sufletul plin ca paharul, înțelege acum toată durerea pământului. Că și pentru durere va să ai meșteșug să jelești. Altcum, zadarnic îți gonești gura, sufletul nu răspunde. Mai mult îi pedeapsă! Pe când glasul frumos nu te rătăcește prin pustietățile sufletului, ci îți duce dorul până-n vârful inimii și jalea până-n bobul lacrimii. Ce bine aducea vorba mumă-sa! Cum căzu

negura, frate-meu? Sfredelit, ca șerparul... Și dacă închizi ochii, parcă vezi cum șerparul se tot subțiază, se tot subțiază până ajunge cât firul de cerneală...

*

Tudor așteaptă, după cum le fusese vorba, la fântâna din ogașul cel mare. De aci pornește drumul către gară. Așteaptă hodinind pe buturuga știubeiului și privește departe în noapte. Cerul este curat și împodobit ca o cămară de nuntă. Pe potriva cerului îl jelise de plecare mumă-sa, și pe potriva sufletului ei:

Tudorică, Tudorică...
De-i pleca tot ceru-mi pică.

Ce patimă și asta la muma-sa, să jelească tot în viers de mort! Băiatul își smulge gândul de pe prispa de-acasă și-l întoarce către coasta dulce din față. Acolo, deasupra bolovanilor rostogoliți în vale ca niște ruini, stă casa ei, casa Anei, cu pajiște în față și gradina întinsă departe până-n laturea cerului. Într-o noapte frumoasa ca asta omul nu mai vede bine. I s-au spoit parcă ochii. Cu varul nopții?.:. Cu varul pereților?... Nu poate ști. Clipesc pleoapele, se amestecă chipurile. Numai flori pe cer, numai flori în gradina ei. Cerul se înnădește cu gradina... Dar ce pedeapsă!... Din nou glasul a jale îi sună în urechi:

Tudorică, Tudorică...
De-i pleca, tot ceru-mi pică
Câtu-s mari ai lui pereți
Tu ești proptă și lănteți...

Tudor se ridică în picioare să-și curețe privirea și să-și oprească inima să-l mintă. Are și el o patimă: să nu fie mințit. Patima de om întreg. Să nu-l mintă. Oare cine?...

Cântecul mamei?... Inima lui?... Sau Ana?... Tudor se înfurie și da să-și ia sacul de jos... În fața lui se înălță cealaltă creastă a ogașului, coasta priporoasă numai din piatră și pământ stâncos, coastă tare din fire, care acum, plină de lumină, pare și mai tare. Din inima știubeiului curge izvorul de apă ca dintr-o topitoare. Ba nu, altcum... potrivit cântecului de-acasă:

Dumnezeu, mă Tudorel,
Te-a pus toartă la inel
Ineluș fără de toartă,
Mi-e rana găleată spartă...

Băiatul se așează din nou și începe să socotească. În lumea asta e zi și noapte, e adevăr și e părere. Adevăr e că mâne va fi la regiment și peste o săptămână pe front. Adevăr e că el se teme nici de glonț, nici de mitralieră, nici de aeroplan. Adevăr e că se teme de glasul blestemat al țârcovnicului.

Tudor își simte mânia în ochi și în mâni. Pumnul lui e tare ca piatra ogașului. Să bage odată gheara în gâtul vrăjmaș!... Dar nu, avea o sfiiciune în el. Ce suflet blestemat. Și putere și sfiiciune... Putere în trup și sfiiciune în suflet. Și parcă tot de la mumă-sa i se trăgea și una și alta.

Tudor judeca acum aspru. Cum să n-aibă sfiiciune, că de când se afla în fașă tot în cântec și în viers îl ținuse mumă-sa. Și câte și mai câte îi veneau în minte. De râdea copilul, iată și snoava mamii, de vorbea în cumpănă, iute cu o zicătoare sau o povață. La clacă, Maria scotea glumele ca acele din perniță, iar jalea femeii cădea ca bocet. Își amintea cum îl petrecuse până la poartă:

Maică, maică
Fă-ți din suflet buzunar...

Noroc că nu-i auzea nimeni, altcum l-ar fi făcut de râsul satului. Asta-i prea mult... auzi? să-ți faci din suflet buzunar...

Băiatul tresare în el. Oare de rușine-i jalea mamei?

Fă-ți din suflet buzunar.
Și mi-l umple cu avut...

Așa-i cântase bătrâna. Și parcă acum nu mai era nici părere, nici închipuire.

Și mi-l umple cu avut:
Gândul meu de așternut,
Lăcrămioarele ștergar...

Tudor își simte fruntea răcorită. Când l-a sărutat, o lacrimă i s-a prelins pe frunte. El a lăsat-o acolo, fiindcă nu se șterg lacrimile mamei după cum nu se șterge nici mirul popii. Și acum fruntea îi era proaspăt de curată. Lacrimile mamei, ștergar, mir...

Băiatul are din nou o mișcare de răzvrătire în piept. De data asta mai slabă. Aude murmurul șipotului în urechi. Omul nu prinde glasul apei decât dacă i se golește mintea din creier și până în auz. Dar nu numai mintea, ci și întreg sufletul i se golise tot privind după Ana. Ca și cum cu fiecare privire își cheltuise și o parte din suflet. Da, Tudor își simte inima bătând în gol. Un vântuleț răcoros adie lumina de pe ogaș și el o trage în piept, ca omul înăbușit. O gușteriță se furișează printre picioarele lui, cu solzii încărcați de lumină ca albina de dulceață. Poate că șopârlele sunt niște salahori ai luminii. Își încarcă spatele și o duc ochilor să plinească vederea goală. Un greier începe să țiue, dar nu în fundul pământului, ci în urechi. Poate toarce lumina adusă de șopârlă...

Din cer curge ploaie de lumină peste ogaș și peste fântână și peste el. Tudor nu-și mai aude inima-n piept.

Sufletul i s-a umplut ca un pahar. Deodată un lătrat de câne îi rupe vraja. Închipuire și adevăr! E cânele ei, al Anei. Atunci Tudor s-a dumirit. S-a aplecat și a luat de jos sacul, apoi a pornit la drum fără să mai cate înapoi. Se aude cântecul ciripit, ca o jucărie de copil, al unei pasări. În brâul cerului a început să sclipească fluturași de argint. Se face ziuă. El a încins șoseaua cea mare și merge doborât ca după mort. Luna e o rană a cerului, iar sufletul lui găleată spartă. Auzul a ajuns drum deschis vântului, și vântul bate legănat de cântecul de jale al mamă-si: căzu negura șerpar... căzu negura șerpar ca cerneala în pahar... ca cerneala în pahar.

II.

Tudor nu poate adormi. De pe platforma vagonului el privește stelele boltei cerești. Ziua trece cum trece, se mai ia ostașul cu vorba, mai primește un ordin, mai pune umărul la o treabă... dar noaptea, noaptea e mare pedeapsă. Atunci, gândul pornește cu vântul înapoi, dorul se înnădește pe drumul stelelor cu visele de altădată. Fără să vrea ochiul se plinește cu chipul de icoană blestemată a Anei, și în urechi începe să-i zică de jale glasul amorțit al mamă-si. Câtu-i de ostaș, dar i-a rămas sufletul de copil și folosește plânsul ca să-și răcorească sufletul de patimă.

— Mă frate-meu, ce te pierzi așa cu firea?

E domnul sergent Butucea, care și-a făcut patul în noaptea aceea tot pe platformă, de partea cealaltă a chesonului.

— Ia, gândurile, domnule sergent...

Trenul s-a oprit într-o gară. Nu se știe când va pleca. Nu-l doare nimic și totuși se zvârcolește pe loc. Și așteptarea asta parcă se întinde cu noaptea fără sfârșit.

— Ți-ai lăsat acasă ibovnica?

Sergentul a pus degetul pe rană. El răspunse mincinos.

— Mă gândesc la mama.

— Minți, mă frate-meu, minți... Nici mama, nici copiii nu-ți alungă somnul și nu-ți topesc firea... numai ibovnica...

Trenul se smucește odată înainte, odată înapoi, se zgâlțâie din toate încheieturile și în fine pornește hurducat. Acum a amuțit și domnul sergent Butucea. Ciudat om! Nu știe de unde să-l ia. Aspru la treabă, scump la vorbă. Și iată, cum noaptea-i schimbă mintea, firea și năravul. Stă bucuros la taină și povestește mult. A dibuit și durerea lui. Se chinuie, ce-i drept... dar parcă așa se cuvine să se chinuie. Întunerecul din lături, stelele de pe cer... toate, toate fac un joc ciudat. Ochii ațipesc, dar mintea rămâne limpede. Gândurile joacă în salturi mari de la șinele lucii și până la stelele sclipitoare. Noaptea, drum de lumină și de întunerec. Parcă sufletul lui nu merge înainte cu trenul. Pleoapele au schimbat macazul șinelor pentru haltele văzduhului. El se perpelește în nemișcare pe scândurile vagonului, și în urechi îi zice ușor cântecul de pe prispa casei. Trenul poate s-a oprit, dar cerul, ca o apă întinsă, îl duce plutind. Poate așa-i moartea. Să plutești mereu, mereu... să plutești pe urma ochilor dragi, cu cântecul mamei în urechi, să mergi pe urma lor până când stelele de pe cer își pierd coloarea, orizontul devine roșiatic și păsările cântă deșteptarea.

— Durmiși, mă frate-meu?

Îl trezește sergentul Butucea.

— Mă luai cu somnul...

Tudor se înfurie. I s-au vătămat simțurile.

— Bine faci... ține minte de la mine o vorbă: în război nu moare decât ăl fricos...

Lui Tudor îi este a zâmbi. Iată ceva de care nu se temea: moartea! Parcă o și dorea puțin. Prea-i era sufletul otravă.

— Frica, mă frate-meu, e începutul morții.

— Ce spui, dom' sergent?

— Da. M-a învățat un domn colonel de la brigadă. Cu frica omul începe să-și piardă din suflet... și se tot pierde încet, încet, până ce se sfârșește...

La prima oprire Tudor s-a repezit furiș la fântână să se spele. Să știi că i s-au vătămat simțurile. Să știi că l-o fi blestemat. Ce Dumnezeu, merge la luptă!... și merge la luptă slab ca un copil. Trebuie să rupă cu vraja de-acasă, altfel - vorba sergentului Butucea - este pierdut. Pas de te luptă așa cu gândurile aiurea! Te găsește inamicul numaidecât...

Și un necaz îi cuprinde tot sufletul. Trebuie să rupă cu ceea ce a rămas înapoi. Tot răul de la ea i se trage, de la Ana. Pe cer a rămas o stea. Ea îl va vindeca, ea îl va răzbuna. Se așează pe bancă în gară. Scoate din buzunar o carte poștală și creion. Îi va scrie una, să-l țină minte toata viața. Să se răcorească și să-și întremeze sufletul.

Ano.
N-ai venit la casa mea...

Și se gândi la casa lui privind cerul.

Și mă logodii c-o stea...

Nu-i plăcea viersul. Suna frumos la ureche, dar nu era aspru îndeajuns. Asta-i păcatul lui!

Ano,
N-ai venit la casa mea
Și mă logodii c-o stea...

Asta-i a jale, și jalea-i bunătate. Trebuie să fie rău, altcum... vorba sergentului Butucea. Sufletul lui rânjește. E mare bucurie să-ți furnice răzbunarea pe sub piele. Răzbunarea! Să-și amintească de răzbunare înainte de a-și potrivi mâna pentru scris. Prin răzbunare să-și ușureze mâna și să-și veselească sufletul. Deci:

Ano,

N-ai venit la casa mea
Și mă logodii c-o stea…

Sufletul lui rânjește de mulțămire. A găsit viersul pe potrivă.

Lacrima n-oiu face lac,
Ca de-acum nu sunt burlac...

Citește toate patru stihurile. Poate fi mulțumit. Dar parcă are o sfială. Dacă o durea-o prea tare batjocura? Tudor se înfurie pe el. Va să fie om tare. Se duce la război, nu la petrecere! Dar când să bage cartea în cutie, se răzgândește. Se întoarce la vagon. Cât e de slab! Un prăpădit. Își amintește din nou: război, teamă, moarte… Și deodată, în el izbucnește tot necazul. Nu vrea să moară!

A trecut pe lângă el un camarad.

— Mă frate-meu, aruncă tu la cutie scrisoarea asta.

Ostașul o ia și Tudor îl urmărește cu ochii. Îl vede cu scrisoarea în mână, citind-o, și e mulțumit. Va vedea și altul cât e de crunt în răzbunare...

*

Până în două zile toți soldații plutonului aflaseră că fruntașul Tudor Preoteasa avea mare îndemânare la condei, ca un scriitor din cancelarie, și dar la viers să zici - nu alta - că l-a făcut maică-sa cu un lăutar. Camaradul cel cu pricina era în friguri de dragoste, și când s-a ordonat repaus a venit la el cu roaga:

— Mă frate-meu, scrie-mi tu așa o carte… știi tu cum… o carte să-ncerc sufletul din ea.

Și Tudor, care pe nevăzute cunoștea sufletul camaradului, s-a așezat pe roata chesonului, a scos plaivazul și a dat drumul amarului din el. La plecare omul a cunoscut isprava și l-a cinstit cum se cuvine, cu două

țigări.

Pe urmă altul:

— Mă vere, m-a cuprins așa o jale după copii...

Și l-a cinstit cu un sfert de la cârciuma din dosul gării. Și așa azi, așa mâne, se strângeau la oprirea trenului camarazii în juru-i, ca oamenii la coșul moarei. Și așa azi, așa mâne... ba o țigară, ba un ban de doi lei... băiatul începuse să câștige binișor. Nici nu-și putuse închipui vreodată c-o să poată aduna bani cu scrisoarea lui frumoasă învățată la școală, și cu darul lui la viers moștenit de la mamă-sa. Dar când a venit la el sergentul Butucea să-i spună ce i-a spus, atunci și-a dat seama că înțelepciunea omului stă în faptă, nu în gând.

— Bine mă, frate-meu, să aflu eu de la alții că ești maistor la cântec?

Tudor s-a simțit cinstit de lauda superiorului și de vorba lui prietenoasă.

— Păi, eu fac avere cu tine...

Și atunci Tudor află că sergentul Butucea e tipograf de meserie, în București, că o să tragă în tipar cântecele lui în cărticele mici, ca să le vândă cu preț bun... și amândoi o să se umple de parale.

Noaptea, de pe platforma vagonului, Tudor privește cerul înstelat. Dragostea lui pentru Ana acum se lasă cu necaz și cu dor de răzbunare. Se va îmbogăți, așa cum spusese sergentul Butucea. Înainte să plece în armată, un văr, tot din Amaradia, îl chemase la București, să se facă precupeț cu cobilița. Dar lui îi era drag să intre acar la gară. Asta, pentru Ana! Că acar ești domn la serviciul tău, și stai și acasă cu femeia care ți-e dragă.

Tudor își întoarse gândul cu necaz de-acasă. Chipul ei? Suliman... Sufletul? Cursă!... Vorba? Minge!... Dar și în el vorba nu mai pornește din buze, ci parcă din dinți, din dinții otrăviți ca la năpârcă. O bucurie răutăcioasă îi mângâie sufletul, și bucuria îi sună în ureche ca viers îndrăcit:

Ano, Ano, suflet-Iudă,
N-ai voit să mi te cer
Și-am tunat cu scârbă ’n voi.
Az, mân carul de pe cer,
Tu mâni carul ăl cu boi...

Și și-a dat seama că viersul te ajută nu numai la negoț, dar te mai ajuta să fii și om al dracului.

*

Așa l-a găsit atacul inamic, noaptea, într-o groapă de obuz, cu ochii la stele, cu mii de planuri în minte și cu un singur amar în suflet. Sergentul Butucea avea o vorba: mai sunt și alte daruri pentru suflet, nu numai iubirea... uite, slava, averea...

Așa trebuia sa fie. Va scrie el cântecile multe, și toate de dor, și toate pentru ostași... că mai amărât neam de oameni ca ostașii nu se află pe pământ. Ei stau ascunși în gropi de obuz, iar acasă ibovnicele fără credință îi înșeală cu țârcovnicii nătângi.

Da, slava și averea! Prin slavă omul își întinde sufletul roată, cât roata cerului; iar cu averea îți cumperi tot, și cinste și dreptate, și pământ...

Aici parcă i s-a împăienjenit auzul. Să-și cumpere el zece pogoane de pământ, să nu mai lucreze în dijmă... Frumosu-i cerul și mare-i, Doamne!... dar parcă nu atât de frumos și atât de mare ca zece pogoane de pământ. Atunci o să vadă, Ana... Cum o să alerge după el!... și el o să-i răspundă în batjocură:

Rugai gândul
Rugai vântul,
Sufletu-ți să-l semene...
El căzu de cremene.

Atunci,
Îl strânsei de pe hotar
Îl băgai în buzunar...
Ia, tacâm pentru amnar!

Tudor râde ușurel. Viersul a ajuns acum patimă.

Mintea lui parca-i treierătoare. Bate într-una, bate tot ce ascunde bob curat... și bob curat găsești oriunde, și în negura dorului, și în sclipirea batjocurii...

Îl băgai în buzunar...
Ia, tacâm pentru amnar!

Tudor râne ușurel, dar râsul din buză s-a făcut una cu tremurul din buza gropii. Oare ce să fie? Părere sau adevăr? Băiatul s-a ridicat în picioare și-și duce roata privirea, așa cum sta scris la carte. Nimic. Azi dimineață a zărit patrule inamice pe creasta din față. S-au și tras focuri de mitraliere. E lumină pe cer, dar acum o barieră de ceață ușoară oprește vederea până în poziția inamică. Nu se văd nici patrulele noastre. El știe care-i rânduiala. Tir de artilerie, pe urmă atacul infanteriei. Se și vede cu arma în mână, simte parcă și grenadele grele...

Tudor se întoarce la loc în groapă și dă să-și înnoade gândul, dar în buza gropii cutremurul crește.

Mă, ce să fie?...

Nici armă, nici tun, nici mitralieră. Băiatul ascultă cu tot sufletul în urechi.

— O fi ropot de cavalerie...

Într-adevăr, parcă duduie un tractor.

Asta-i bună... gândește el, bună pentru un cânticel ostășesc.

În tranșee, vânător,
Să n-ai inima tractor...

Că va trebui să scrie cărticele cu toate isprăvile și vitejiile ostășești... Dar gândul îi tremură în minte ca pământul în pereții gropii. Asta nu-i a bună. Se pregătește ceva, ceva neobișnuit... El a mai luptat, cunoaște glasul de război al mitralierii, al focului de armă... dar acum pământul se clatină, ca și cum l-ar bate cu pumnii. Tudor se ridică din nou, dar n-apucă să se dumirească și deodată i-a apărut trupul deșirat al sergentului Butucea.

— Sticla de benzină, frate-meu...

Și iute mai departe, la ceilalți camarazi. Aude tot mai depărtat:

— Sticla de benzină... sticla de benzină...

Tudor s-a luminat acum: veneau carele. Așa e. Uruitura s-a prefăcut în urlet. Păreau haite de lupoaice înfometate. Mintea lui era însă limpede ca apa din izvor. Când și-ai tras arma în bandulieră, ca la carte, a simțit inima sub cureaua încinsă. Acum aude deslușit zgomotul de fierărie. Parcă s-ar răsturna căldări după căldări. Tudor s-a trântit cu burta la pământ. E gușterița de la fântâna din ogașul mare. Sufletul lui prinde a râde. Doamne, ce-o fi cu el... Așteaptă inamicul și lui îi este a râde. Doamne iartă-mă, cum să nu râzi?... Inamicul vine cu cetăți de oțel și tu îl aștepți c-o sticlă de benzină! Asta așa s-ar putea cânta:

Frunză verde, apă caldă,
Nu tu armă, nu grenadă...
Și-apoi verde, apă lină,
Plec la lupta cu benzină...

Când le-o povesti în sat, nimeni n-o să-l creadă, mai ales bătrânii cei din războiul celălalt.

— Măi frate-meu, dă-mi foaia ta de cort...

E tot Butucea, întors acum pe burtă. Tudor se supune, coboară în groapa lui, ia foaia de cort, o face sul și din nou pe burtă, o duce sergentului. Acum s-au strâns și ceilalți camarazi. Adevărat roi de șopârle!

— Măi fraților, voi după mine, poruncește Butucea. Eu m-arunc în spatele mașinii și-arunc foaia de cort peste ochean. Atunci, săriți cu benzina...

Glasul sergentului e altul. Și alt om e acuma, tipograful negustor. Tudor își înseamnă și asta. Mintea lui parcă-i răboj. Toate le încrestează... până și privirea lunii de pe cer, o lună cum n-a mai văzut, prinsă într-un cerc de nori ca o grenadă în pumn.

Deodată o cetate cenușie s-a desprins din negură și înaintează spre ei. Acum cutremurul din pământ umple văzduhul tot. Au început să bată și tunurile, să bată și toaca mitralierelor. Bate și inima lui în pământ, bate și luna în căldarea cerului. S-a pornit treierătoarea lumii. Dar mintea-i e limpede și curată ca lumina nopții. Vede pe sergentul Butucea înaintând fuga, fuga, în coate, cu foaia de cort după gât. Tudor îl urmărește cu sufletul în buze. Și aceeași simțire, ca mintea lui e mai luminoasă ca oricând. A dispărut sergentul, el însă nu se teme.

Îi cunoaște istețimea. Și, deodată, îl vede cățărat sus pe mașină, cu foaia de cort în mână. Sufletul lui Tudor prinde a râde. Cum să nu râdă? Foaia de cort a căzut peste botul carului.

Așa făceau ei în școală. De intra unul mai târziu în clasă, ceilalți, de după ușă, aruncau în cap cojocul și pune-te cu bătaia... Trezește-te, mă!... Singur a poruncit... Fiindcă tancul a luat-o în neștire. Atunci, fără nicio comandă, simte cum se ridică, cum se cațără pe mașina de oțel, cum scoate sticla din buzunar, cum o sparge... Ceilalți fac la fel. Îi vede și îi simte. Deodată o pălălaie de foc a umplut cerul. El se trage înapoi. Mitralierele ciocănesc într-una, tunurile bat, dar mașina s-a oprit. Tudor aleargă în adăpost, se întoarce cu un braț de paie. Iute cu ele în foc. Pălălaia s-a întins până la cer. Ce bine că mintea lui e atât de limpede! Mai frumos ca asta în viața lui n-o să mai vadă!

*

Lupta s-a pierdut apoi în vis înfricoșător. A mai văzut deslușit capacele de oțel ridicându-se și printre flăcări apărând chipuri înnebunite de spaimă și mâni întinse către cer. Pe urmă întreg câmpul n-a fost, de jur împrejur, decât flăcări. Parcă ard cazane de smoală și pucioasă. Nu, mintea-l înșeală... Sunt șoareci scăpați din curse aprinse. Și acum flăcările s-au prins în hore nebune. A înțeles... cugetele necurate caută scăpare din lacul de smoală al iadului unde, cum spune la carte, viermele nu moare și focul nu se stinge. Oare iadul să fie?

Lângă el curge un râu negru. Poate e numai umbra râului. De unde o veni și unde s-o duce?... Cu ce putere desparte el lumea în două... Lumea, sau umbra lumii?

Departe, parcă de cealaltă, se tot prăbușesc cu mare cutremur stânci, cad ape potopite, ard codri, se dărâmă cetăți. Departe, parcă de cealaltă parte...

Oare, Iadul să fie?

Departe, parcă de cealaltă parte, se sfărâmă oase între dinții fierăstraielor... se smulg limbi, limbi din carnea trupurilor, cu clești de fier... Departe, parcă de cealaltă parte...

Oare, Iadul să fie?

Pe cer s-a întins zăbranic negru. Nici luna, nici stele, nici zori de dimineață. Numai umbre ce bâjbâiesc și lumini răzlețite, care se înălță și se scoboară. Poate îi caută cineva cu felinarul... Ba nu, sunt inimi aprinse căzute din trupurile umbrelor. Toată valea e plină de surzi, muți, paralitici, orbi. Deodată hora nopții se oprește.

— Frate-meu... frate-meu...

Tudor se dumirește. Bâjbâiesc pe lângă atelierul Satanei.

— Frate-meu... frate-meu...

Tudor cunoaște după glas suferința omului viu, a omului în care n-a pătruns încă duhul nopții. El dă să se ridice, dar nu izbutește. Nu-l doare nimic, i-au slăbit însă puterile.

— Frate-meu... frate-meu...

A recunoscut glasul sergentului Butucea. Acum, fie ce-o fi... Picioarele nu-l ajută, dar mâinile îi sunt bune. Să-și facă drum cu coatele și cu pieptul.

— Frate-meu... frate-meu...

Tudor se târăște pe burtă, trăgându-și trupul ca o șopârlă frântă în șale.

— Frate-meu... frate-meu...

Pe Tudor începe să-l doară capul... capul sergentului Butucea din care curg creierii ca ceara din lumânările strâmbe.

Împușca-mă. frate-meu... Trage cu grenada-n mine, să sfârșesc odată cu suferința...

Tudor și-a dat seama. Ăsta-i Iadul. Numai umbre... și printre umbre, carnea crudă pentru suferința veșnică.

— Scoate grenada din buzunar, frate-meu...

În mintea lui Tudor a tresărit o lumină. O lumină de la alta poartă, o lumina care parcă știe să jelească.

Maică, maică...
Fă-ți din suflet buzunar
Și-l plinește cu avut:
Gândul meu de așternut
Lăcrămioarele ștergar...

El știe ce trebuie să facă. Să ia pe sergentul Butucea în brațe și să-l ducă de aci, de la prispa Iadului, departe, departe... până la prispa lor, acasă în Amaradia. Opintindu-se a izbutit să se întoarcă. Acum se târăște pe spate până ce ajunge cu mânile la grumazul rănitului. Binișor, binișor, îl ridică și-l lasă pe pieptu-i ca pe o pernă. Ca prin vis aude:

— Împușcă-mă, frate-meu...

Dar Tudor începe să-l legene ușor:

Dumnezeu, mă Tudorel
Te-a pus toartă la inel...

Și parcă minunea s-a făcut. În sufletul lui simte o duioșie necunoscută. A ascultat de mumă-sa. A făcut din gând așternut, și din lacrimi ștergar pentru tovarășul lui. Tudor prinde a zâmbi. Tovarășul lui... lată că de data asta, gândul așternut îl poartă ca o apă întinsă. Se găsește în gară, stă de vorbă pe platforma vagonului. Da, da... acolo este. Au apărut și stelele pe,cer. Dar alta îi e vorba. A uitat de slavă, nu-i mai trebuie bogăție... Parcă ar vrea să plângă și nu izbutește.

Tudor se dumirește. Se găsește la vama văzduhului, unde omul cuminte lasă toate ispitele, ca să-și curețe sufletul. Da, da... vindecat de ispita slavei și a bogăției...

Cum trece timpul cântând! Iată-se la fântâna din ogașul cel mare, acolo unde a așteptat pe Ana. Cât a fost de rău! Cum a batjocorit-o în fel și chip!... Azi îi plânge de milă. Fiindcă acum se găsește la altă vamă, la vama iertării păcatelor altora, ca să i se ierte și lui păcatele. Plânge de mila ei... Cu sufletul el pășește pe prispa casei. Aci e cea din urmă vamă. De aci înainte începe împărăția lui Dumnezeu. De aci înainte nu mai este nici întunerec, nici durere. Acum pornește Tudor încet, încet, suflet purtând suflet ca mama ce-și poartă copilul la botez... iar în urechi îi sună tot mai îndepărtat, în pas de cadență militară:

Căzu negura șerpar... căzu negura șerpar... ca cerneala în pahar... ca cerneala în pahar...

PĂGÂNUL

Lui Calotescu Neicu

I.

Când isprăvnicelul deschise ușa, boierul Udriște nu-și clinti privirea nici cât vârful acului. Cătă cu ochi sclipiți și fața turbată la o carte mare întinsă pe masa-i de brad, carte albă, scrisă neagră, cu slove mărunte, încâlcite și încălecate ca melcii, dar încheiată domnește cu patru peceți de coloarea cârmâzului. Isprăvnicelul rămase lângă ușă, drept ca sfoara zidarului. Doar își cunoștea stăpânul! Anevoie să-i fii pe plac! Trebuia să-i prinzi gândul din zbor ca eretele; când poruncea o vorbă, tu să înțelegi două, iar la mânie nu-i păsa nici de lege, nici de păcat și deodată i se năzărea că nu știu cum, dar gâtul Rumânului s-a înălțat prea sus din umeri.

Și cum îl războia pe ispravnicul râvna cea peste fire! Nu-l răbda pământul de câtă grabă îi alerga prin picioare, în piept sufletul și-l simțea întors ca arcul și se zdrobea și se frământa stând locului, mai rău decât l-ai fi muncit la coasă. Afară aștepta ștafeta de la Craiova și dacă nu nimerea să-și vestească stapânul la timp de potrivă, Udriște iar se scula asupra-i cu mare gâlceavă și puteai tu să fii curat la suflet ca cerul nevinovat, că nu scăpai de necinste, ba și mai rău, poate te punea la pământ să te umfle cu pumnii sau să te joace cu cizmele și Doamne, Doamne... avea brațul ciocan și piciorul butuc.

— Ispravnice, aflat-ai ceva de cartea asta domnească?

Din obișnuință omul ridică privirea spre colțarul din dreapta. Acolo pe vremuri se găseau, între ștergare sfințite, icoane și candele de argint. Dar de când Udriște înapoiat din bătaie, dase foc bisericii, alungase din casă toate sfintele scule.

— Ce-i ispravnice, ți s-au prăsit gărgăunii în urechi, de n-auzi?

Atunci omul rupse vorba din greu, parcă smulgând-o cu dinții.

— Părintele Răducu...

Boierul Udriște nu se înfurie, cum s-ar fi cuvenit la așa arătare, ci prinse a râde pitulat dintr-un ochi și o mustață. Inima slugii, gata să plesnească în piept, se dezumflă ca foalele fierarului. Doar pe el îl nimerise părintele Răducu cu înscrisul, lui îi spusese viclean omul sfânt: „pune, ispravnice, cartea asta pe masa boierului”... și el, de... ca omul fără știința slovei, dar cuviincios la cele bisericești, îl ascultase, cu credința bună că a fost învrednicit fie de o jalba dreaptă ca oglinda, fie de o ispașe smerită ca icoana și nu de o întunecată poruncă domnească. Dar acum boierul prinse a râde mai fățiș.

— Va să zică, părintele Răducu e unealta domniei...

Și dintr-odată rotindu-și glasul:

— Știi tu, mă Barbule, ce scrie aici?

Abia acum logofătul își slobozi picioarele mai în voie și obrazul și-l simți mai mângâiat.

— Nu știu, mărite stăpâne, că nu cunosc nici slovă, nici latinie...

— Asculta, mă, și te crucește.

Isprăvnicelul nu se dumirea! Oare întâmplarea ce venea asupra-le, va să fi fost atât de pricinoasă încât să schimbe orânduiala de datină a casei. Boierul părea să scoată zăbalele din gura slugii. Își făcea milostenie într-atât încât să-l împărtășească de cuprinsul cărții domnești? Și isprăvnicelul își plecă urechea, parcă să nu piardă un cuvințel din cele auzite:

— Într-aceea Domnia mea am cercetat despre lege și am judecat după dreptate și am găsit Domnia mea de adevărat, că Udriște Jitianu căpitanul, fără cale și omenie, au împresurat pământul moșnenilor Cireșeni, l-au încutrupit și i-au rumânit pre ei...”

Boierul se opri din cetit și ochii lui erau numai țepi, ca dinții străpeziți. Atunci logofătul găsi de bine să în îndrăznească:

— Vai, înălțate stăpâne...

Dar boierul îi curmă vorba. Acum întregu-i chip surâdea a baznă.

— Auzi, mă Barbule, mă și blestemă...

Și purcese a ceti la fel, fără a căuta să-și înfrângă bazna.

— Blestem pe cel ce va nesocoti această carte a mea... ca Domnul Dumnezeu să-i zdrobească trupul cu toată bătaia bubii ălei rele, și sufletul să-i fie afurisit în veacul ce va să vină, de cei 318 părinți din Nicheia și să aibă petrecere veșnică numai cu Iuda și cu Arie...

Boierul se ridică din scaun și înfigându-se bine în picioare ca în scări, își înălță trupul și deodată toată odaia se puse în cutremur. Era îmbrăcat în abaie de mătase roșie, cu ciucuri și galoane de fir aurit, cu pantaloni de piele și cizme ungurești.

— Domn e ăsta care blestemă ca muierile?...

Isprăvnicelul îi răspunse ca în ison, cum știa că-i face pe plac.

— Ehe! Unu a fost Domnul Mihai... Unu într-o mie...

Udriște ridică de pe masă cartea domnească, se uită la ea câtva timp cu dispreț și, iuțit dintr-odată, o sfârtecă bucăți, bucățele, apoi rămășițele le aruncă la pământ.

— Na, ia cartea domnească și du-o popii...

Isprăvnicelul se aplecă pe jos și ridică toate bucățelele.

Acum găsi prilej potrivit să dea drumul și ofului său.

— Afară a venit ștafeta de la Craiova... a născut, uite luna de-atunci, jupâneasa Marina, cumnata Măriei Tale.

Dar Udriște nu se zăticni.

— Să-mi fie roibul la scară... Plec la Cireșeni.

— Roibul e înșeuat.

— Și acum du-te...

*

Când Udriște dete să încalece, văzu ștafeta la scara culei. În timp ce săra peste șea, el întrebă peste umăr:

— Ce-a făcut cumnată-mea?

— O fată.

Udriște strânse ușurel din pulpe. Semn de plecare. Calul se înfioră din tot trupul, își lungi gâtul, apoi își înalță capul, gata să-și ia zborul, dar Udriște îl ținu locului, tot din pulpe și nu din zăbală.

— Și frate-meu ce zice?

— Râde de bucurie toată ziua.

— Milogul, făcu Udriște...

Calul era nerăbdător. Sforăia, se învârtea locului cu coama fâlfâind și narile adulmecând în vânt.

— Nici de asta nu fu bun... să facă un copil... Pentru astă ispravă, nu trebuia să-și ia muiere din țara ungurească.

Și slobozi frâul. Calul se întinse ca iepurele și iepurește o luă la goană.

*

— Mă frate meu, cumplit om și stăpânu tău, se minună ștafeta, privind la negura de fum răscolită de fuga calului în drumul Cireșenilor.

— Asta așa e... parcă l-ar fi făcut mumă-sa c-un haiduc...

— Al nostru e dimpotrivă blajin... pânea lui Dumnezeu.

— De aia Udriște n-are ochi să-l vadă...

Și schimbând vorba:

— Dar vin cu mine în odaie. Om cinsti câte-o gură de rachiu...

Amândoi oamenii ocoliră curtea cea mare, o luară pe lângă metereze și ajungând la poarta de fier, o cârmiră către cunie, aci se băgară în odaia isprăvnicelului. Acum omul ostenit prinse a se odihni pe un scăunici iar gazda scoase din laviță plosca cu rachiu și din grinda podului o talpă de slănină.

— Și cum vei auzi, mă frate-meu, începu isprăvnicelul, în timp ce cu briceagul tăia felii de slănină pe capacul laviței, toată lumea îi zice pe la noi „păgânul”, de când a dat foc bisericii...

— Ce spui, se sperie omul Craiovei, a dat foc bisericii?

— Așa e, cum îți auziră urechile... A dat foc el cu mâna lui.

Și ștergând cu mâneca sumanului plosca la gat, întinse musafirului. Acesta se închină de trei ori, cum se cuvine, apoi trase o gură plină. Barbu, isprăvnicelul, la rândul lui se închină și el, măcar că slujea la un așa necredincios și nu se lăsă mai prejos la lungimea înghițiturii. După ce țuica le drese gândul și le ațâță foamea, începură a îmbuca pe îndelete și a se da în tainã.

— Și cum s-a petrecut nelegiuirea?

— Să vezi frate-meu... Când s-a înapoiat din țara ungurească...

Ștafeta îi tăie vorba.

— Îmi pare c-a fost cu oastea lui Mihai...

— Asta-i partea lui... că e viteaz cum nu se mai află... și eu zic - Doamne iartă-mă de păcat - c-a greșit mumă-sa cu un haiduc...

— Și a fost căpitanul lui Mihai?

— Căpitanul și prietenul lui...

Isprăvnicelul își opri vorba. De afară se pornise scârțâit de care. Omul curții deschise ușa. Soarele înălțat de o suliță peste coama munților, ridica parcă și mireasma florilor din straturi și o gonea ca pe o boare ușoară către casa cuniei. Pe costișe, niște Rumâni plecau la locul, ce-i zicea Moara apei, s-aducă piatră din stâncă, să întărească meterezele dinspre miazăzi. Ce patimă la boierul ăsta: florile și piatra! Se închidea în cula lui de piatră, ca într-o cetate domnească! Și unde era un loc de pripas, iute cu florile!

Isprăvnicelul după ce-și îndeplinise treaba lui de supraveghere, se întoarse la musafir.

— Și cum îți spun... întors din țara ungurească după moartea lui Mihai, pribeag și călător a căzut aci, la moșia lui, a treia zi de Paște... Și erau oamenii, de, ca creștinii, cu toții în biserică... Și biserica era umplută, că stăteau

muierile afară... vezi bine, biserica mică, lume potop. Și când a văzut el asta, pasă-mi-te l-a cuprins nebunia: „Tâlharilor, Domnul Mihai în pământ și voi umpleți bisericile ca milogii, de nu încap muierile de răul vost!... Afar' cu voi, ticăloșilor... La luptă, nu la milogeală..."

Ștafeta își opri dumicatul în gură, de înfricoșare. Așa ceva i se părea din cea lume.

— Și popa? Ce-a făcut popa?

— Popa săracul, a încercat să-l potolească: „Înălțate stăpâne, să ne temem de Dumnezeu".

— Mă popo, eu nu mă tem nici de oameni, nici de dracu, nici de Dumnezeu.

Și luând lumânarea a mare, a pus foc perdelei de pe iconostas... de a fugit popa și oamenii. Și el cu sabia în mână, păzea singur focul... până s-a mistuit biserica de tot, de tot...

Ștafeta se lovi cu palma când pe un obraz, când pe celalalt, apoi se cruci:

— Și au rămas Rumânii fără biserică?

— După cum vezi!

Omul Craiovei rămase câtva timp gânditor. Așa păgân doar în munții ăștia întunecați ai Gorjului, putea să se mai afle. La ei în Craiova era lumină, voie bună și veselie. Într-un târziu, își dete cu părerea.

— D'aia nu se lovesc frații la fire...

— N-are ochi să-l vadă pe frate-său! Din milog nu-l mai scoate... Fiindcă n-a vrut să purceadă în oastea lui Mihai și a stat ascuns...

— Și ce om bun este...

— Și fiindcă și-a luat muiere din țara ungurească.

Ștafeta se găsi dator să facă tocmeală dreaptă.

— E tot creștină de a noastră... nu e liftă străină.

— Da, zice Udriște, la război înapoi, la muiere înainte... Cum vine asta logofete?... Îți iei muierea cu cerșitul, ca milogii...

— Dar el cum ar vrea?

— Nu știu... că el n-are muiere cu cununie, ci numai ibovnice...

— Ibovnice sau ibovnică, făcu ștafeta închizând un ochi.

Dar isprăvnicelului nu-i era a baznă, când vorbea de stăpânu său.

— Mă vere, în fiecare sat are câte două, trei... Și nu pe ascunselea, ci așa pe față... În jos, către șes până la Țânțăreni și Fratoștița, iar în sus până-n stânele munților. Știe satu, știu bărbații, s-au și pornit copiii... Are o vorbă: Mă milogilor, să vă fac eu copii, că mă tem cât sunteți de păcătoși, ați da naștere la căței...

— Mă, ce Rumân...

— Da, frate-meu... în fiece sat, câte două, trei! Eu tot zic, că mumă-sa a greșit cu un haiduc.

*

Când Udriște ajunse la hotarul Frăsinetului, calul îl opri din a sa oglăsuire. Înainte se pornea o pantă pripită, apoi locul se întindea prin două culmi de stejăriș, după care în rotire măreață se înălța brâul munților săltând stâncile goale deasupra brădețului mohorât. Boierul ramase gânditor. Unde avea să meargă? La ora asta îl aștepta și Onița lui Petru Murgu din Cireșeni și Păuna lui Gheorghe Bobocea din Șoimani. Grea cumpănă! Zadarnic chibzuiești cu creierii, când dorul nu trage mai mult într-o parte ca-n cealaltă și nu-i impas mai anevoios decât al gândului care nu poate să te povățuiască și nu știe să te mintă. Și apoi îl ispiteau culmile adunate împotriva-i și ținutul munților, cu luminișuri de cer între piscurile călcate de nori și zariștile odihnitoare de pe podișuri. Calul își mișcă gâtul, apoi începu a se frământa pe loc. Semn de nerăbdare. Boierul era însă cu gândul la cele două femei. Amândouă erau deopotrivă de frumoase, măcar că Onița era bălaie și firavă ca sulfina din fâneață, iar Păuna oacheșă și tare ca pruna popească. Pe amândouă la fel le îndrăgise cu patimă de

vultur și de piatră. Dar iată că dincolo de curmătura pădurii simțea apa Jiului încolăcindu-se și zbătându-se parc-ar fi fost un trup de femeie între brațele de piatră ale cheilor stâncoase. Acum la dreapta ca și la stânga îl chema dor de vatră muierească, iar înainte, în piept, se alese alt dor; îl cerea prispa munților. Dar deodată calul, fără s-asculte de vreo poruncă, se porni singur la drum. Călărețul slobozi hățurile. Calul îi alesese din cele trei pricini, dorul adevărat. Roibul lui nu era nici dobitoc de muncă, nici vită de tăvăleala, ci tovarăș și prieten! Descălecat îl înțelegea din clipirea ochilor, călare din fiorul pulpelor. Când îi vorbea, și adesea îi plăcea mai mult să se dea în taină cu el decât cu oamenii, calul își ascuțea urechile, sau le pleca în jos parcă să-i prindă și simțirea de dincolo de vorbe.

Iată că îl purta acum către țara dorului lui, către cheile cu apă, cu piatră, și cu flori, îl purta legănat, să simtă vântulețul adiind mireasma poienilor și să audă cântecul sturzului gătit de nuntă.

Ce făptură minunată roibul ăsta! Cuminte la drum, viteaz la luptă, îmbietor la dragoste! De aia, pe oameni Udrișteă Jitianu îi înfrunta doar cu vorbe de necinste sau se năpustea asupră-le cu pumnul, că erau milogi, netrebnici și păcătoși și n-avea ochi să-i vadă, dar pe iubitul lui roib nu-l vătăma nici cu vârful unghiei, îl povățuia cu glas de miere și-l lingușea cu podul palmei, binișor și mângâiat. Fiindcă în amândoi același sânge fierbea de când s-aleseseră frați de cruce, în lupta de la Mirăslău. Aceeași spadă îi crestase lui fruntea și roibului creștetul și când a dat în brânci, a sorbit fără să vrea cu buzele lui sânge de cal și a cunoscut calul, pe bot și pe gură, sânge de voinic.

Pe urmă la Turda, când s-a trezit din căzătură, roibul era întins lângă el. Pornise să răzbune pe Domnul răpus, dar la un pintene de deal, a căzut în dosadă și a fost tăiat. Poate o fi fost mai bine să fi murit, să nu mai trăiască o clipă peste viața lui Mihai. Soarta hotărâse altcum. Și când a prins a mișca, a auzit gemete și suspine de copil. Calul, trântit

lângă el, plângea ca oamenii. Și Udriște a înțeles. Jelea calul nu pe el, ci pe mărețul Mihai, și atunci l-a îmbrățișat cum se îmbrățișează un frate și laolaltă au plâns... au plâns pe acel fără de care, pe pământ, omul nu se mai teme de Dumnezeu din cer...

Udriște se trezi în vadul Jiului. Cum îl purtase de legănat și de iute roibul, nu ca vântul, care, nebun, bate când de la răsărit, când de la miazănoapte, ci ca gândul mai lunecos ca sticla și mai dulce ca sărutul femeii.

— Roibule, drăguțule... numai tu mă crezi, fiindcă numai tu-mi auzi sufletul...

Calul se scutură din tot trupul de mulțămire. Se găseau ei doi în marea singurătate. Și câtă bogăție nu se dovedea la fiece clipă! Tremura sufletul ca și frunza plopilor, spumegau între maluri apele Jiului ca și năvala dorurilor în piept. Își înălțau brândușele gura ca și femeile, la îmbrățișarea unei raze strecurate prin sita de piatră și verdeață. Da! Apa, piatra și floarea... lată podoabele adevărate... dar podoabele vitejilor, nu ale pământenilor. Mergea calul în voie pe drumul râului și Udriște se juca din priviri cu meterezele stâncoase care, când se depărtau lăsând drum larg luncilor, când se strângeau, mai să se încheie. Nici, țipenie de om, nici urma de vită prin pustietatea asta bogată. Satele rămăseseră departe, de stâne nici pomeneală și poate numai vreun tâlhar, dar nu să tâlhărească, ci fugărit de poteră să-și fi făcut pe undeva sălaș. Deodată calul se opri. Înaintea-i dintr-o spărtură de munte se prăvălea zgomotos șuvoiul de apa căruia îi zicea Moara. Se zicea că dracul măcina acolo stânci și încărca spinările uriașilor. Aci, de partea cealaltă a drumului, gonind albia râului, se înălța pe trepte de piatră un dâmb lung și înalt, ca un scaun domnesc. E scaunul de domnie al diavolului. Aci drumul e îngust să-l proptești c-o poartă de fier sau c-o dărâmătură de piatră. Pe aci se porneau la bănie și apoi la judecata divanului pârâții Cireșeni, pe aci se înapoiau ștafetele viclenite în dosadă.

— O să le popresc drumul, roibule.

Și dintr-odată întoarse hățurile și roibul o luă înapoi în mare goană.

*

Soarele era la amiaz când boierul ajunse în hotarul Cireșenilor. Și cârmind binișor, începu să coboare culmea din apus până-n gura ogașului, apoi tot mai jos, pe drumul olacului din muchea Drăgaicei, până la fântâna Robotei. Acum dacă ținea îngrăditul viei, ajungea în păduricea crâng și apoi numaidecât cădea în bătătura casei. Dar când să iasă din pădure, boierului îi încremeni sufletul în piept. Pe costișa dinapoia casei, fânul cosit și făcut porșor. Prin urmare tâlharii de moșneni își făcuseră de cap. Boierul intră posomorât în bătătură. Femeia îl aștepta cu toate că trecuse zăbavă bună de timp, de când îi era obiceiul să vină, îl aștepta cum știa că-i place stăpânului, rumenită la față cu zeamă de rujă și, pe buze cu frunză de corn. Purta o cămășcioară de borangic cu florături negre și la poale catraniță de lastră roșie.

Boierul intră posomorât în tindă. Îl aștepta femeia cu busuioc și mușcată la urechi, cum se așteaptă ibovnicii dragi.

La timpul ăsta îl așteptau poate încă vreo patruzeci de femei, care mai de care... Una te săgeta cu privirea, alta te sorbea cu glasul, alta te dobora cu vorba și nu era una care n-aibă mreaja ei, care în ochi, care în gând, care în trup... Dar parcă Onița le bătea pe toate, avea fața albă și rumenită ca aripa lebedei în bătaia soarelui și ochii de coloare stânjenie, de parc-ar fi fost scăldați în zeamă de viorele.

— Săru’ mâna stăpâne. Bine că te-ai indurat... E timp lung de când n-ai descălecat la prispa mea. Și nu e of mai amarnic decât dorul... El îți slăbește trupul mai rău decât lingoarea, și sufletul ți-l topește ca lumânarea ceara...

Boierul intră în casă și se așează pe laviță. Femeia, ca sluga cinstită, aștepta în picioare în față-i. Se vedea că nu era în voie. O umbră neagră îi acoperea fața și fruntea sta încrestată între sprâncene.

— Mă, Onițo, cine a cosit fânul?

— Ia, oamenii...

Și numai decât femeia schimbă vorba.

— Stăpâne oi fi obosit... ți-o fi foame...

Dar Udriște avea gândul tot la claia de fân.

— Cum au îndrăznit ei, fără învoire?

Iar femeia găsi răspuns, uite așa femeiește:

— Ia, oameni nărozi...

— Nărozi, nărozi... dar și răzvrătiți...

Și amintindu-și de cartea domnească:

— Tu știi c-au fost cu jalba la divan...

Femeii nu-i era gândul la câmp și la fân. Cât era de mândru și de frumos boierul ibovnic! Să-l deosebești dintr-o mie de boieri, ca rânduneaua albă din pâlcul de rândunele. Avea la chip piele de jupâniță, iar în cap ochi de balaur. Mustața îi era scurtă și răsucită cu vârfuri așa de subțiri, de parcă îți gâdilau inima de-a dreptul și măcar că purta urmă de rană pe tâmpla dreaptă, fruntea era întinsă ca pe gherghef.

— Stăpâne, lasă gândurile potrivnice.

Boierul răspunse răstit:

— Isprava asta îmi strică tihna dragostei...

Femeia se sperie.

— Lasă-le focului de clăi, stăpâne...

Udriște parcă se deșteptă.

— Da! Bine ai zis... Să le las focului...

Și înălțându-se în picioare:

— Măi Oniță, vrei tu să-mi tihnească dragostea?

— Vrea stăpâne.

— Atunci porunci Udriște, ia jăratec din vatră și pune foc...

Femeia se codi puțin.

— Ascultă... Vrei să-mi tihnească dragostea?

Onița își pironi privirea în crucea ochilor lui. Nasul îi era drept, dar adâncit sub frunte și acolo se aduna, când era plin de nerăbdare, o pecetie de întunerec.

— Ascultă ce-ți spun... Du-te și, pune foc porșorului.

Și pecetia întunecată de la rădăcina nasului se strânse și mai mult. Atunci femeia nu mai să fu la îndoială. Scoase de după laviță ghemotoc de trențe și-l băgă în vatră. Apoi începu să sufle ca să-i dea flacără. Boierului îi creștea inima de bucurie văzând-o cât e de harnică și de supusă. Când focul se înteți, atunci femeia luă cu cleștele și jăratec aprins și trențe în văpaie și umplu ulcica de pământ, apoi tot din fugă alergă în curte. Întoarsă, boierul o primi pe pat. Era înnegrită de fum și mirosea a paie încinse.

— Vino Onița. Tu îmi ești mai dragă decât toate. Să le spui milogilor de moșneni, că eu i-am pus foc clăii.

Și prinzând-o în brațe:

— Vino, acum... Asta-i iubirea care-mi place... Iubirea în tihnă...

*

Udriște s-a întors acasă cu alt cuget, fiindcă se cunoaște cugetul omului după inima lui. Isprăvnicelul și cu ștafeta îl așteptau la scară și cum descălecă, boierul începu a băzni cu ștafeta.

— Mă stăpânu-tău își mai pierde vremea încrestând furci pentru muieri...

— Îi place, înălțate Doamne, cum i-a plăcut de copil să lucreze cruciulițe și pristene. Nu-i meșter, mai iscusit ca Maria Sa, să încondeieze ouăle pentru pești și să înfloreze colțare pentru icoane... și acum lucrează jupânesei Marina o laviță, cum nu se mai află, pentru diata copilei.

Udriște îi răspunse cu dispreț:

— Iscusință de rudar și de Rumân clăcaș... și treabă pentru muieri, bătrâne... Așa să-i spui din parte-mi.

Și dete să urce pe scară.

Atunci ștafeta își luă inima în dinți.

— Înălțate Doamne, ce răspuns să duc la Craiova... Că de Sfântu Ilie se face botezul...

Udriște cată la el cu de-a-măruntul, apoi făcu în batjocură:

— Ce să caut acolo, în adunătura aia de nevolnici și de muieroși?

Ștafeta crezu că-l momește:

— Vine și Vodă de la București.

— Vine și Vodă? mârâi boierul.

— Da, Înălțate Stăpâne.

— Atunci o să viu...

Și urcă scara în casă.

II.

Blestem să fi fost, izdat sau deochi? Doar nu era copil sau Rumân prost, să creadă în gura babelor sau în plămădirea inimii. Și totuși Udriște parc-ar fi băut din apa uitării, așa i se luase puterea judecății. Plecase pe o cale și nimerise pe alta, gândind să se arate mai falnic decât era, se vedea rătăcind prin cămările culei din Craiova sau năuc prin grădina de pe marginea Jiului. El se știa lup și se dovedea a fi oaie. Venise să înfrunte pe Domnul țării, să-i spună fățiș că e nevolnic Domnul ce poate răbda fără pedepsire, moartea viteazului între viteji, Mihai, domnul cel de-a pururi al Țării românești, și nu numai că nu i se împotrivise, dar îi vorbise smerit, supus, și la masă se văzuse ridicând paharul în cinstea și pentru sănătatea lui. Se simțea nu numai abătut din calea lui cea dreaptă, dar căzut! Mai căzuse el cândva o dată la Mirăslău, altă dată pe câmpia Turzii... dar căzut voinicește, nu ca acum, în fața unei femei! Căci dorul care-i ofticase sufletul, îi otrăvise sângele și îi insulița făptura până-n dinți și zgârciurile urechilor, de la nevasta frătâne-său, se trăgea!

Zadarnic se mustra! Nu-i era de supărarea bărbatului, fiindcă era milog! Cu așa muiere, tu să-mi stai toată ziua lângă strung, asta-i faptă de rudar, nu de boier. Îi era însă de păcat și nu de păcatul popilor, ci de păcatul boieresc, căci și păcatul își are tacâmul lui, îl faci numai cu unul de seama ta! Și frate-său măcar că folosea cuțitul și dalta nu pentru luptă, ci pentru scobirea de scule muierești, se chema că tot are în vinele lui sânge boieresc. Și mai îi era și de el! Cum căzuse într-atât încât să se perpelească de dragul unei muieri! Pe el îl așteptau cu credință acasă patruzeci și patru de ibovnice! Dar nu era una ca Marina cumnată sa, nici Onița, nici Păuna! Pasă-mi-te ursitoarele o plămădiseră din lamura bunătăților pământești, din piatră, din flori și din raza soarelui. Era sora soarelui la păr, fiica muntelui la trup și oglinda florilor la chip. Și făcea boierul Udriște fapte de om căzut. Începuse să iscodească. Toată ziua era în cămara fetiței, lângă doică. Urâtă patimă, patimă de care se rușina! Ce-i păsa lui, înainte, de gura lumii! Și acum voia să știe ce crede jupâneasa Marina despre el. Pe vremuri simțea cum goneau ochii femeilor după el și iată că acum gonea el, ca și cum ochii și sufletul sau ar fi fost numai aripi și copite. Și ceea ce află, nu-i fu pe plac! Jupâneasa Marina își iubea bărbatul și îi era credincioasă. Și noaptea îl bântuiau visuri groaznice, se făcea că-și sugrumă fratele. Apoi se cutremura trezindu-se. Nu-i era de fapta frățească, dar un lucru sfânt avea în suflet, să nu ucidă decât în luptă dreaptă și de asta nu se putea lepăda nici în vis. Mai bine să-și taie mâna dreaptă din cot, decât să ucidă fără luptă! Milog era frate-său! Auzi, să ai așa muiere și tu să te porți ca rudarii, meșteșugind cu dalta și cu briceagul la cruciulițe și mătănii pentru babe. Milog... Dar de ucis, nu-l putea ucide, fiindcă n-avea să-I întâmpine vreodată voinicește, cu spada în mână.

*

Trecuse săptămâna și Udriște se găsea tot la Craiova, în cula de pe malul Jiului. În fiecare seară chibzuia cu sine, se hotăra după dreptate, iar a doua zi în zori își da seama că se pripise. Și Duminecă seara, se hotărî altcum, să chibzuiască și cu tovarășul său, cu roibul.

Deci când soarele coborî către apus, el porunci să i se scoată din grajd calul. Îl uitase bietul de el! Fiindcă își uitase de tot ce-i era drag, de voinicie, de munți, de florile cățărate pe stânci, de când spârnel de fus se tot învârtea locului în jurul unei femei. Și când s-a văzut în șea, parcă dintr-odată s-a simțit alt om. I s-au curățit ochii de vifor și s-au luminat până în vârful genelor, iar din fața obrazului a pierit brânca îndoielii, începu să prindă taina nopții, ca la el în munți.

Înserarea cobora ușor pe cer ca o mângâiere de mână și stelele plesneau ca buzele când sărută. Apele Jiului atât de moi, aci la șes, i se zbăteau în suflet pline și zgomotoase ca la el acasă, între stâncile de la moara dracului. Și o boare țesută din miresme și din cântecul greierilor îi tot curăța ochii atât de împăienjeniți. Și deodată un dor nou a tresărit... parcă deopotrivă și în același timp, în cer, în trupul calului și în inima lui. Da! Ochii nu-l înșelau. Înaintea lui de-a lungul râului, cumnata sa, jupâneasa Marina. Jupâneasa Marina, singură cu ochii pe cer, să prindă sărutul cerului. Sărutul cerului sau sărutul lui? Și dintr-odată, cal și călăreț s-au pornit în goană! Un singur imbold, fiindcă un singur suflet erau. Și în dreptul ei, Udriște doar cât s-a aplecat s-o prindă de mijloc, s-o smulgă pământului ușor, cum se smulge o floare din rădăcini și să și-o arunce în brațe. Acum gândul se făcuse tot una cu vântul! Înaintea lor, luna le deschidea drum, iar în urmă-le noaptea lăsa mereu, mereu, stăvilar de întuneric.

*

La conacul din Filiași, ei se dezmeticiră. Udriște nu credea în puterea vrajei sau a făcăturii. Atunci vis să fi fost? Cu neputință însă! El o ținuse strâns tot timpul piept la piept, ca zgârcitul comoara dezgropată, bănuitor și pe boarea nopții care-i mângâia părul și pe roua dimineții care-i picura buzele. Și nici Marina nu visase! Cu ochii închiși dar nu adormiți, ea se lăsase în voia brațelor lui vonice, știind c-a fost răpită, știind c-a lăsat în urmă casă, soț și copil! Sunt în lume puteri mai mari, decât vraja și decât visul, puterea ce naște din două înscrise de ursită care se lovesc în aceiași soartă. Tot timpul nu schimbaseră un cuvânt, dar în tăcerea lor, vorbiseră sufletele, vorbiseră potrivit datului lor, mărturisindu-și același fior în trup, aceleași bătăi în inimă, aceeași văpaie în gând. Și noaptea le ținuse ison, cu povața lunii, cu cântecul stelelor și cu toate ale ei taine, pentru care nu se afla încă în graiul omenesc nume.

Acum dezmeticit, boierului i se întorsese la loc în minte cârma judecății.

— Marina, de acum ești a mea.

Ea îl privea cu ochii sclipind.

— Ce-o să creadă oamenii?... Ce-o să zică Dumnezeu?...

Boierul o prinse în brațe:

— Lasă oamenii în răutatea lor. Cât despre Dumnezeu, n-ai nici o teamă...

Femeia închise ochii parcă să privească doar cu gândul, să privească în cele depărtări.

— Și Prăduțu?...

Udriște făcu o mișcare de dispreț.

— El te-a adus din țara ungurească pentru mine...

Și dintr-odată se încruntă ușor.

— Dumnezeu n-a vrut să stăpânesc o țară, dar mi te-a trimis pe tine în locu-i...

Femeia prinse a zâmbi. Semn bun pentru el. Dar boierul era tot gânditor. Iată că pomenise numele lui Dumnezeu,

iată că prin ea, prin Marina, se întorsese Dumnezeu la el!

— Orișicum se cheamă că m-ai răpit...

Acum gândul ăl bun lovi pe boier în creștet.

— Nu te-am răpit Marina, nici nu te-am furat... te-am cucerit... te-am cucerit, ca pe o țară... Ăl de se crede îndreptățit asupra-ți să se ridice cu spada în mână. Iată că prin tine mi se potolește o grea pătimire... pătimire pornită odată cu moartea măritului Mihai.

Și ieșind în tindă, dete porunci iuți. Boierii vor pleca mai târziu cu rădvanul la care să se înhame opt cai, însă călăreții vor porni numaidecât să le vestească sosirea. Odată boierul la curte, să găsească pe popă și pe toți fruntașii moșnenilor Cireșeni. Popa să-i cunune, iar moșnenii să se aleagă în oaste de apărare a curții.

Când Udriște intră în odaie, femeia îl privi drăgăstos. Udriște o prinse în brațele lui.

— Marina, numai mort te-oi slobozi din prinsoarea brațelor mele.

III.

Ajunși acasă, mare-i fu mirarea văzând curtea goala. Nu tu popă, nu tu oameni. Udriște chemă pe isprăvnicel.

— Cum ne-a fost vorba, Barbule?

— Înălțate Doamne, părintele Răducu nu vrea să vină fără învoire de la Vlădică... Zice că-i nelegiuire.

Udriște se încruntă, dar nu mai era fioros, ca altă dată, îi zâmbeau ochii de fericire.

— Nelegiuire, zise el încă odată. Așa? Bine... Să-i spui că am popă mai bun și mai cinstit ca el... Să-i spui c-o să mă cunune calul... o să mă cunune în Biserica munților, în glasul apelor și în tămâia florilor...

Și amintindu-și de cealaltă poruncă:

— Dar oamenii?

Isprăvnicelul se codi.

— Vorbește, n-auzi?

Omul o luă pe departe.

— Ei zic înălțate Doamne că au o pricină de rumânie cu Maria Ta.

— Milogii, scrâșni boierul și dintr-odată schimbă porunca.

— N-am nevoie de ei... Până-n seară să-mi aduni aici toate femeile mele... toate ibovnicele... Oi face din ele oaste, dacă bărbații lor sunt niște nevolnici și niște păcătoși.

Apoi încă odată dete poruncă de leu...

— Până seara să-mi fie toate femeile aici... iar tu să urci la stână și să-mi aduni muntenii mei.

*

Până seara porunca s-a împlinit. Curtea era plină de femei. Boierul ieși în ceardac însoțit de Marina.

— Mă, muierilor, începu el, m-ați iubit voi pe mine?

— Te-am iubit, mărite Doamne, făcu Onița.

— Și mi-ați fost cu credință?

— Ți-am fost...

— Atunci iată ce vă cer... La noapte să-mi faceți de pază la cheile Jiului, acolo unde vadul e mai în strâmtoare... luați din cămară arcuri, sulițe și sânețe... Urcați-vă pe stânci... și închideți drumul cu pietre și cu bolovani...

Și arătând către Marina:

— Vedeți voi pe jupâneasa asta frumoasă... Ea mi-a fost trimisă de Dumnezeu, ca să-mi potolească jarul sufletului... S-o iubiți cum m-ați iubit pe mine... cu credință și fără vicleșug... Și acum plecați, și să faceți de toată bazna pe toți milogii voștri de bărbați...

*

A doua zi în zori, un rădvan intră în curtea boierului Udriște. Din rădvan scoborî doica ținând în brațe copila.

Venea cu poveţe şi rugăminţi de la Craiova. Ce avea să zică lumea! Acum încă nu se aflase! Era timp să se întoarcă femeia necredincioasă! Boierul Prăduţu o aştepta, gata să ierte...

Udrişte ascultă pe de-a 'ntregul, apoi hotărî:

— Ţi-am spus eu Marină, frate-meu e un milog... Păi o femeie ca tine se cerşeşte?... În loc să ridice armată puzderie, sau să vină balaur, el s-a mulţămit c-o doică drept urgie şi în loc de spadă, el îmi trimite sol un ţânc... Asta-i un milog.

Şi apoi porunci:

— Doica şi copila rămân aici, iar rădvanul se înapoiază gol numaidecât la Craiova.

*

Până seara s-a răspândit în tot ţinutul Cireşenilor, că Udrişte cheamă pe moşneni la curte să-i sloboadă din rumânie. Acum au alergat cu toţii în cap cu părintele Răducu. Când isprăvnicelul l-a înştiinţat că s-a adunat mulţime mare de popor, el ieşi în cerdac. Alături de el era Marina.

— Mă, păcătoşilor, m-am hotărât să vă scap de rumânie. Dar nu de frica voastră... că sunteţi nevolnici şi milogi, ci de dragul dragostei... Eram bogat dar bogăţia mea era măsurată... Azi am găsit o nouă visterie, care-i vatră de foc pentru nestemate şi potir sfânt pentru duh... Azi sunt bogat fără măsură... De aia să ştiţi, că după ce am umplut cu iubirea mea toate cuiburile fagurilor, toate bulboacele păstrăvilor şi toate muşuroaiele furnicilor, tot mi-a rămas şi pentru voi...

Şi privind la preot:

— Şi o să-ţi fac popo, biserică de minune... biserică, sus, în munţi...

Apoi cătând în batjocură la ceata păcătoasă:

— Să vă urcaţi, proştilor, când mergeţi la Dumnezeu, nu

să scoborâți... ca să vi se desmorțească mădularele.

Preotul găsi de potrivă să spună și el o vorbă:

— Mărite Doamne, bine faci... trebuie să ne temem de Dumnezeu...

Dar boierului atât îi trebui ca să-i sară țandăra.

— Popo, eu nu mă tem de Dumnezeu.

Și cătând către Marina:

— Eu Îl iubesc pe Dumnezeu... De-aia hramul bisericii să fie al Mariei Magdalena, care mai mult ca toate a iubit pe Dumnezeu.

Preotul era bucuros.

— Atunci, mărite Doamne, să pornesc la Craiova după meșteri.

— Nu! Popo! Biserica oiu face-o eu!

Părintele Răducu ridică privirea mirată către stăpânul lui.

Boierul prinse a zâmbi.

— Nu te înspăimânta popo... Singur oiu tăia pietrele, singur le-oiu încheia, singur oiu înălța boltă și iconostas... și numai c-un braț, cu brațul ăsta drept... să-i zică lumea, biserica dintr-un braț... cum i se zice celeilalte, biserica dintr-un lemn. Fiindcă brațul ăsta drept mi-a fost după cal singurul meu sprijin și singurul meu ajutor... Cu el am ținut spada în luptă, cu el am cules florile de pe stânci, cu el mi-am smuls fericirea cea fără rădăcină în pământ și fără cunună în cer... cu el cuprind azi pe Dumnezeu... fiindcă eu nu mă tem de Dumnezeu, popo, eu pe Dumnezeu îl iubesc.

CABOTINAJ

Lui Iancu Cioică

Învățătorul intră grăbit în clasă și, fără să cerceteze ca de obicei liniștea și curățenia, se așeză pe catedră. Nici lista celor foarte nesupuși, nici dacă tabla e ștearsă și buretele la loc, de grăbit ce era. Nici că Mitruț, băiatul factorului, își făcuse cărare, ca liberații din armată, și că Ilinca Iui Vasile Pagubă nu-și ținea mânile pe piept după rânduiala învățată.

— Copii, făcu vesel domnul Mulcomete, învățătorul, poimâne la împărțirea premiilor vine și domnul revizor, și domnul inspector.

Ilinca ghionti pe furiș pe Vasilică, frate-său mai mare și vecinul ei de bancă. Căci „domnului" îi jucau luminile ochilor deși se silea să le strunească din căpăstrul sprâncenelor; iar sub mustața îmbelciugată, într-un colț al gurii buza se pornise în tremur ușor.

— O să jucam o piesă de teatru...

În clasă o ușoară mișcare de neliniște, apoi o tăcere atât de adâncă încât fiecare copil își auzea inima ticăind în piept.

— Cine știe ce-i o piesă de teatru?

— Eu, se repezi peste bancă Ilinca, mai, mai s-ajungă catedra cu degetele întinse.

Ceilalți copii o priviră cu necaz. Știau și ei: recitări, poezie, cor, discurs... dar o piesă de teatru?

— Ei, spune tu, Ilinco.

Dreaptă, în fața clasei cu ochii țepi împotriva ei, fetița se simți șovăind.

— O „pesă" de teatru este... și vocea parcă-i tremura, un vicleim cu irozi...

Un hohot de râs - clasa întreagă își uitase și de „domnu" și de ordine - o doborî în bancă.

Domnul Mulcomete se încruntă puțin.

— O piesă de teatru este un crâmpei de viață transpus pe scenă...

Își opri vorba, ca să savureze fraza. Făcea politică și se

exercita de câte ori avea ocazie, la efecte, ca în fața unui auditor de oameni mari.

— O piesă de teatru diferă de o simplă recitare prin faptul că personagiile sunt reale, vii...

Se dădu jos de pe catedră și începu să se plimbe prin fața clasei. Îi plăcea să se asculte, să se încânte de elocința sa. Își ținea astfel mintea trează și la veșnic control, ca să nu se descurajeze. Căci, chiar dacă soarta îl întemnițase în această minusculă Siberie, avea speranțe. Cândva... Pentru acest „cândva", el nu voia să dezarmeze.

Copiii îl pricepeau cu toată limbuția-i de pupăză.

— Scena, cortina, decor...

Apoi oprindu-se în fața clasei:

— O să jucăm piesa „Leneșul".

Și urcându-se pe catedră, scoase un caiet din servietă.

— Piesa e făcută de mine după povestea „Leneșul" de Creangă.

Apoi către clasă:

— Cunoașteți povestea leneșului, cel cu „mueți îs posmagii?

— Da, da... răspunseră copiii în cor.

Învățătorul făcu roată privirea peste capetele copiilor.

— Acum s-alegem personagiile.

Din nou, fiecare copil își auzea inima ticăind în piept.

— Avem nevoie de un împărat...

— Eu... sări de la locul ei, cu mâinile în sus, Ilinca, peste bancă.

În clasă altă hohotire de râs.

— N-auzi? se răsti învățătorul. Împărat, nu împărătească...

Dar Ilinca nu se lăsă.

— Atunci, Vasilică...

Și, pe sub bancă, își îmboldi fratele. Era acum pusă pe harță. Avea impresia că fusese nedreptățită. Tot un fel de vicleim era și o „pesă". Și dacă împăratul nu putea fi ea, atunci Vasilică... Dar Vasilică de felul lui era cam moale, în

necazul soră-sei, și deși cu doi ani mai mare ca ea, tot de soră-sa asculta.

Învățătorul dete verdictul:

— Costea Găinușă.

Ilinca văzu numai scântei verzi înaintea ochilor, ca și cum ar fi pălit-o peste ochi.

— Acum ne trebuie și un spătar.

— Vasilică... sări din nou Ilinca.

Nimeni n-o mai luă în seamă. Fiecare era ocupat de sine. Spătarul venea numaidecât după împărat.

— Tu, Mitruț Pieptoi.

Ilinca își înghiți necazul. Profesorul nimerise bine. Pentru că Mitruț era cel mai înalt și mai legat copil din școală; la trântă nu era unul care să-l răpună.

— Și un călău...

Ilinca mai făcu o încercare disperată.

— Vasilică...

Măcar de călău tot era bun. Dar profesorul se opri asupra lui Tudorică Mercan. Acum Ilinca se înfurie. Era mai voinic decât Vasilică - ce-i drept - dar mai prost. Prostul clasei. De câte ori nu fusese pus pe bancă și Vasilică, nu altul, îl „cumințea" cu vergeaua. Nu, domnul învățător nu făcea dreptate! Pe lângă mintea ei întoarsă din clipa de față, treceau alte personagii.

— Doi logofeți... un armaș... doi judecători... patru soldați...

Ea continua să macine nedreptatea.

— Un cărăuș...

Nici măcar să mâne boii în jug nu-l învrednicise domnul Mulcomete pe Vasilică.

— Un drumeț...

Ilinca își lăsă capul în plină deznădejde.

— Și acum...

În clasă se făcu deodată liniște, fiecare presimțea din felul cum își oprise vorba învățătorul, catastrofa.

— Și acum, leneșul...

În aceiași clipă toți cei rămași de rol își lăsară capul în jos. Ilinca repezi câteva cruci mai jos de capul pieptului, la lingurică, apoi își lăsă și ea capul în pământ, să nu vadă, să n-audă.

— Leneșul... făcu profesorul. Cine vrea să-l facă?

Nu mai împărțea, ci întreba. Ca în război la o încercare grea. Nimeni, nici o vorbă. Tăcerea plutea laolaltă cu privirea profesorului peste capetele plecate. Ilinca nici cruci nu mai făcea. Buzele-i murmurau numai „Împărate ceresc”...

— Tu, Vasilică... tu o să fii leneșul... comandă sever profesorul.

Ilinca simți un nod pornind de la lingurică, de unde își făcuse crucile, și spărgându-se tocmai în ochi.

*

— Hai la taica...

Ilinca l-a găsit pe Vasilică în fundul grădinii, ascuns după o tufă de porumbe, plâns și jigărit ca o curcă plouată.

— Hai la taica...

Se certase până atunci rău de tot cu toți ceilalți copii, îi ocărâse în fel și chip, și din toată gâlceava se alesese cu un gând, unul și bun, că Vasilică, măcar de l-ar jupui de viu și tot n-o să facă pe leneșul...

— Hai la taica...

Dar Vasilică era supărat pe ea. Mereu cu gura mare. Fără toaca ei, domnul Mulcomete nici nu l-ar fi luat în seamă. Nici împărat, dar nici leneș.

— Hai la taica...

Și fără să aștepte răspuns, l-a înșfăcat de mână.

— Hai la taica...

Băiatul nu se mai împotrivește. Și el își simte curajul revenind. Nu mai e singur pe pământ, asuprit și nenorocit. Cum de uitase pe taică-său?

Și din grădina școlii, peste gardul de mărăcini și apoi de-

a dreptul prin ogașul cel mare, au ajuns la poarta țarinii. Merg repede, aproape fugind, ca neoamenii. Fetița întâi, Vasilică mai la urmă. Băiatul, de felul lui, e mai greoi, e și mai gras - bucălat la față ca un purcel de lapte - și bălai cu ochii albaștri. Ilinca a băgat de seamă că toți copiii bălai sunt moi, nu ca afurisitul cela de Mitruț Pieptoiu. Cu necaz, dar și cu admirație și-l închipuie pe Mitruț. E țigănos, voinic, învață bine. Astea le știa de mult, dar parcă numai de când domnul învățător l-a făcut spătar, însușirile lui s-au mărit, s-au făcut mai fioroase.

Dar Costea? Aci se vede că domnul învățător „nu făcea" cu dreptate. Costea e mic, slab și fonf pe deasupra. Împărat fonf, dracu a mai văzut?... Fiindcă-i premiant! Dar ea? Și ea-i premiantă...

Fata se înduioșează. Nu e de ea vorba, ci de Vasilică. El e în aceeași clasă cu Costea. Prin urmare Costea, împăratul și Vasilică, leneșul... Noua demnitate se cumpănește în sufletul ei cu lacrimi grele. Ce rușine! Ocara cade greu pe tot neamul. Peste taica, om voinic să se ia de piept cu ursul din pădure; peste maica, femeie pâinea lui Dumnezeu; peste ea, cu toate c-o așteaptă coronița la Sân-Petru. Fetița, pe furiș întoarce privirea către frate-său. Îl vede umilit, cu capul în pământ, mai-mai să cadă, ca un om beat, și inima i se topește ca o acadea. Costea, fonful, va merge la liceu, la anul se va întoarce în uniformă, în timp ce Vasilică... Nu, nu-i cu dreptate... Fiindcă tatăl lui Costea are bani, e cârciumar. Și nici Mitruț Pieptoi nu merită, fiindcă-și lăsase cărare ca soldații liberați și la horă se ținea de fete.

Și deodată în mintea ei se făcu lumină. Tatăl lui Pieptoi aduce de la oraș plocoane, iar cârciumarul care-i plin de bani...

Fetița începe ea întrezărească luminița unei mângâieri. Domnul, bani, cârciumar...

Dar în depărtare, printre lanurile de grâu, au apărut spinările încovoiate ale secerătorilor. Acolo lucrează taica.

Acum fetița s-a lămurit de tot. Domnul învățător a primit bani de la cârciumar. De aia îl persecută pe Vasilică. Și Vasilică ar putea fi premiant și împărat, dar n-a dat taica bani.

În sufletul lui Vasilică al necaz. Cum o să dea ochi cu taică-său, așa rușinat cum e? Și numai din cauza ei, a îndrăcitei ăștia de Ilinca. Că-i de speriat!... Are o gură... D-aia a poreclit-o maica, tocătoare. Cu ea nu ieși la cap cu una cu două. Ce-i pasă ei? Ce se amestecă unde nu-i fierbea oala? Ea e premiantă. Să-și vadă de premiul ei... S-apoi la „pesă” e lucru de bărbat, nu de muiere.

Și necazul îi ciocănește în suflet, ca și cum ar fi pisat piper într-o piuliță. Dar gândurile aspre i se opriră. Ilinca începuse să se tânguie a mort:

— Taică... Taică...

Omul și a întrerupt lucrul, s-a ridicat din șale, apoi cu mâna streașină la ochi a căutat să-și potrivească privirea.

— Taică... Taicăăă...

— Ce e, măi copii?

— Taică, Taicăăă...

Amândoi plâng pe ruptele.

— Ce e, măi?... V-a bătut careva?

În fine Ilinca putu îngăima printre hohote:

— Taică, pe Vasilică l-a făcut domnul învățător „Leneșu”...

— Ce spui, mă fată?

— Da, „Leneșu”...

Ceilalți secerători și-au lăsat lucrul, curioși să afle.

— Cum, leneș, măi copii?

— Leneș, la „pesă”...

Țăranul nu pricepe mare lucru, dar una tot știe, că învățătorul l-a făcut de râs.

— Leneș... se smiorcăiră în același glas copiii.

Țăranul se îndreptă din piept, ca la luptă, apoi c-o înjurătură își înfige secera în pământ și o ia razna prin miriști. Copiii după el.

— Stai, mă vere... Să isprăvim.

Dar omul e turbat. Simte cum creierii i se zbat în țeastă. De secerat îi arde, când fierea s-a vărsat cu ligheanul parcă în suflet? Moarte de om ar fi în stare să facă acum.

În urma lui, copiii scâncesc încetișor. Parcă le e frică de prăpădul ce vine.

*

Țăranul își muncește mintea să înțeleagă în ce chip îl făcuse de batjocura satului, învățătorul, dar nu izbutește.

— Mă, ai fi rămas repetent...

— Nu, taică... zău nu... se repezi Ilinca.

Și cu șiretenie:

— Iar eu am luat premiul întâi.

Țăranul este nemulțumit. Necazul începuse să-i treacă, virtutea să-i slăbească. Ar fi vrut să cate pricină copiilor acum.

— Și cum vine aia?

— „Pesa”?

— Da, ce-i cu „pesa”? făcu el nepăsător, dar important, ca și cum lucrurile astea le-ar fi avut în degetul cel mic.

Acum fetița era în largul ei.

— O „pesă” c-un împărat și-un leneș...

— Da. Și împărat l-a pus pe Costea... pe Costea Găinușă...

Țăranul se înfurie.

— Ăla-i împărat?

— Da... și pe Vasilică l-a făcut leneșul... îl întărâtă ușurel fetița.

Țăranul clocotește de mânie. Acum fie ce-o fi. Copiii aveau dreptate. Dacă pe Costea, băiatul tâlharului ăla, care a făcut și pușcărie pentru bani falși...

— Eu zic, continuă Ilinca insinuarea, că domnul învățător a luat bani...

Mintea țăranului s-a luminat ca un felinar. Așa era.

Învățătorul luase bani...

*

Cu o legăturică în mână, țăranul se opri pe prispa casei. Nevasta îl învățase bine:

— Ia-o cu binișorul, Vasile... și îi pregătise cinci ouă, proaspăt ouate.

Învățătorul nu-l auzi. Era cufundat în scris, își pregătea discursul pentru Sân-Petru. Țăranul așteptă cât așteptă, apoi văzând că învățătorul tot scrie, tuși scurt de două ori din gât, ca să-și arate prezența. Învățătorul se întoarse.

— A, dumneata ești, Vasile!

— Eu, domnule învățător.

— Dar ce veste-poveste te aduce pe la mine?

— Apoi și noi, așa ca oamenii, începu pe departe omul necăjit. Ce mi-am zis... ia să vedem ce mai face domnul învățător... că, de, el cu copiii noștri, ca un tată.

— Așa e.

— Ce tată?... se corectă țăranul, că tata i-a făcut și pe-aci ți-e drumul... Dar domnul învățător.

Și schimbă legăturica dintr-o mână în alta.

— De-aia am zis, ca s-aduc și eu un plocon domnului învățător... de, ca la un tată...,

— Nu, nu... Vasile. Ține-ți ploconul. Eu n-am drept...

— Păi dreptatea, se oțărî Pagubă, a mâncat-o câinii, azi...

Țăranul răsuflă odihnit, o cârmise bine. Pe nevrute găsise cuvântul potrivit cu care să-l ardă pe învățător fără ca el să bage de seamă. Apoi se prefăcu a căuta un loc pentru plocon și parcă negăsind, se răzgândi.

— C-așa ziceam... ca la un tată...

Învățătorul nu pricepea deloc unde bătea țăranul.

— Că un tată, nu vrea rușinea și batjocora copiilor...

— Ce vorbă-i asta, vere Vasile?

Acum țăranul găsi momentul să fie patetic.

— Așa ziceam și eu muierii, care mă bate la cap: Săi

bărbate că domnul învățător ne-a făcut copilul de râsul satului...

— Păi, a trecut clasa...

Țăranul clătină capul cu amar.

— Lasă asta... Dar cu „pesa”?... Acolo-i buba. „Pesa” ceea îmi seacă ficații și muierea jelește ca la priveghi.

— Mă, omule...

— Să fie Vasilică al meu cel mai nemernic, mai neputincios...

Învățătorul râse. În fine pricepuse.

— Bine, omule, piesa nu-i lucru adevărat... Cam așa, un joc... ziceam numai... ne prefacem...

Dar țăranului, care trecuse hopul, i se dezlegase limba.

— Că poate vă potriviți lui alde Cristea Uscăci, care zice că n-am votat pe domnul Măicănescu, la alegerea din primăvară...

Și închinându-se:

— Poftim... Una mi-e crucea...

— Mă omule, tu nu-nțelegi?...

— Și la cooperativă dacă nu veneam eu... că un vot a lipsit lui Arsene. Dar eu ce mi-am zis: eu, cu domnul învățător... Dânsul ca un tată... Pe cine să votez, dacă nu pe tata?... Cu un vot ai rămas pe Arsene...

Învățătorul scoborî la el, prietenește.

— Măi omule, ascultă-mă și mă înțelege. Piesa nu-i lucru adevărat. Asta-i un joc, o glumă...

— Frumoasă glumă... Mă înjură unul de muiere și apoi zice: lasă, vere, îi glumă...

— Dar cine ți-a înjurat copiii?

— Că dacă eu n-am avut în pivniță fabrică de bani falși, ca afurisitul de Găinușă... sau trecere ca factorul... Că factorul, toată ziua-bunăziua, la domnul Lăzărică, din opoziție... Și alaltăieri, cine era cu gura mai mare la cârciumă, de te făcea în fel și chip?... Factorul!... Că lui nu-i pasă; că el dacă vrea, mută pe învățător tocmai în Dobrogea; că el se are bine cu domnul Lăzărică... Și cine s-

a pus de-a curmezișul? Vasile Pagubă, sireacul!... Mă oameni buni, așa învățător ca al nostru... Dumnezeu să ni-l țină!... harnic, bun cu copiii... zi-i, tată...

— Mă omule, ascultă...

Dar țăranul băgând de seamă că învățătorul cedează, găsi de bine să treacă la atac.

— Daca asta se cheamă mulțumire, mai bine lipsă... Mă dau și eu de partea lor... Și când o porni delegație la domnul Lăzărică, cine o să fie în fruntea lor? Vasile Pagubă! Și când s-o iscăli reclamația la domnul inspector o întreba dacă a dat bani cârciumarul...

Învățătorul se înfurie.

— Ascultă Vasile, te-am crezut om de treabă. O vorbă încă, și te dau afară în brânci.

Țăranul redeveni dintr-odată smerit. Trecuse măsura. Vasilică nu isprăvea școala.

— Nu ți-e rușine?

— Apoi, ca omul la necaz...

— Ce necaz?... Care necaz?...

Pagubă găsi clipa potrivită. Deveni rugător.

— Să nu fie Vasilică leneșul...

— Atât?

— Atât.

— Bine, mă... făcu răstit învățătorul, du-te cu Dumnezeu. Vasilică n-o să fie leneșul.

— Să trăiți, domnule învățător... și Vasile Pagubă o luă repede la picior, ca nu cumva învățătorul să-și ia vorba înapoi.

*

Toată după amiaza a alergat domnul Mulcomete, învățătorul, să-și găsească un leneș pentru piesa de la Sân-Petru. A început cu Istrate Cotârlă, omul cel mai înțelegător din sat. Dar omul cel mai înțelegător din sat a cumpănit mult propunerea, a sucit-o în minte pe toate

fețele, apoi și-a făcut socoteala.

— Să vedeți, domnu învățător, eu pe Petrică îl bag la stăpân... Factorul mi-a și făcut vorba cu domnu Spineanțu, angrosistu. Tocmai ziceam, să-mi dați un certificat de vrednicie...

Zadarnic s-a străduit învățătorul. Omul una știa. Avea nevoie de certificat de vrednicie.

Atunci s-a repezit până la femeia Giurgiuț, văduvă, care ca femeie nu putea avea atari socoteli.

— Aoleu, domnule învățător... Să-mi spurc eu copilul... Nu-i destul că-s amărâtă și bătută de Dumnezeu?... Că greu e, Doamne, fără om la casă... și nu-i săptămână de când s-a prăpădit Duman. Că zicea alde cumătra Ionica: nu-ți face inima rea, soro, c-avea hibă și nu voia să tragă... Dar eu îl împerecheam la jug cu Merțan al vărului Dobrică... c-a dat, fir-ar să fie! - Doamne iartă-mă - împelițatul peste el și degeaba l-a împuns agentul cu sula-n coastă, că tot s-a prăpădit...

Învățătorul a plecat năuc de cap. Oameni simpli!

— Să merg la plutonierul de jandarmi. El e autoritate, mă va înțelege.

Dar plutonierul era ocupat, scria de zor la un raport. Învățătorul bănui că se preface. Prea repede îi era scrisul, prea mare atenția. Cu multe menajamente - ajunsese să-i fie teamă - explica ce-l aducea la post. Jandarmul își întrerupse lucrul și-l privi cu reproș.

— Îmi pare rău, domnule Mulcomete, tocmai între noi, gradații, să fie astfel de „controverse”... Se poate, copil de militar?...

Învățătorul își vedea planul compromis. De la post nimeri în capul satului, la Dumitru Cherdevara, văcarul obștii.

— Vai de mine, domnule învățător, mai lesne fac o zi de clacă, cu muierea și copilul...

Când ieși pe poartă, Leonte dintr-a patra, băiatul lui Lică Trandafir cântărețul, aducea vitele la văcar. Cum își văzu

învățătorul, o rupse la fugă. În drum întâlni pe Lefteruț cu oile. Dete un chiot ca de lup și Lefteruț, lăsând oile în voia lui Dumnezeu, o luă după Leonte.

Învățătorul avu un moment de deznădejde.

— Așa se prindeau soldații cu arcanul...

Dar nu putea renunța la planul sau. Discursul îi era pregătit. Un nou mijloc de educație, teatrul sătesc, activitatea etică și estetică a unui învățător modern... Voia apoi să facă în necaz revizorului, un învechit, care încă se mai agita cu cooperativele și băncile populare. Sisteme perimate. Acum, o nouă spiritualitate: arta...

Gândurile i se opriră. În fața potcovăriei, Dandu, băiatul Țiganului, stând pe-o nicovală, îi zicea din vioară.

— Mă Dandule.

Norocul i-l scoase înainte. Ăsta era omul lui.

— Mă Dandule, vrei tu să câștigi doi lei?

Imediat, în ușa colibei, se văzu întreaga liota țigănească, bătrânul potcovar, nevasta și copiii.

— Vrei, mă, doi lei?

— Vreau, săru' mâna, domnu învățător...

Învățătorul găsi de bine să angajeze și pe părinți.

— Și o cinzeacă de rachiu pentru tine, potcovarule.

— Săru' mâna.

— Apoi, să vii mâine la școală...

Potcovarul se cam întunecă. Dandu fugea ca dracu de școală. Tot repetent într-a doua. N-avea ochi să vadă cartea și potcovarul nu se prea îndesa să-l ducă înapoi.

— Păi, domnule învățător...

— Nu-i ce crezi tu, potcovarule, nu-i vorba de amendă.

— Nu?

— Ci ca să câștige bani... să joace în fața domnului inspector, a domnului revizor și a altor domni de la oraș...

Ochii Țigănușului sclipiră de bucurie, dar și ochii bătrânilor căutau cu drag la tânăra odraslă.

— E dat dracului, domnule învățător... Face ca buhaiu și joacă în patru labe ca ursu... Îi zice și din vioară... Și cât e

de mic, dar gurist ca el...

— Poimâne e Sân-Petru... Ai doi lei de la mine și tu, potcovarule, o litră de rachiu, nu o cinzeacă.

Învățătorul plecă mulțămit. În fine găsise interpret pentru leneș. Acum discursul și ideile noi...

Când să dea colțul în ulița lui, auzi tropăind în fugă picioarele goale, pe șosea.

— Săru' mâna...

Învățătorul se întoarse nemulțumit. Era Dandu.

— Ce-i, mă?

Țigănușul își luă vocea cea mai tânguitoare, gâfâind și gata să plângă.

— O spus taica să dați cinci lei...

— De ce cinci lei?

— Păi, două zile...

— Bine, dau cinci lei.

— Și un chil de țuică pentru el.

— Fie și-un chil de țuică...

— Și un bariș pentru mama.

Învățătorul nu mai putea răbda:

— Mă, ticălosule, taci, că te omor... Să vii mâine, că de nu te aduc cu jandarmii... Ai înțeles?

Țigănușul se făcu mic.

— Înțeles, săru' mâna... vin și joc... Cum ziceți Dumneavoastră... Ca buhaiul, ca ursul în patru labe...

— Mâine să fii la școală.

— Sunt, săru' mâna...

*

De Sân-Petru horă mare în sat. A plecat și domnul revizor, și domnul inspector, a rămas însă domnul Maicănescu, omul guvernului și domnul Lăzărică, șeful opoziției. Amândoi petrec la cârciuma lui Găinușă, căci amândoi sunt oameni populari și, când nu-s alegeri, se au chiar bine. Stau la aceeași masă cu plutonierul de jandarmi

și învățătorul. Domnul Mulcomete e fericit. Succesul a fost peste așteptări. Discursul și apoi piesa. Idei noi, îndrăznețe, dovedite aproape experimental. Etica și estetica. Dar mai ales, vechea lui ambiție literară din școală. Va scrie acum o piesă de teatru adevărată, să fie jucată la București. Visul e mai îmbătător ca vinul lui Găinușă. Trupul îi este prins aci, alături de acești oameni simpli, dar cu gândul se vede la rampă, chemat sub ropot de aplauze și de strigăte.

De odată strigătele din vis au prins făpturi aievea pe pământ. Din sus, dinspre moară se aude gălăgie, ca și cum s-ar duce în arie vaporul și treierătoarea.

— Hăis, cea.., hoo... hăisa, hăisa...

Hora se sparge, drumul se deschide, cei din cârciumă sunt cu toții în bătătură, să privească. Ce e? Ce s-a întâmplat? Un car cu patru boi frumos împodobiți scoboară, înaintea lor e împăratul îmbrăcat ca un irod, cu sabie de lemn, chivără pe cap. Apoi spătarul, armașul, judecătorii și întreaga ceata de copii. Într-o clipă cu toții au priceput. Vin să spânzure pe leneș. Azi dimineață, la școală, lumea, copii și bătrâni, au rămas nemulțumiți. Partea cea mai frumoasă, spânzurarea leneșului, nu s-a văzut...

Carul s-a oprit în fața cârciumii. A apărut un puștan țanțoș, cu pieptul înfipt înainte și gesturile scurte. E Bebe Băgăuș, băiatul primarului.

— Mărite, împărate, ce facem cu omul acesta?

Iar împăratul, cu vocea lui fonfă:

— De leneș ce e, vrem să-l spânzuram...

Toată lumea petrece. Doar Ilinca nu râde. „Pesa”, pentru ea, a fost o fericită durere. Avea dreptate domnul învățător. Este altceva decât Vicleimul. Toți copiii i-au plăcut, dar mai ales Dandu. Ce avea Țigănușul în ochii lui prostiți, în trândava lui lâncezeală, dar mai ales în acel glas tărăgănat, moale și totuși atât de adânc.

— Muieți îs posmagii?...

Ilinca își simte coronița tremurând pe cap. Căci, după obicei, premianții își poartă coronița ziua întreagă, la vedere.

În lume s-a făcut din nou învălmășeală. Leneșul a fost scoborât, ca să fie dus la spânzurătoare. Cortegiul pornește la locul osândei, în zăvoiul de peste sfoara de apă a vadului. Întâi împăratul, demnitarii, apoi leneșul și în urmă soldații. Ilinca se strecoară printre soldați. Vrea să fie lângă cel osândit. Ea niciodată nu l-a urât pe Dandu, dar azi parcă-l iubește de-a binelea.

— Loc, loc... faceți loc, țipă armașul.

Vrea să expună bine spectacolul.

— Nu exista iertare, fonfăie împăratul. Moarte celor netrebnici!...

Atunci călăul a aruncat frânghia peste o creangă de copac, soldații au legat mânile condamnatului, la spate, și armașul i-a băgat capul în laț. Fiecare cu rolul lui.

Ilinca urmărește însă mișcările țiganului. Este așa de nepăsător, ca și cum nu-i el cel care, peste câteva clipe, n-are să mai fie în viață. Și o doare inima după potcovar și după potcovărească.

Are Dandu și o soră, tot Ilinca... Și pe urmă, e mic, copil! Leneș, leneș, dar copil... Deodată răsuflarea i s-a oprit în piept. Călăul a tras de frânghie și parcă țigănușului i s-au holbat ochii și un horcăit i-a ieșit din beregată. Ilinca n-a mai știut ce face. S-a repezit la țigănuș și cu amândouă mânile s-a prins de laț, trăgând în jos. Călăului i-au slăbit puterile și a slobozit frânghia, învălmășeală, râsete, scandal. Ilinca fuge cu frânghia; se simte urmărită.

Dar ea e sprintenă la fugă, n-o ajunge nici dracu, cunoaște zăvoiul pom de pom și are socotelile ei la ferit și ascunziș. Aruncă frânghia, ca să împiedice pe urmăritori și apoi din nou o pornește, tot cotind și ocolind, până ce i se pierde urma. Atunci stă puțin să se odihnească. Din depărtare vin sunetele muzicii. Hora a început, teatrul s-a terminat. Gândul ei e din nou la Dandu. Ce-o fi făcând?

Binișor, ia drumul înapoi. Dintre tufani a văzut frânghia. Prin urmare n-a mai fost spânzurat în lipsa ei. Strânge frânghia și mototol o ascunde în frunziș, apoi mai curagioasă se îndreaptă spre locul execuției. Aci găsește pe Dandu muncindu-se să-și dezlege mânile. Ilincuța e fericită că-i poate veni în ajutor.

— Mi-ai adus banii? se răstește țiganul necăjit.

Fetița încercă o părere de rău. De ce o înfruntă? Ca și cum ar fi vinovată. Adevărat, copiii au promis țiganului doi lei. Dar ceilalți, nu ea...

— Aduseși banii?

— Ba.

— Du-te după bani... îi poruncește el.

Vorba țiganului e aspră, urâcioasă. Altul era cel de adineaori, lenețul trântit în car sau vinovatul gata de spânzurat. Cu aceiași ochi, altă privire; cu același chip, altă făptură.

— Mă Dandule, bani n-am...

— Atunci ce-mi dai?

Fetița stă un moment încurcată, dar iute își revine.

— Uite, Dandule, ce-ți dau...

Și desprinzându-și coronița de pe cap, o trece cu multă smerenie pe capul țiganului. Dandu a rămas nemișcat. Inima ei se umple iar de fericire. Cu aceiași ochi, altă privire; cu același chip, altă făptură...